

Burgâzî ve "Fütüvvet-Nâme,, si

Abdülbâki Gölpınarlı

Ö N - S Ö Z

§ Müellif.

Yayınladığımız, tahlil ve intikadını yaptığımız türkçe «Fütüvvet-nâme» nin müellifi kimdir?

Müellif, Ali Emîrî nüshasında, bir yerde adını «Yahya-bn-i Halîl-ibn-i Çoban Feta-l-Bur'âvî» diye anmada (4. a), diğer bir yerde, kendisinden «ben zaîf» diye bahsetmede (29. b), bir başka yerde «bu zaîf kim Yahyâ'dur» diye atasının adını ve nisbetini anmadan yalnız kendi adını, ikinci defa zikretmede (30. a) başka bir yerde de gene «ben zaîf kul» deyip geçmededir (31. a). Prof. Ömer Lûtfi Barkan nüshasında adı, «Yahya-bn-i Halîl aydur, çü ben Feta-l-Bur'âdî gördüm ki» diye geçer (s. 2). Bayazıt Umumî Kütüphanesinde 5482 No. da kayıtlı nüshada adı, «Yahya-bn-i Halîl Çoban Fetal-l-Burgâvî» dir (3. a). Fakat tuhaftır ki aynı nüshada «ve bu zaîf ayduram ki Muhammed-ibn-i Hacı Magaltay-ibn-i Abdullâh-al-Rûmî'yem akall-al-ibâd ve kesîr (12. a) - al - zenb, Tenbîh-al-Gâfilîn kitabında gördüm ki Fütüvvet ana dirler ki...» cümlesine rastlamaktayız (12. b) Acaba adı, Muhammed Halîl midir ve babası olan Çoban'ın öbür adı Magaltay mıdır? Çoban, Emîrî nüshasındaki gibi, atasının adı mıdır, Ö. L. Barkan nüshasına göre bu kelimeyi «çü ben» mi okumalı, yoksa Bayazıt nüshasına uymalı da Çoban'ı, Yahya-bn-i Halîl mi kabûl etmeli? Kesin bir söz söylemeye imkân olmamakla beraber Emîrî nüshasını, hem eskiliği, hem tam oluşu, hem de diğer nüshalara, hele Bayazıt nüshalarına göre doğru bulunuşu bakımından doğru saymak ve müellifi, Çoban oğlu Halîl'in oğlu Yahya olarak kabûl etmek lâzımdır sanıyoruz.

Nisbeti, yukarda da söylediğimiz gibi «Bur'âvî, Bur'âdî, Burgâvî» şekillerinde yazılır. «Bur'â, Burgâ» ve «Bur'ad» adlı bir şehir

bulamadık. Tarih Encümeni âzasından Ârif Bey'e ait bir nüshada bu nisbet, «al-Burgâzi» şeklindeymiş (Köprülüzade Mehmet Fuat : İlk Mutasavvıflar, İst-Mat. Âmire, 1918, s. 241, not. 1). Bu takdirde müellif, eskiden Edirne'ye tâbi İslimye livasındaki Burgaz kazasına mensuptur (Butrus-al-Bustânî : Kitâbu Dâirat-al-Maârif, c. V, Biy-rût - 1881, s. 336). Bu kelimeyi «Burgârî» şeklinde okumak da mümkündür. Bu okunuşa göre müellif, VII. - XV. yüzyıllarda yaşayan Bulgar Türk devletinin başşehri olan «Burgar - Bulgar» şehridendir (Şibâh-al-Dîn Yâkût-ibn-i Abd-Allâh-al-Hamavî : Mu'cam-al-Buldân, c. II, Mısır - 1906, s. 128-129, Akdes Nimet : İslâm Ansiklopedisi, c II, İst. - 1944, s. 781 ve devamı). Gene kesin olarak birşey denemezse de bu kelimeyi, «Burgâzi» olarak kabul etmek doğru olur sanıyoruz.

§ Kitabın yazıldığı zaman.

Müellif Ali Emîrî nüshasında, «Freng-i lâîn İskenderiyye'yi bağlamıştı, ol vaktde bir kaç pâre kitâb, Freng'den satun aldum. andan yana Tanğrıya tevekkül kıldum, şükr ol Tanğrıya kim bilmeyenleri bildürür... Pes ben zaîf diledüm kim bir kitâb yazam, Fütüvveti beyân kılam...» satırlarıyla «Fütüvvet-nâme» nin yazılış tarihi hakkında, müphem de olsa bize bir ip-ucu veriyor (5. a).

Umumî bir tabirle İslâm tarihlerinde «Freng» diye anılan Avrupahlıların Mısır ve havalisini ılgar etmeleri bir kere değildir. 1167 de Kudüs kralı, İskenderiye ve Mısır'ı istilâ etmişti (Al-Kâmil, IX, Corlus Johannes Tornberg basımı, E. J. Brill, 1851, s. 220-224). 1169 da Dimyat muhasara edilmişti (aynı cilt, s. 331 - 332). 1207 - 1208 de Şam ve Mısır illeri ılgar olunmuştur (XII, 1853, s. 181). 1218 de Dimyat kuşatıldı ve zaptedildi (Abu-l-Fidâ, III, Mısır, Matbaat-al-Huseyniyye - 1325, s. 210-216). 1246 da Dimyat, gene Freng eline düştü (aynı cilt, s. 138). 1250 de İskenderiye ılgar edildi. Mısır'a hücumlar oldu (Abul-Felâh Abd-al-Hayy-ibni İmâd-al-Hanbelî: Şezerât-al-Zahab min Ahbârı Men Zahab, c. V, Mısır - 1351, s. 331-332). 1365 te Kıbrıslılar, yetmiş parça gemiyle İskenderiye'ye geldiler, bu şehri yağma ettiler, bir çok kişiyi öldürdüler, esir ettiler, gittiler (aynı kitap, c. VI, s. 208).

Burgâzi, acaba bu muhasaralardan, bu ılgarlardan hangisini kastediyor? Bunu kesin olarak tayin etmek için «Fütüvvet-nâme»yi biraz daha araştırmak lâzım. Kitapta Fütüvvet seçeresi yazılırken,

Şam'a kaçıp bütün ısrarlara rağmen tâbi olmıyan ve bununla övünen İbn-al-Seft'ten başka (Abu-l-Fidâ, III, s. 287) tekmi Fütüvvet mensuplarını kendisine bağliyan Halife Al-Nâsır li Dîn-Allâh'tan (halîfeliği : 1179 - 1225) sonra Salâhaddîn-i Eyyûbî'nin oğlu Al-Malik-al-Zâhir Gâzî'yi amıyor ve şecereyi onunla bitiriyor (64. b). Bu zat, Halep emîridir ve 613 cümâdelâhırasında ölmüştür (1216, Al-Kâmil, XII, s. 204).

Mâlik-al-Zâhir'i, «gıyâs-al-dünya va-l-dîn, kâhf-al-İslâmı va-l-Müslimîn, abu-l-muzaffer» gibi lâkaplarla anması ve şecereyi bu zatla bitirmesi, kitabın yazıldığı tarihte, Gâzî'nin sağ olduğu hakkında bize, bir tahminde bulunmak fırsatını veriyor. Bu takdirde bahsedilen Freng istilâsı, 1207-1208 deki istilâdır ve kitap, bu yıla 216 yılı arasında yazılmıştır. Fakat biraz ilerde söyliyeceğimiz gibi kitapta, Nâsırî'nin 1290 da yazdığı manzum farsça «Fütüvvet-nâme» siyle XIII. yüzyılda Necm-i Zer-kûb tarafından yazılan farsça mensur «Fütüvvet-nâme» den, yer yer, âdetâ tercemeler bulunması, 1329, yahut 1334 te ölen Abd-al-Razzak Kâşânî'nin «Tuhfat-al-İhvân» iyle 1325 te ölen Alâ-al-Davla'nın «Fütüvvet Risâlesi» nde anlatılan bir hikâyenin, bu kitapta bulunması, bizi büsbütün şaşırtmadadır (Bütün bu kitaplar, İktisat Fakültesi Mecmuasında, tarafımızdan, tıpkıbasım olarak yayınlanmış ve Türkçeye çevrilmiştir. «İslâm ve Türk illerinde Fütüvvet teşkilâtı ve kaynakları, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası, İst. İsmail Akgün Mat. 1952, Cilt XI, Sayı 1-4, s. 3-354). Haydi, diyelim ki Fütüvvet ehlinde âdab, gelenekleşmiştir, aynıdır; gerek erkân ve âdâb, gerek bunlarla ilgili hikâyeler, sohbetlerde ağızdan ağıza nakledilegelmiştir, kitaptan kitaba geçmiştir. Yalnız bizi şüphelendiren bir başka kayıt var :

Burgâzî, şecereyi, Malik-al-Zâhîr Gâzî'yle bitirdikten sonra derhal «Cümlesinün kavli ve hükmi şöyle buyurırdılar kim : Pes imdi bu azîz evliyâlardan zikrolundu...» gibi bir sğz söyliyor (64. b - 65. a). Türk diyarında, eskiden de, şimdi de «velî» ve «evliyâ», daha fazla, ölmüş, geçmiş kişiye ve kişilere denir. Şu halde eser 1216 dan sonra yazılmıştır. Şecereyi Gâzî'de bitirmesi, belki de kendisini, onun halefi, halîfesi saymasındandır. Ancak Freng istilâsının 1365 teki istilâ olmasına imkân yoktur, çünkü 1216 yılıyle bu yıl arasında, aşağı yukarı birbuçuk asır vardır. Bu istilâ, olsa olsa 1250 deki istilâdır.

«Alâmat-al-Vasîla kitabında aydur : Şimdi ol üsküf Rasûl'ün halîfesi Abbâs hazînesi içindedür» sözü (62. b), kitap yazılırken Ab-

basoğulları İmparatorluğunun henüz yıkılmamış olduğunu gösterebilir.

Hâsılı bu eser, hem yukardaki karineler, hem de dil bakımından kesin olarak XIII. yüzyılda yazılmıştır.

§ Yazıldığı yer.

Burgâzî'nin, «Fütüvvet-nâme» sini nerde yazdığına dair kitapta bir kayıt yok. Yalnız yukarda da söylediğimiz gibi Freng'in İskenderiye'yi kuşattığını ve o zaman Frenklerden bir kaç kitap satın aldığı anlatılmasına (5. a), Fütüvvet seçeresinde, Salâhaddin'in oğlu ve Halep emîri Gâzî'yi anmasına (55. b) bakılırsa bu kitap, her halde Anadolu'da, hattâ Anadolu'nun Mısır'a yakın yerlerinde, belki de Halep'te yazılmıştır sanıyoruz. Kitapta yer adı olarak İskenderiye'den başka yalnız Antalya geçiyor. Bunu da, Antalyalı Hoca Salâhaddin'den okuduğunu anlatırken söylüyor (4. b). Antalya'yla Halep'in yakınlığı, dikkati çekmekle beraber bu söze dayanarak Antalyalı bir hocanın mutlaka Antalya'da hocalık ettiğine hükmedemeyiz.

Müellif, «Anuniçün Türk dilince yazdum, okumağa genğez ola, netekim Kur'an da buyurur ... Pes bu Rûm ili kavmi Türk dilin bilürler, biz dahı Türk dilince beyan kılduk» sözleriyle kitabının Türkçe yazılışının sebebini bildirdiği gibi Anadolu'da yazıldığını da açıklamaktadır (5. b - 6. a). Zaten daha IX. yüzyıldan itibaren Fütüvvet ehlinin, Horasan, Bağdad, Irak ve Şam ülkelerinde temerküz ettiğini, Al-Nâsır zamanındaysa bu zümrenin, bir merkeze, Bağdad halîfeliğine bağlandığını biliyoruz (İktisat F. M. ndaki makalemiz, s. 6-8 ve 76-78). Kitabın dilinin batı Oğuzca olması da eserin Anadolu'da yazıldığını ispat eder.

§ Müellifin bilgi kudreti.

Müellif, yirmi yaşına kadar hiç okuyup yazma bilmediğini, fakat bilginlere karşı büyük bir sevgi beslediğini, aynı zamanda Fütüvvet erkânını bildiğini, yirmi yaşına girdikten sonra okumaya heves ettiğini, Antalyalı Hoca Salâhaddin'in mektebine devam ettiğini, üç aydan az bir müddette okumayı, yazmayı bellediğini, hocasıyla halkın, buna şaşır kaldığını, medreseye de devam ettiğini söylüyor (4. b - 5. a).

Medrese tahsîlini bitirip bitirmediğini bilemiyoruz. Ancak kitapta rastlanan yanlışlar ve meselâ 67. b - 68. a da bir âyetin nüzul sebebini tamamiyle yanlış ve saçma bir sûrette bildirmesi, 7. b de

mevzû' bir hadîsi hadis olarak ileri sürmesi düşünülecek olursa müellif, bilgide pek de ileri değildir. Hele 5. a da, kitabını yazarken faydalandığı kitapları zikrederken, «Tuhfat-al-Vasâyâ» daki «فاتح من كتابه المسمى عمدة الوسيلة هذه التذكرة» cümlesindeki «müsemmâ» kelimesini bir kitap adı sanması ve «Umdat-al-Vasıla» yı «İlm-i Vasıla» diye kaydetmesi (5. a), bilgisinin derecesini göstermektedir. Hattâ bu kitaplar arasında anılan «Tazkirat-al-Avliyâ»nın, bu ibaredeki «al-tazkira» sözünden çıkarılmış olması bile hatıra gelebilir. Ancak şunu da söyliyelim ki burdaki Müsemmâ kitabı, yalnız Emîrî nüshasında var, fakat 41. b nin sonlarında gene bir «Müsemmâ» kitabından bahsediliyor ve bu kayıt, bütün nüshalarda mevcut. Bu bakımdan belki bu adla adlandırılmış bir kitap vardır ve müellif, bu kitabı görmüş, yahut duymuştur. Fakat âyetin nüzûl sebebi olarak gösterilen uydurma olayla mevzû' hadis hiç bir suretle tevil edilemez. Bizce Burgâzî, İskenderiye'de, belki de Halep'te bulunduğundan, bu memleketlerden birinde, yahut Antalya'da okuduğundan arapçayı konuşma dili olarak biliyordu. Belki biraz farsçası da vardı. Çünkü Mevlânâ'nın «Mesnevî» sinden bir beyit almada (49. a), farçsa bir kıt'ayı, yanlış olarak Mevlânâ'ya atfetmede (55. a - b), gene «Mesnevî» den bir hikâye nakleylemededir (47. a - 48 b, Bunlar için «Açıklama» mıza bakınız).

Kitabına kaynak olarak andığı kitaplar arasında elimizde yalnız «Tuhfat-al-Vasâyâ» ve «Salvat-al-Ârifin» var. «Tuhfat-al-Vasâyâ» dan adam-akıllı faydalandığı muhakkak. Eserinin birçok yeri, doğrudan doğruya bu kitaptan bir terceme hüviyetini taşıyor.

Hâsılı Burgâzî, bilhassa sohbetlerde yetişmiş, münteşir terbiyeyle bilgi elde etmiş, arapçayı, bulunduğu illerde bellemiş, bâzı kitapları karıştırıp mâna çıkaracak kadar ilerlemiş bir adam olmakla beraber öyle kudretli bir bilgiye sahip değildir.

§ Fütüvvet-nâme nüshaları.

Bu Fütüvvet-nâme'nin birçok nüshası vardır, fakat bu nüshalar, çok yeni yazmalardır. İçlerinde, bildiğimize göre en eskisi, Fâtih'te Millet Kütüphanesinde, Ali Emîrî Ef. nin Şer'îye kitapları arasında 1154/198 No. da kayıtlı olan nüshadır. Kahverengi âdf meşin ciltli olan bu kitap 20,5×14 eb'âdındadır. Yazı eb'âdı 14,2×9,2 dir. Yazısı, okunaklı bir nesihdir ve harekelidir. Âyetlerle hadisler ve müstensihçe önemli görülen yerler, celî yazıyla yazılmıştır. Her sa-

hifede dokuz satır vardır. Kitap, yetmiş yapraktır. 1.a dan başlamakta. 70. b de bitmektedir. Ketebesî şudur :

«تمت بعون الله و حسن توفيقه و صلى الله على سيدنا محمد و آله اجمعين الحمد لله رب العالمين
تحريراً في اوائل رجب سنة ثلث وعشرين وتسعمائة» Yazan belli değildir.

Bayazıt Umumî Kütüphanesinde 5481 ve 5482 No. larda kayıtlı iki nüsha var. 5481 No. daki nüsha âdî meşin ciltlidir. 21×15 eb'âdındadır. Yazı nesihtir. Her sahifede onbeş satır vardır. Kâğıdı filigranlı ve aharlıdır. Âyet, hadis ve başlıklar sürhla yazılıdır. Bu nüsha da harekelidir. Otuzaltı yapraktır. Sonunda, «تمت الكتاب سنة تسع
عشر والى سنة ١٠١٩» ketebesî vardır. Yazanın adı yoktur. Kitap 1. b de başlar, 36. a da biter. Nüsha başlangıçtaki «hâlık-ı külle şey' ve râzık-ı külle hayydür» den (Emîrî nus. 2. a), «İbrâhîm aleyhisselâm korkdı» ya kadar eksiktir (17. a). 55. a da, «Mesnevî» den alınan beyitten sonraki kıt'a yoktur. «Döşekden durmak» edepleri anlatıldıktan sonra kitap bitmektedir, yâni nüshada ordan aşağısı yoktur (58. b). Bu nüsha, bu suretle hem baştan, hem sondan eksiktir.

5482 No. da kayıtlı nüsha, 20×15.5 eb'âdındadır. Yazı nesihtir. Otuzdört yapraktır. Kitap, 34. a da bitmektedir. Her sahifede onbeşer satır vardır. «Tanğrı taâlâ Kadr gicesini ramâzanun yigirmi yidisinde kodı» dan (6. b), «anun kim şeyhi yokdur, anun şeyhi Seytandur ve dahı delîl» e kadar yoktur (7. b). «Pes Sâre ayıtdı» dan (17. a), «hiç Mûsâ sözünden taşra çıkmadı, ışkıla Mûsâ'ya kuluk eyledi ve bu kıssa meşhurdur» a kadar eksiktir (20. a). Nüşhada böylece yer yer noksanlar vardır. Sonu da «zîrâ kim evvel İslâm dîninde Hamza şehîd oldı» cümlesiyle bitmektedir ki (54. a) bu suretle Emîrî nüshasına nazaran sondan onyedî yaprak eksiktir. Bu cümleden sonra kitap, «تمت الكتاب» yazısıyla bitiyor. Ketebe olmadığı gibi tarih de yoktur. Ancak 7. a da, kenarda, «Bunu dahı okumuşdur Mustafa Çelebi (yahut «ç» de nokta olmadığına göre Halebî) 1149» kaydı var. Bu kayda göre nüsha bu tarihten önceye aittir, fakat ilk nüshadan da eksik bir nüshadır.

Görülüyor ki bu iki nüshadan faydalanmamıza imkân yok ve elimizde yalnız Prof. Dr. Ömer Lûtfî Barkan nüshası kalmaktadır. Bu nüsha, rahmetli Kilisli Rifat Hoca tarafından istinsah edilmiştir. Fakat kimden, yahut hangi kütüphaneden kopya edildiği kayıtlı de-

ğildir. Bu bakımdan bu elyazması nüshanın tam tavsifini yapamıyoruz. Ketebesi şudur :

« تمت هذه الرسالة بعون الله تعالى في وسط ربيع الآخر من يد ابراهيم بن احمد الشهير
بالسياهي بيض الله تعالى وجهه ونور قبره وجميع المؤمنين والمؤمنات بحرمة شفيع العرصات غفر الله
لمن طالع هذا الكتاب ولا تنساني من دعا المستطاب سنة ١١٩٤ »

Bu nüsha, gerçekten de tam ve sağlam bir nüshadır. Fakat kopyaya edildiği tarihin, Emîrî nüshasına nazaran çok yeni olması dolayısıyla biz, Emîrî nüshasını esas tuttuk. Yalnız burda, bu nüshanın, icab eden hususiyetlerini, öbür nüshalarla mukayese ederek bildirelim :

Bu nüshanın başlangıcı, aynen şudur :

« بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله مزجي السحاب ومفيظها ومحي تلاع الارض وحفيظها ذى القدر
المقدور والباسط المحذور والناشر بقدرته من في القبور حاجب فطر العقول عن تكيفه وباهل
اهل التحصيل بمجايب تأليف وموحد قلوب الخائفين من نعمته لشدة تخوفه باجحة جيحة الانس
طائرة نفوسهم بمعرفته في حضرة القدس جائرة شهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له واشهد ان
محمداً عبده ورسوله صلى الله تعالى عليه وسلم »

Bayazıt Umumî Kütüphanesindeki her iki nüshanın dîbâcesiyse, bazı nüsha farkları müstesna, şudur :

« الحمد لله الذى نور قلوب اوليائه بنكة دقائق معارف الفتوة وطهر بواطنهم بلطائف الغرائب
وتحف المروة وزين اسرارهم بحقايق الرأفة والرحمة وزكى نفوسهم من هوى الشهات والهمها التقى
والنعمة وجعل الفتوة اسلم الطرق واينها ووضح المناهج وانجحها فهم اليها اتصلوا وبها الى الله وصلوا
ارواحهم في ملكوته باجنحة الانس طائرة ونفوسهم بمعرفته في حضرة القدس جائرة شهد ان لا
اله الا الله وحده لا شريك له واشهد ان محمداً عبده ورسوله صلى الله عليه وآله واصحابه اجمعين »

Şimdi de «Tuhfat-al-Vasâyâ» nın dîbâcesini yazalım :

« بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذى نور قلوب اوليائه بنكة دقائق معارف الفتوة وطهر بواطنهم
بلطائف غرايب تحف المروة وزين اسرارهم بحقايق الرحمة والرأفة وزكى نفوسهم من هوى الشهات
والهمها التقى والمصمة وجعل الفتوة اسلم الطريق واينها ووضح المناهج وانجحها فهم اليها اتصلوا
وبها الى الله وصلوا ارواحهم في ملكوته باجنحة الانس طائرة ونفوسهم بمعرفته في حظيرة القدس
حايره ابدانهم بالية ... و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له شهادة عبد اقبل على الله
يسره فسلك منهج الهدى ونشهد ان محمداً عبده المصطفى ورسوله المجتبى ونبيه المرتضى فهو قبله الفتوة
واليه المنتهى صلى الله عليه وآله الاتقياً ما جن ليل وابلج الضياء وعلى المواقيت الشريفة المقدس
النبوذة المعظمة الممجدة المكرومة الطاهرة الزكية الناصر لدين الله امير المؤمنين وخليفة رب العالمين الامام الناصر لدين
الله امير المؤمنين امام المشارق وامام المغرب لا امام للمسلمين سواه ولا قبله للدين الا اياه ... »

(İktisat Fakültesi Mec. daki makalemiz, metin, s. 121, terceme-memiz, s. 205-206).

Dikkat edilirse derhal anlaşılır ki Ö. L. Barkan nüshasındaki yanlışlarla dolu dîbâce de, Bayazıt nüshalarındaki dîbâceler de «Tuhfat-al-Vasâyâ» dan alındığı gibi Ali Emîrî nüshasındaki dîbâce de gene aynı dîbâcenin aşağı kısımlarından alınmıştır. Ancak dîbâcenin son kısımlarındaki dört halifeyle Hasen ve Huseyn'e, Peygamberin amıcaları Hamza ve Abbâs'a, muhâcirlerle ansâra verilen selâm, müellifin ilâvesidir.

§ Metni nasıl hazırladık?

En eski ve sağlam metin olan Ali Emîrî nüshasını esas tuttuk. Harekeli olduğu için telâffuz tarzlarını tayinde güçlük çekmedik. Bu metinde de bâzı eksiklikler var. Her halde bunlar, metni istinsah edenin dikkatsizliğinden ileri gelmiş olmalı. Bu eksikleri, Prof. Dr. Ö. Lûtfi Barkan'ın nüshasından tamamladık, ancak aldığımız ibareleri not olarak değil de metin içinde, parantezle Emîrî metninden ayırarak aldık ve yerlerinde gösterdik, bu sûretle de metni bozmamış, sözün tamamıyetine dokunmamış, fakat Emîrî metninde olmayıp diğer metinden alınmış yerleri, yerlerinde göstermiş olduk. Bayazıt Kütüphanesindeki iki eksik metinden faydalanmamıza imkân yoktu, imdadımıza bu metin yetiştii.

§ Bu Fütüvvet-nâme'nin kaynakları.

Burgâzî, Fütüvvet-nâme'sini hazırlarken bilhassa «Tuhfat-al-Vasâyâ» dan faydalanmıştır. Dîbâce, yukarda da söylediğimiz gibi bu kitaptan alındığı gibi 2. b de, «Bilün iy kardaşlar ve iy dustlar» diye başlayan kısım, 3. a da «Ammâ sebep gördüm ki...» diye başlayan kısım da «Tuhfa» dan terceme edilmiştir (Makaledeki metne bakınız, s. 121, 108. a). «Tanğrı taâlâ Kadr gicesini ramazânun...» ibaresiyle başlayan ve göklerin, yerlerin... hep yedi olduğunu bildiren kısım da (3. a) «Tuhfa» dan alınmadır (Metin, s. 126, 112. b, terceme, s. 208-209). 27. a daki harfler ve izahları, «Bahr-al-Futuvva va zikru Şacarat-al-Favz» da olduğu gibi (makalemiz, s. 32) «Tuhfat-al-Vasâyâ» da da vardır (metin, s. 126, 112. b, terceme, s. 216). 28. b - 29. b deki bahisleri, âyetleriyle, hadisleriyle gene «Tuhfa»da buluyoruz (metin, 126, 113. a ve devamı, terceme, 217 ve devamı). 32. a da İbrâhîm Peygamberin tavsifleri, aynen «Tuhfa» dan alınmıştır (metin 128, 115. a, sondan iki satır, terc. 224).

63. b den 64. b ye kadar süren Fütüvvet seçeresi de «Tuhfat-al-Va-sâyâ» daki seçerenin aynıdır. Yalnız Abû Müslim-al-Mahâzî, «Tuhfa» da, doğru olarak, Abû-Müslim-a-l-Horasânî'dir. Bahrâm, «Bah-râm-al-Daylâmî» diye alınmıştır. Emîr Hasen, «Emîr Hassân-ibn-i Rabîat-al-Mahzûmî» dir. Cevş-al-Ferâzî, «Cavşan-al-Farâzî» dir. Nefîs Süleyman, «Nefîs Selman»dır. Kail-al-Şibl, «Âid-al-Şibl» dir. Malik Abi Kancârî, «Malik Abû-Kalincâr» dir. Âvî, «Emîr Âvî» dir. Na'ca, «Ebî-Na'ca» dir. Seyyid-ibn-i Aliyy-al-Sûfî, «al-Seyyid Abû-Aliyy-al-Sûfî» dir. Nefîs-ibn-i Abd-Allâh'tan sonra da Al-nâsır li-dîn-Allâh'ın fütüvvet şeyhi Abd-al-Cebbâr'a kadar Baka-bn-i Tabbâh, Abu-l-Hasen-ibn-i Şâribân, Abû-Bekr-al-Cahîş, Zaîm-al-Şehîd Ömer-al-Rahhâz, Ubeyd-Allâh-ibn-al-Kıyr, Emîr Aliyy-ibn-i Dagıym adları vardır (metin, s. 130-131, 117. a - b, terceme, 230, Zâten metinde de, şerecenin «Tuhfa» dan alındığı açıklanmaktadır). 65. a dan itibaren anlatılan erkân, «Tuhfa» nın dördüncü faslını teşkil eder (metin, 127-129, 114. a - 115. b, terceme, 220-225). 61. a dan 63. a ya kadar süren ve Peygamberin soyunu sopunu, malını mülkünü bildiren kısım, gene «Tuhfa» dan alınmıştır (V. fasıl, metin, 129-130, 115. b - 116. b, terceme, 225-230).

21. b - 22. a da Cüneyd'in, Fazl'ın (yahut Fuzayl'ın), Abû-Bekr-i Varrak'ın, Hâris-i Muhâsibî'nin ve Muhammed-ibn-i Aliyy-al-Hakîm-al-Tirmizî'nin Fütüvvet hakkında nakledilen sözleri «Al-Risâlat-al-Kuşayriyya» da, Fütüvvet babındadır (Mısır, 1284, s. 134-135. Bu sözler, Nâsırî'nin «Fütüvvet-nâme» sinde de vardır. Makalemiz, metin, 182, 89. b, terceme, 313-314). 50. a - 51. b de semâ' hakkındaki sözler de aynı kitaptan, Semâ' babından alınmıştır (s. 199 - 205).

22. a dan itibaren Fütüvvet verilmeyecek kişiler bahsi, hemen hemen Nâsırî'den tercemedir. Yalnız Nâsırî'de oniki kişiye Fütüvvet verilmezken burda sayı, yirmiye çıkmaktadır. Sebebi de Fütüvvet verilmeyeceklerle insanı Fütüvvetten düşüren sıfatların birleştirilmesidir (Makalemizdeki metin. 183-184, terceme, 316-318). 27. b den başlayan ve ahînin nasıl bir kişi olması gerektiğini bildiren kısım ve bu kısmın bilhassa başlangıcı, Nâsırî'nin «Der onçı sâhib-Fütüvvet çiğûne kesî bâşed» faslına pek benzer (metin, 185, 91. a, terceme, 318-319). 11. a dan itibaren başlayan ve Âdem Peygamberin incir yaprağıyla edep yerini örttüğünü anlatan kısım da Nâsırî'nin Fütüvvet-nâme'sinde var (metin, 194-196, 95. b - 96. b, terceme 335-339).

42. a dan başlayan yemek yemek edepleri, Necm-i Zer-kûb'un «Fütüvvet-nâme» sindeki izahata uyuyor (metin, 149 ve devamı terceme, 255 ve devamı). 53. a dan başlayan su verme edepleri de bu Fütüvvet-nâme'ye uymada (metin, 147, terceme, 255). 58. b deki su dökme edepleri de öyle (metin, 151, terceme, 260-261).

Bütün bu izahattan anlaşılıyor ki Burgâzî, kitabını hazırlarken bilhassa «Tuhfat-al-Vasâyâ» yı temel kaynak olarak almış, fakat daha birçok Fütüvvet kitabı da karıştırmış, şüphe yok ki duyduğu rivayetlerden, içinde yaşadığı geleneklerden de faydalanmıştır.

§ Kitabın özeti.

Burgâzî, «Tuhfat-al-Vasâyâ» da, Fütüvvet yolunun bozulduğuna aid olan bahsi aynen tercemeyle işe başlıyor. Muhtasar yazıla yazıla Fütüvvet erkânının unutulduğunu anlatıyor ve Rûm ülkesinde türkçe konuşulduğu için kitabını türkçe yazdığını bildiriyor.

Ona göre her Müslümanın bir şeyhi olması gerektir. Şeyhi olmıyan, Şeytana mürittir. Yiğit, ahî ve şeyh, üçü birdir. Yiğitlik, Fütüvvet yoluna girmek, ahîlik, yola düşüp gitmek, şeyhlikse varılacak yere varmaktır.

Muhammed Peygamber, Ali'ye, sana kötülük edene ne yaparsın diye sormuş, o da iyilik ederim demiş. Peygamber, kötülüğünü arttırıp durursa ne yaparsın diye sormuş. Ali, bu soruyu, o kötülüğünü arttırdıkça ben de iyilik etmeyi arttırırım diye cevaplandırmış. Peygamber, bunun üzerine, peki demiş, hergün ciğerini kan ederse ne yaparsın? Ali, günde demiş, bin kere ciğerimi kan etse, bin kere gönlümü yıksa zerre kadar hatırını yıkmam. Bunu duyan Peygamber, «Ali'den başka er yok, Zül-fekar'dan başka kılıç yok» demiş. Ali'nin dört akçası vardır; birini gündüz, birini gece, birini gizli, birini açık, yoksullara verir.

Tanrı, incir ağacını; Âdem Peygambere yaprak verdiği, onun aybını örttüğü için, Adem Peygamberi; suçu kendisine isnad edip Tanrıyı tenzih ettiği için, Şît Peygamberi; Âdem'i konuk ettiği için, İbrâhîm Peygamberi; putları kırdığı, konukları doyurduğu, konuksuz yemek yemediği için, Yusuf Peygamberi; nefesine uymadığı için, Nûn oğlu Yûşa'ı; Mûsâ'ya uyduğu, onun emrinden dışarı çıkmadığı için, Ashâb-ı Hehf'i; puta secde etmedikleri için Fütüvvetle anmıştır.

Kâfire, münafıka, müneccime, içki içene, dellâke, tellâla, vaadinde durmıyana, çulhaya, kasaba, cerraha, kötü türe koyana, avcıya, muhtekire Fütüvvet verilmez.

İçki içen, zina eden, livâta eden, gammazlıkta bulunan, münafıklık eden, ululanan, gönlüne kötülük getiren, hased eden, kin güden, vaadinde durmıyan, yalan söyleyen, hainlik eden, halka kötü gözle bakan, ayıp örtmiyen, nekeslik eden, gıybette bulunan, büh-tan eden, hırsızlık eden, haram yiyen, kibirlenen kişi, Fütüvvetten düşer.

Fütüvvet, âdetâ bir ağaçtır; doğruluk yerinden biter, gövdesi ihsanda bulunmaktır, budakları temizliktir, doğru yolu bulmaktır, yaprakları edeptir, hayâdır, kökü Tanrıyı tek bilmektir, yemişi evliyâ sohbetidir, suyu rahmettir. Bu ağaç, yiğidin gönlünde biter, yapraklanır, yücelir.

Ali, Fütüvvet yedi harftir demiştir : ق، ا، ن، م، ه، ی : Birinci harf, doğruluk anlamına gelen «sıdk» tan, ikincisi arılık anlamına gelen «safâ» dan, üçüncüsü «emânet» ten, dördüncüsü, çekinmek, sakınmak anlamına gelen «takvâ» dan, beşincisi, ihsan etmek anlamına gelen «kerem» den, altıncısı, adamlık, erlik anlamına gelen «mürüvve» den, yedincisi de utanmak anlamına gelen «hayâ» dan alınmıştır.

Ahînin cömerd olması, dünyaya bağlanmaması, kendi emeğiyle geçinmesi, alçak gönüllülük etmesi, nekeslikten kaçınması, namazını kazaya bırakmaması, hayâ ehli olması, helâl yemesi, helâlinden geçinmesi, helâlinden kazanması, bir sanatı, bir işi olması gerektir.

Ahînin onsekiz dirhem gümüşten fazla dünyalığı olmamalıdır, bundan fazla nesi varsa yoksullara vermelidir. Herşeyin tuzu vardır, yiğitliğin, ahîliğin tuzu da ekmek kazanmak, yoksulu doyurmaktır.

Ahînin bilgi sahibi olması, bilginleri sevmesi, beylerin, uluların kapısına gitmemesi, aksine, padişahın bile onun ayağına gelmesi gerektir.

Terbiyenin, yâni Fütüvvet yoluna girmiş olan kişinin, ahîsine, şeyhine kul olması, onun her sözünü kabûl etmesi, ondan izin alma-

dan hiç bir işte bulunmaması, hattâ yanındayken tükürmemesi, süm-kürmemesi. ahîsini, Kâ'be gibi tavaf etmesi, sabırlı olması, ahîsinden dönmemesi lâzımdır.

Terbiye, yiğidinden, ahîsinden, şeyhinden dönemez. Her yiğidi, her ahîyi, her şeyhi sever, fakat kendi yiğidinden, kendi ahîsinden, kendi şeyhinden edep, erkân öğrenir. Terbiyeye, önce bir yiğit gerektir. Yiğit, onu kötülükten korur, yetiştirir, sonra ahîsine götürür. Ahî, ona hizmet, edep, erkân öğretir, şeyhe ulaştırır, şeyh de onu, Tanrıya vâsil eder.

Fütüvvet ehli, Kavlı, Seyfî olarak iki kola ayrılır. Kavlı, Abû-Bekr'den gelir, Seyfî, Ali'den. Terbiye, önce Kavlı kola girer, yâni ahî ve şeyh görmeden, erkâna girmeden ahîye kul olur, bağlanır; sonra erkân görür, Seyfî olur. Ahî, ona çerağ verir, kemâle ulaştırır. Ahîsi ölen terbiye, onun yerine geçenden çerağ alır, belini, ona bağlatır. Ahî ve şeyhin kabri üstünde, o ahîye yakın birisinin, terbiyenin belini bağlaması, ona çerağ vermesi de olabilir. Ahîsinin makamına geçene ulaşamazsa şehirlilerin tanıklığıyla o diyarın padişahı, yahut kadısı, onun belini bağlar.

Kitabın «Adâb» kısmı, bir muâşeret kitabıdır. Bu kısımda, yemek, içmek, su vermek, hizmet etmek, söz söylemek, elbise giymek, evden çıkmak, yolda, pazarda yürümek, birşey satın almak, eve birşey getirmek, eve girmek, oturmak, konukluğa çağırarak, konuk olmak, beyler katına varmak, hastanın halini, hatırını sormak, yasa gitmek, mezarlığa varmak, gezintiye gitmek, su dökmek, hamamda yıkanmak, hamamda hizmet etmek, hattâ yatmak, kalkmak edep-leri anlatılmaktadır.

Bunlardan sonra Peygamberin amıcaları, halâları, evlâdı, zevceleri, zırları, kılıçları... daha sonra da Fütüvvet seçeresi yazılmakta ve tuzlu su içme töreni bildirilmektedir ki bu kısım yukarıda söylediğimiz gibi, tamamiyle «Tuhfat-al-Vasâyâ» dan tercedir.

Nihayet tıraş erkânı ve şeyhlik hakkında da bilgi verilmede ve kitap bitmedir.

§ Bu Fütüvvet-nâme'nin hususiyetleri.

1. Sünnî karakter.

Burgâzî'nin «Fütüvvet-nâme» sinde, bundan önceki Fütüvvet-nâmelere göre bâzı ayrılıklar var. Seb'iyeye de denen «İsmâiliyye» den geçtiğinde hiç şüphe olmıyan ve «Tuhfat-al-Vasâyâ» dan alınan yedili tasniften, yâni yerin, göğün, tavâfın... hep yedi olduğundan bahsedilmesine ve Fütüvvetin yedi harften meydana gelmesi gibi kanaatlere (İktisat F. M. daki makalemize bakınız : s. 31-33), Ali'nin Fütüvvet eri olduğuna, «Ne Ali'den başka er var, ne Zül-fekar'dan başka kılıç var» sözünün, eski Fütüvvet-nâmelerde olduğu gibi hadis olarak kabulüne, İmâmiyye mezhebine mensup olan Al-Nâsır li-dîn-Allâh'ın, Fütüvvet muktedâsı tanınmasına, onun şeceresinin kabûl edilmesine, hattâ Abû-Müslim'in benimsenmesine, yâni bâriz Şîlik temayüllerine karşılık zâhirî bile olsa bu Fütüvvet-nâme, Sünnî bir karakter de taşıyor.

Dîbâce, önce de söylediğimiz gibi «Tuhfat-al-Vasâyâ» nun dîbâcesinden alınmakla beraber Ali Emîrî nüshasında, ilk üç halîfenin adları anılmakta, bütün nüshalarda şeyhliğin Abû-Berk'e aid olduğu, Abû-Bekr ölürken şeyhliği Ali'ye verdiği bildirilmektedir. Fütüvvet ehlinin, mutlaka bir sanatı olması gerektiği anlatılırken Abû-Bekr'in savaşıla uğraşmadığı zamanlar, bahçıvanlık ettiği kaydediliyor. Terbiyenin, ahîsine candan, gönülden bağlanması icab ettiği bildirilirken Abû-Berk'in Tanrıya yakınlığı, Ömer'in Tanrıdan korktuğu, Osman'ın utandığı, Ali'nin hizmet ettiği bildiriliyor. Muâviye'nin adamlarından Abû-Derdâ'dan nakiller var. Elbise renklerinden bahsedilirken Abû-Bekr'in gök, Ömer'in yeşil, Osman'ın ak, Ali'nin kara renkli elbise giydiği söyleniyor. Âyişe'den, «Âyişe anamız» diye bahsediliyor. Tıraş âdâbı anlatılırken «Ammâ alnı yölümek, Ali'nin saçı yoğdı, yölünmüş gibiydi... ve hem Abu-l-Müslim'in eyleyidi, pes Sünnîler Abu-l-Müslim ışkına alınların yölüridi (tâ ki) Mervan'dan (Mervânîlerden) Müselmanlar belüriridi» denmektedir. Halbuki söylemiye hacet yok ki Abû-Müslim'in Sünnîlerle ve Sünnîlikle hiç bir müsbet ilgisi yoktur.

Bu Sünnîlik temayülünde, Salâhaddîn-i Eyyûbî'nin Mısır'ı tamamiyle hükmü altına alarak Şâfiî medreseleri yaptırması, Şîa-i İsmâiliyyeden olan Mısır kadılarını azlettirerek yerlerine Şâfiî mezhebine mensup kadılar tayin ettirmesi, nihayet 1171 de Fâtımî halîfesi Al-Âdid li-dîn-Allâh Abû Muhammed Abd-Allâh'ın (ölm. 1171) yerine hutbelerde, Abbâsî halîfesi Al-Mustazî' bi-amr-Allâh Abû-Muhammed Hasen'in adının okunmasını emretmesi (Abû-l-Fidâ', II,

s. 53), 1174 te Fâtîmîleri hilâfete getirmek isteyen ve hepsi de Mısır'ın ileri gelenlerinden bulunan bir topluluğu astırması (aynı, s. 57-58), Şam ve Cezîre valisi Malik-al-Âdil Nûr-al-dîn Mahmûd'un (ölm. 1174) aynı yoldan giderek birçok Hanefî ve Şâfiî medreseleri yaptırması (s. 58-59), aynı yılda Salâhaddîn'in Şam'ı, Humus'u, Hama'yı ele geçirmesi (s. 59-61), bundan sonraki yıllarda gene İsmâîlîlerle uğraşması (s. 62) ve 1183 te Haleb'i alması (s. 70) gibi âmillerin büyük bir tesiri olduğu muhakkaktır.

Fakat bundan sonra, Fatih Mehmed zamanında (1451-1481), Seyyid Gaybî oğlu Şeyh Huseyn tarafından yazılan «Fütüvvet-nâme» yle 1524 te Seyyid Muhammed-al-Huseyniyy-al-Radavî tarafından Bursa'da yazılan «Fütüvvet-nâme» de, Şîfî-Batınî karakter, apaçık görünmede, zâhirî ve nisbî bile olsa Sünnî temayülden hemen hiç bir iz bulunmamaktadır (İkt. F. M. daki makalemize bakınız, s. 57 - 63). Bunun sebebini de Erdebil tekkesinin kuruluşunda buluyoruz. Fütüvvet ehli, XV. yüzyıldan itibaren artık Safavî propaganda-sının fa'âl bir elemanıdır. Necmeddin Zer-kûb'un farsça mensur «Fütüvvet-nâme» sinden (aynı makale, s. 106-107, metin, 135-151), Kemâleddin Abd-al-Razzak Kâşânî'nin Farsça «Tuhfat-al-İhvân» tercemesinden (aynı, s. 107 - 109, metin. 152 - 172), Alâ-al-Davla'nın «Fütüvvet Risâlesi» nden (aynı, 109-110, metin. 173-180) faydalanılarak Huseyn-al-Kâşifî (ölm. 1504) tarafından yazılan «Fütüvvet-nâme», bize, bilhassa Safavîler devrinde Fütüvvet ehlinin rolünü ve ehemmiyetini adam-akıllı bildirmededir.

2. Tanrı tarafından Fütüvvetle anılanlar.

Burgâzî'nin «Fütüvvet-nâme» sinde, «Tuhfat-al-Vasâyâ» da Fütüvvetle anılan Yusuf, Ashâ-b-ı Kehf, Yûşa' ve İbrâhîm'den başka Âdem ve Şît Peygamberlerle incir ağacı da vardır.

3. Fütüvvet - ağaç.

Fütüvveti ağaca benzetmek, gene «Tuhfat-al-Vasâyâ» dan ve «Kitâbun fî Bahr-al-Futuvva va Zikru Şacarat-al-Favz» dan alınmadır (aynı, s. 14 ve 134).

4. Burgâzî de Fütüvvet ulularındandır.

Uluların Fütüvvet hakkındaki sözlerinden sonra «Men ayduram kim Fütüvvet, Tangrıya ve peygamberlere ve evliyâlara yakın olmak-

dur, dahı âdemîlerden ve canavarlardan (cân-verlerden) hiç kimesne andan incinmeye ve sâhib - fütüvvet oldur kim gözsüz ve dilsiz ve sağır ola» diye kendisi de bir târif yapıyor. Bu, yâni Fütüvveti târif etmek, Fütüvvet ehlinde bir gelenektir. Her Fütüvvet ulusu, Fütüvvet hakkında bir söz söyler, bu yolu, bir çeşit târif eder. Bundan anlıyoruz ki Burgâzî de zamanındaki Fütüvvet ulularındandır.

5. Fütüvvet dereceleri.

Burgâzî, Fütüvvet ehlini «yiğit, ahî, şeyh» olarak üçe ayırıyor ve üçünün de bir olduğunu söylüyor. Ancak onca yiğitlik, yola girmektir, ahîlik yol yürümektir, şeyhlik de menzile varmaktır. Buna nazaran anlaşılıyor ki bunlar, Fütüvvet dereceleridir. Netekim bir yerde de insanın, yiğit olmadıkça ahî olamayacağı, ahî olmayınca da şeyh olamayacağı bildiriliyor. Gene kitapta, Fütüvvet yoluna girenin önce bir yiğidi olacağı, yiğidin, onu, ahîye ve şeyhe ulaştıracağı söyleniyor. Yiğit kelimesinin arapçası «fetâ», farsçası «cuvanmerd» olduğuna göre müellifin, bu kelimeyle Fütüvvet yoluna girmiş, fakat ahî olmamış kişileri kastettiği açıkça anlaşılıyor ki bunlara, umumî tabirle, «Tuhfat-al-Vasâyâ» da olduğu gibi «Teibiye» de diyor. Fütüvvet yoluna girenin bir yiğidi olması gerektiği söylenirken kardeşliğin lüzumu belirtilmektedir. Kardeş tutunduğu bu er, onu yetiştirecektir. Mevlevîlerde bu vazifeyi, çile çıkarmış, hücre sahibi bir dede yapar ve «nev-niyâz» denen sâlik, terbiyesi altına girip bağlandığı dedeye «dedem» der. Bektaşîlerdeyse «âşık» denen ve henüz muhib olmamış, yâni tarîkate girmemiş bulunan kişiyi olgunlaştıran, tekkeye götüren ve sonucu, ona kefil olup tarîkate girmesine delâlet eden zâta «yol rehberi» adı verilir. Alevîlerde yol rehberi yoktur, çünkü Alevîlik bir tarîkat değil, âdetâ bir dindir, Alevî babadan doğan çocuk Alevîdir. Evlenme çağına gelip evlenince kendisiyle yaşıt bir gençle beraber, ailenin mensub olduğu ocaktan gelen dedeye intisab eder. Birlikte intisab eden bu iki genç, birbirlerine musâhib olurlar. Birinin yaptığı kötülükten öbürü de sorumludur. Görülüyor ki bütün bunlar, Fütüvvet yolundan geçen geleneklerdir.

Ahî, Fütüvvet erkânını icrâya mezun ve memur olan ve «âstâne» denen bir tekkesi bulunan Fütüvvet şeyhidir. Netekim Burgâzî, ahînin ne çeşit bir zat olacağını anlatır ve âstâneyi, ahînin sofrasını söylerken de bunu açıklamaktadır.

Şeyhse ahîlerin tâbi oldukları «Ahî-Baba-Şeyh-al-şüyûh» tur ki buna «Kıdvat-al-Fityân, Raîs-al-Ahiyyat-al-Fityân» gibi adlar verildiği gibi «Ahî-Türk» de dendiğini «Mesnevî» dîbâcesinden anlıyoruz (E. J. W. Gibb Memorial serisi. X New, N. Reynold A. Nicholson basması. London, 1925, c. I, metin, s. 2, satır 7. Abdülbâki Gölpinarlı : Mesnevî tercemesi, Mf. Şark-İslâm Klâsikleri : I, İst. Mf. Mat. 1942, s. S. satır 27-28. Eflâkî'de Çelebi Husâmeddîn'in hal tercemesinde de vardır).

6. Sanat, onsekiz dirhem gümüş.

Burgâzî, ahînin mutlaka bir işi, bir sanatı olması gerektiğini, işi ve sanatı olmıyan kişinin Fütüvvet ehli olamayacağını ve ahîlik derecesine yücelemeceğini açıkça yazarak bu yolda, çalışmanın ve kazancın esas olduğunu bildirir. Ona göre, ahî, kazandığını ortaya dökecektir, nekeslik etmeyecektir, kendisine ait, ancak onsekiz dirhem gümüşü bulunabilir.

Biz, bu onsekiz dirheme, şahsa ait, ihtiyat akçası, ölüm-dirim parası olarak saklanan para diyoruz. Çünkü bunun sermaye olmasına imkân yoktur. Mal mülk sahibi olan, âstâneleri mükellef bulunan, vakıflar yapan, hattâ konuklar, zâviyelerinden ayrılırken onlara para, yiyecek, elbise ve at ihsan eden nice zengin ahîler var (İbn-i Batûta'dan, ahîlerin, konukları ağırladıklarını, günlerce konuk ettiklerini, gelip gidenlere para, hattâ elbise ve at verdiklerini anlıyoruz; Şerif Paşa terc. Tuhfat-al-Nuzzâr fî Garâib-al-Amsâr va Acâib-al-Afsâr, c. I, İst. Matbaa-i Âmire, 1333, s. 318, 319, 326, 328. Kütahya'da Kurşunlu camiini Ahî Muhammed yaptırmıştır; İsmail Hakkı : Kütahya Şehri, İst. Devlet Mat. 1932, s. 77. Ankara'da Ahî Elvan, Ahî Ya'kub, Ahî Tuğrâ mescitleri, Ahî Şerefeddin, Ahî Elevan, Yeşil Ahî câmileri, ahîler tarafından yaptırılmıştır; Mübarek Galip : Anadolu Türk âsâr ve mahkûkâtı tetebbuatına esas : Ankara. İst. Mat. Âmire - 1341, s. 35, 37, 48 - 50. Ahî Emîr Ahmed, mescid, zâviye ve imaret vakfetmiştir; Rıdvan Nâfiz, İsmail Hakkı : Sivas şehri. İst. Devlet Mat. 1928, 1346, s. 146. Ahî Evren'in mükellef bir türbesi, zengin vakfları vardır; Cevat Tarım : Tarihte Kırşehir - Gülşehir, İst. 1948, s. 83 - 86. Ahî Ahmed, Akşehir'de bir hamam yaptırmıştır; M. Cevdet : Zaylun alâ fasl-al-Ahiyyat-al-Fityân-al-Turkiyyati fî Kitâb-al-Rahleti li İbni Batûta, İst. Kurtuluş Mat. 1932 - 1351, s. 175. Ahîlerin çok zengin vakıfları vardır; aynı kitap, s. 230 - 246, 255, 257 - 266, 271 - 274, 283 - 297 ve daha bir çok yerlerde).

7. Disiplin.

Fütüvvet ehlinde mutlak bir disiplinin hâkim olduğunu da bilhas-
sa kaydediyor. Terbiyenin ahîye kul, köle olması gerektiğini, hattâ
ahînin küfrünün, terbiye katında İslâm yerine geçmesi icab ettiğini
yazıyor. Her halde baba - oğul sevgisi yüzünden bu mutlak disipli-
nin bozulabileceği düşünülerek babanın, oğluna şeyh ve ahî olamı-
yacağı da kaydediliyor. Bu usûl, bir gelenek olarak Bektâsîliğe de
geçmiştir.

8. Ahî — Beyler, ulular.

Ahînin, beylerin kapısına gitmemesi, mevki bakımından ne ka-
dar büyük olursa olsun, herkesin, ahînin kapısına gelmesi icab et-
tiğini de söylüyor. Bunun pek yerinde olduğu muhakkaktır. Halk
içinden doğmuş, halkın faydasını istihdaf eden tarikatlerin bile, bil-
hasa vakıf müessesesi yüzünden yüksek zümreye ve iktidara dayana-
nca halktan ayrıldığını görüyoruz. Fütüvvet müessesesinin de bu
sonuca varmaması için bu çeşit telkinlerin yapılacağı tabiidir. Fa-
kat aynı zamanda Burgâzî, her hangi bir terbiyenin ahîsi ölürse ve
o memlekette ahînin vekîli yoksa, yahut yerine geçmiş birisi bulun-
mazsa o terbiyenin belini, bulunduğu memleketteki kadının, yahut
beyin, padişahın bağliyabileceğini bildiriyor. Bu, Fütüvvet müesse-
sesinin kudretinden mi ileri gelmektedir, yâni padişahlar, beyler,
kadılar, bu yola mı mensupturlar, bu yola intisap zorunda mı kal-
mışlardır; yoksa Fütüvvet müessesesi, iktidara dayanmak zorunu
duymuştur da bu yüzden mi bu usûl icad edilmiştir?

Bu iki sorudan birine, müspet bir cevap verebilmek için Bur-
gâzî'nin «Fütüvvet-nâme» sini yazdığı tarihten öncelere bakmamız
gerekıyor. Halîfe Al-Nâsır li-dîn-Allâh, esnafı teşkilâtlandıran Fütü-
vvet müessesesinin kuvvetinden faydalanmayı düşünerek bütün
Fütüvvet ehlini kendisine bağlamış, padişahlara Fütüvvet icâzet-nâ-
meleri göndermiştir. Ondan sonra halîfe olan Al-Zâhir li-emr-Al-
lâh'ın (halîfeliği. 1225-1226) Fütüvvet ehline karşı ne muâmelede
bulunulduğunu kesin olarak bilmiyorsak da Al-Mustansır-billâh'ın
(halîfeliği. 1226-1242) Fütüvvet ehli tarafından, Al-Nâsır gibi muk-
tedâ tanındığını biliyoruz. XIV. yüzyılda bile Bağdâd'da Fütüvvet
ehlinin teşkilâtlanmış olduğunu, hattâ bu meslekte iç kavgaların bile
hüküm sürdüğünü görmekteyiz. XIII - XIV. yüzyıllarda Anadolu'da
Fütüvvet ehlinin çok yayıldığını, hemen her yerde ahî âstâneleri

bulduğunu İbn-i Batûtâ'dan ve diğer kaynaklardan öğreniyoruz. Osmanlılarının kuruluş devirlerinde ahîlerin ne kadar nüfuzlu bir zümre olduğunu tarihler haber vermektedir. Nihayet I. Murat, ahî-baba'dır. II. Murat devrine kadar Fütüvvet ehlinin nüfuzu bâkidir. Fakat bu devirden itibaren Seyyid Gaybî oğlu Şeyh Huseyn'in, Fâtihi zamanında (1451-1481) yazmış olduğu «Fütüvvet-nâme»yle Alâeddin oğlu Seyyid Muhammed-al-Huseyniyy-al-Radavî'nin 1524 te yazdığı «Fütüvvet-nâme», XV - XVI. yüzyıllarda Fütüvvet ehlinin, Bektâşîler ve bilhassa Alevîler gibi İran'a bağlılığını ve Fütüvvetin, Safavîlerin bir propaganda vasıtası haline geldiğini açıkça göstermektedir. Buna karşılık Osmanlıları, Sünnîliğe sımsıkı sarılmışlar, Şîî, yahut müteşeyyi' müesseselerin aleyhinde harekete geçmişler, bu arada Fütüvvet ehlinin ideolojisi olan Melâmet'i benimsiyenler (Melâmîler-Hamzavîler) le Hurûfîler, Kalenderîler, Anadolu ve Rumeli'de Alevîler hakkında şiddetli bir imha hareketine girişmişlerdi. Fakat Melâmet ideolojisine dayanarak esnafı teşkilâtlandıran Fütüvvet ehlinin geleneklerine dokunulamamış, ancak bunlar hakkında yapılan intikatlarla, yazılan tenkidî eserlerle bu müessese, Sünnîliğe mal edilmiye çalışılmıştı. Safavîlerin ilk devirlerinden sonraki zayıflık devirlerindeyse artık Osmanlıları ülkesindeki propagandaları azalmış, Alevîler arasına halîfeler gönderilmemeye başlanmış, bunu sonucu olarak da Fütüvvet ehli, gelenekler devam etmekle beraber Sünnileşmiş, ideolojiden mahrum kalmış ve bu meslek, yalnız sıkı disiplinli bir esnaf teşkilâtı haline gelmiştir. Artık esnaf şeyhlerini bile hükümet tayin etmiye, tayin etmese bile seçilen şeyhe berat vererek şeyhliğini tasdiğe başlamıştır. Fakat şunu da söyliyelim ki 1615 te İstanbul'da ölen Melâmet mümessili ve kutbu İdrîs-i Muhtefî (Hacı Ali Bey) zamanında bütün peştimalcılar Hamzavî oldukları için Fütüvvet ideolojisi, bu zümre tarafından o da pek gizli olarak, temsîl edilmiş, başka esnaf zümrelerinden, sanat erbabından, hattâ zaman zaman, hükümetin en yüksek mevkilerini işgal edenlerden bu mesleğe girenler de Hamzavîliği kuvvetlendirmiştir. Fakat hükümetin çok şiddetli hareketi, Hamzavîleri de çok gizli bir zümre haline getirmiş, bir yandan, batıyla inkişaf eden temaslarımızın sonucu olarak ithal mallarıyla yerli sanayiinin ve el tezgâhlarının rekabet edememesi, ithal mallarını satanların, esnaf disiplinine uymaması, inanış ve zevk ayrılığı, iktisadî zaruretler gibi çeşitli âmiller karşısında ideolojiden mahrum kalan esnaf zümreleri gibi bu zümre de yavaş yavaş sönmüş, niha-

yet tarihe mal olmuştur (Bütün bunlar için İktisat F. Mec. daki makalemize bakınız; bilhassa IV - V. kısımlar, s. 57 - 83).

Bu bakımdan biz, içtimaî bünyede istihâl kudretini temsil eden esnaf ve sanatkâr zümrelerinin, şerîatçılar tarafından kabûl edilmediği halde onlar gibi, hattâ bâzı vakit onlardan da fazla bir bağıllıkla hükûmete kul olan «tasavvuf ehli» gibi iktidara bir alet, bir vasıta olmadığına, bilâkis iktidarı temsil edenlerin, onların nüfuzuna dayanmak zorunda kaldıklarına kaniiz.

9. Fütüvvet kolları.

Burgâzî, Fütüvvetin, Kavlı, Seyfî olmak üzere iki kola ayrıldığını söylüyor. Müellife göre Kavlı, Abû-Bekr'den, Seyfî, Alî'den gelir. Kavlı, ahî ve şeyh görmeden Fütüvvet ehline bağlanan kişilerin Fütüvvetidir. Kavlı koldan olan, bir ahîye intisab eder, şedd bağlanır, ahîsinden çerağ alırsa Seyfî kola girmiş olur. Halbuki bu «Fütüvvet-nâme» den önce yazılan Necm-i Zer-kûb'un farsça mensur «Fütüvvet-nâme» sinde Kavlı, asker olmıyan ve henüz Fütüvvet yoluna girmiyendir. Seyfî asker olanlar, şerbet, yâni tuzlu su içerek ahîden kılıç kuşananlardır. Bu iki koldan başka bir de Şürbî kol vardır ki bunlar, şerbet, yâni tuzlu su içenlerdir. Burgâzî, bu üçüncü kolu anmıyor. Zaten Burgâzî'nin «Fütüvvet-nâme» sinde, âdâb kısmı, epeyce bir yer tuttuğu halde erkân kısmı âdetâ yok gibidir. Böyle olmakla beraber tuzlu su geleneğini, kitabının son kısımlarında, «Tuhfat-al-Vasâyâ» dan naklen yazar. Anlaşıyor ki Burgâzî, Seyfî ile Şürbîyi bir saymaktadır. Belki zamanındaki taksim buydu, belki de muhîti, Fütüvvet ehlini, Kavlı ve Seyfî olarak kabûl ediyordu.

10. Tarîkatten geçen gelenekler.

Kitabın sonlarındaki tıraş erkânı, hiç şüphe yok ki tasavvuftan Fütüvvete geçen bir gelenektir. Netekim çerağ da böyledir.

11. Topluluk.

Burgâzî, daha «Fütüvvet-nâme» sine başlarken bu kitabın, cuma geceleri çerağ dibinde okunmasını istemekle bilhassa cuma geceleri, âstânelerde topluluk olduğuna işaret etmiş oluyor.

12. Âstâne — sofra v.s.

Ahî âstânesi hakkında verilen bilgi, Nâsırî'nin verdiği bilgiyi tamamlamaktadır. Burgâzî, ahîlerle şeyhlerin bağçelerinde mutlaka

incir ağacı bulunması gerektiğini yazıyor. Bu, Âdem Peygamberin incir yaprağıyla öd yerini örtmesi hikâyesine ve bu sûretle de ayıb örtmenin faziletine dayanan bir şeydir.

Erkân icrâ edilen odaya, Bektâşîlerle Mevlevîlerde «meydan», Hamzavîlerde «dîvan» dendiği gibi Fütüvvet ehlinde de «sofa» dendiğini ve sofada çerağ bulunduğunu da Burgâzî'den öğreniyoruz.

Ahînin sofrasının büyük (Nâsırî'de, aynı zamanda yuvarlak), ekmeğinin çok olması, konuklardan özür dilemesi, yemeğinde acı nesne bulunmaması, sofrada soğan, sarımsak gibi kötü kokan şeylerin olmaması lüzumunu bildiriyor ve zeytinyağıyla mercimek bulunmasında ısrar ediyor.

Gelen konuğa, ahînin sofraya yaymasını, yâni yemek çıkarmasını tavsiye eden Burgâzî, Fütüvvet ehlinin, kesin olarak dışarda birşey yememesi, birşey içmemesi gerektiğini, mutlaka birlikte yemek yenmesini söylüyor. İbn-i Batûta da Fütüvvet ehlinin, günlük kazançlarını ahîye verdiklerini, bununla yemek, meyva v.s. alındığını, geceleyin hep beraber yemek yediklerini, semâ' ettiklerini, gelen konuğu da konukladıklarını yazar (Şerif Paşa tercemesi, c. I, s. 312-313).

Burgâzî'nin «Fütüvvet-nâme» sinde, semâa ait de bir fasıl var ki bu suretle İbn-i Batûta'nın müşahedesi teyid edilmiş oluyor.

Burgâzî, her hafta çamaşır yıkanmasını, ahî ve şeyhle Fütüvvet ehlinin aynı renkte, yâni siyah elbise giymelerini, elbisenin kısa olmasını, ahînin kıvı, sarı, alaca renkli ve ipek elbise giyemeyeceğini, altın yüzük takamayacağını, sarığının yedi, yahut dokuz karış olabileceğini bildirdikten başka şeyhlerin gök, müderrislerle kadıların ve halifelerin yeşil, hatiplerle hafızların ve kalem ehlinin, yâni memurların beyaz elbise giydiklerini de haber veriyor.

Hasılı Burgâzî'nin «Fütüvvet-nâme» si, yalnız, şimdilik elimizde ilk türkçe «Fütüvvet-nâme» olması bakımından değil, verdiği bilgi bakımından da önemlidir.

§ Burgâzî'nin kitabından sonraki «Fütüvvet-nâme» ler.

İktisat Fakültesi Mecmuasındaki makalemizde belirttiğimiz ve bu yazımızda da tekrarladığımız gibi Burgâzî'nin «Fütüvvet-nâme»

sinden sonra, Fâtih zamanında yazılan bir «Fütüvvet-nâme» yle 1524 te, Bursa'da yazılmış başka bir «Fütüvvet-nâme» var. Ancak bu yazınlarda Britiş Müzeum nüshasının mikro-filmini getirttiğimiz farsça «Fütüvvet-nâme-i Sultânî», sanıyoruz ki bu iki «Fütüvvet-nâme» ye, bilhassa ikincisine esaslı bir kaynak olmuştur. Yakında metniyle tercemesini basacağımız bu farsça «Fütüvvet-nâme», 1504 te, Şah İsmâîl -i Safavî'nin saltanatı zamanında ölen ve «Kâşifî» tahallüs eden Molla Huseyn Vâiz'indir. Bir mukaddime, oniki bap ve bir hâtimeden meydana gelen bu kitap, Meşhet'te, İmâm Aliyy-al-Rızâ'nın merkadinde hizmet edenlerin adına ithaf edilmiştir.

Mukaddimede Fütüvvetten bahsedilmede, bu arada, «Ta'vilât» sahibi Kemâl-al-dîn Abd-al-Razzak-ı Kâşânî'nin «Fütüvvet-nâme»sinden, «Fütüvvet bilgisi öyle bir bilgidir ki onu ancak Tanrı sıfatlarıyla sıfatlanmış anlayışlı kardeş bilir. Onu görmiyen nasıl tanıyabilir, nasıl anlayabilir? Gözsüz kişi, güneşin ışığını nerden anlayacak?» meâlindeki arapça iki beyit naklolunmadadır. Bu «Fütüvvet-nâme» nin, «Tuhfat-al-İhvân» olduğunda hiç bir şüphemiz yoktur ki müellif, sonradan bunu telhis ederek farsça bir «Fütüvvet-nâme» yazmıştır. Biz, bu «Fütüvvet-nâme» yi yayınladık (İktisat F. M. daki makalemize bakınız, s. 107-109, metin, s. 152-172, terceme, s. 261-296). Esasen Abd-al-Razzak-ı Kâşânî'nin «Fütüvvet-nâme» si, «Fütüvvet-nâme-i Sultânî» nin en önemli kaynaklarından biri ve belki birincisidir.

«Fütüvvet-nâme-i Sultânî» de Necm-al-dîn-i Zer-kûb'dan bahsedilmede ve bu zâtın şeyhinin Muhammed Abû-Hafs-al-Mahzûmî, onun şeyhinin Mevlânâ Şemsal-dîn-i Maragî, onun şeyhinin de 688 hicrîde (1289) Tebriz'de ölen ve Abu-l-Abbâs Al-Nâsır li-dîn-Allâh'a intisab ederek Fütüvvet yoluna girmiş bulunan Zayn-al-dîn olduğu bildirilmededir. Bu suretle, makalemizdeki tahminimizin doğruluğu tahakkuk etmiş ve bu keyfiyet, gerçekten de bizi sevindirmiştir (bak. s. 106-107). Necm-i Zer-kûb'un «Fütüvvet-nâme» sini de tercemesiyle yayınlamış bulunmaktayız (aynı makale, metin, s. 135-151, terceme, s. 235-261).

«Fütüvvet-nâme-i Sultânî» de, Bâtınî inançlarla yoğrulmuş ko-yu bir Şîlik vardır ki bunu, aşağı yukarı Abd-al-Razzak-ı Kâşânî'nin ve Alâ-al-Davla'nın «Fütüvvet-nâme» lerinde de bulmadayız. Bundan sonra yazıldığı muhakkak olan iki türkçe «Fütüvvet-nâ-

me» yle Bîsâtî'nin «Manâkîb-al-Asrâr Bahcat-al-Ahrâr» indaysa bu karakter, apâçık görünür.

«Fütüvvet-nâme-i Sultânî» nin VI. babı, devrinin içtimâî zümrelerini, zamanındaki spor hayatını canlandıran sınıfları, «Erbâb-ı ma'reke» tabiri altında toplaması bakımından pek değerlidir.

Bu «Fütüvvet-nâme» yi yayınladıktan sonra Seyyid Huseyn'le Radavî'nin «Fütüvvet-nâme» lerini ve esnafa ait küçük «Fütüvvet-nâme» leri de yayınlıyacağız.

Metnin imlâsına ait birkaç söz

§ Metinde Selçuklular devrinden beri teamül olan imlâ esaslarına uygun olarak bâzı kelimelerde «d» harfinin üstüne nokta konmaktadır. Yâd yerine «yâz» gibi.

§ «E» ve «a» sesi, elifle gösterilmektedir : «Na'linüna» gibi. «Ne» de, aynı esasa göre «na» tarzında yazılmaktadır. «Ciğârüm» de bu aradadır.

§ Sesli harfler, çok defa ihmâl edilmede, hattâ bu esas, umumî bir mahiyet almamıştır. «Klana, kla, yvzlk (yavuzluk)» gibi.

§ Den'li mef'ûller, arapça imlâyaya uygun olarak tenvinle yazılmıştır. «ييكيتوا، حرامدا، حلالدا، كرمدا، مروتدا» gibi.

§ «İ», hemen daima arapçaya uygun olarak esreyle yazılmıştır. «آيت» gibi.

§ Çok defa sesli heceler harfle gösterilmediği halde ötreyle ifâde edilen yerlerde «v» konmaktadır. «جكاروم، كوكاروم» gibi.

§ Sesli harflerden sonra gelen «i, ı» lar, telaffuza uygun olarak «y» olmaktadır. «Şöyleyidi, uçmaktayıldı» gibi.

§ Arapça, farsça sözler, türkçedeki söyleniş tarzına göre yazılmıştır. «padişah, destemal, hayır, ayıp, ilim, canavar, perveriş (y ile)» gibi.

§ Metinde harekeler, bize okunuş, söyleniş hususiyetlerini göstermekle beraber bâzı kelimelerde bu hususta dikkat gösterilmemiştir. Meselâ «fike» kelimesi bâzı yerde «füke» tarzında hareketlenmiştir.

§ Metinde harekelerin telâffuz tarzını gösterdiği kabûl edilirse telâffuzda mutlak birlik ve ittıradın olmadığına hükmetmek icab eder. Meselâ «deyü» kelimesi, bâzı yerde «deyü», bâzı yerde «diyü» tarzında, «neyçün» kelimesi, bâzı yerde «neyçün» şeklinde hareketlenmiştir. Diye, söyliye anlamına gelen «ayıda», bâzı yerde «ayda» seklindedir. «Azıgum», bazı defa «azıgım» olmuştur. «Ahîlik, şeyhlik, şeyhliği» sözleri, «ahîlik, şeyhlik, şeyhliği» şekillerinde yazılıp hareketlendiği halde «dünyalığı» sözü, «dünyâlığı» tarzındadır.

§ Bâzı sözler büsbütün değişmedir. Meselâ çok defa «bunlar» yazıldığı halde «bunlar» yazıldığı da var. «Geçdi», bir yerde «geşdi» yazılmış. Bu husûsiyetler Yunus Emre'de de var. Biz bunlara, dilin istihale devrine ait hususiyetler demek zorundayız.

Gramer husûsiyetleri

§ Bugün «yettikçe, geldikçe» diye kullandığımız sîga, «yetdüğince, geldüğince» tarzında kullanılmaktadır.

§ Görünce, urunca gibi sözler, «göricek, urıcak» tarzındadır.

§ Bugün sonunu «m» ile bitirdiğimiz muzâri ve iltizâmî sîgalarda «m», «n» olmaktadır. «Tutunayın, varayın, çıkarın» gibi.

§ İltizâmîlerde bâzı defa «y» hazfedilerek son harf, «m» oluyor : «Tutunam, oturam,» gibi.

§ İltizâmî ve müstakbel sîgalarının cem'-i mütekellim sıgası şu sekindedir : «Diyevüz».

§ Mütekellim sîgasını bildiren «m», bâzı defa «vem» le, bâzı kere de «ven» le ifâde edilmektedir : «Atasıvam, yiğitven, sevmezven» gibi.

§ Olmamalı, kılmamalı tarzında kullanılan sîga, «olmaya, kılmaya» tarzındadır. Aynı zamanda bu, emir anlamını da verir.

§ «Varsınlar, iletsinler» gibi sîgalar, «varalar, ileteler» tarzında kullanılıyor.

§ İltizâmînin cem'-i muhatab sîgası şu tarzdadır : «Olasız, kesesiz».

§ Bu gün «kendine» tarzında kullandığımız söz, şöyledir : «Kendüye.» Buna benzer sözler de böyledir.

§ Emr-i hâzırın cem'-i, asıl kelime «i» ile biterse şu şekli alıyor : Yin, din (yeyin, deyin).

§ Emirlerin sonuna gelen «gıl, gil» ekleri tekid ifâde etmektedir : «Kılgıl, gelgil.»

§ Sıla sığasının üçüncü şahsı «kılası, göresi» tarzındadır.

§ Mef'ûl ve muzaf «ı» ve «i» si, kelime sesli harfle biterse «n» harfiyle tamamlanmaktadır ve donunu, kuşağını, zikrini yerine «donın, kuşağın, zikrin» tarzında kullanılmaktadır.

§ Bu gün «k» ile kullanılan kelimeler, mücerred halde de, fiille birleştiği zaman da «ğ» ile kullanılmaktadır. «Ağ, ağıdı» gibi.

§ Bu gün «kılmıyarak» tarzında kullandığımız atıf «kılmavuruk» tarzındadır.

§ «Sormaya varmak, isteyerek gitmek, görmiye gitmek» gibi sîgalar, «Soravarmak, isteyügelmek, görevarmak» tarzında kullanılmaktadır.

§ «Andan» sözü, ondan sonra, bâdehu yerine kullanılıyor. «Girü» sözü de böyle.

§ «Dahı» sözü, «de, da» ve «daha» yerine geliyor.

§ Vakitte» yerine «vaktin» denmektedir.

§ Benzetiş eki olan «gibi» yerine «layın, leyin» eki kullanılmaktadır. Meselâ, hırsızcasına yerine «oğrılayın» gibi.

§ «Rek, rak »eki, tafdîl eki olarak kullanılmaktadır. Daha iyi anlamına «yigrek», daha büyük anlamına «ularak» gibi.

§ Bunlar sözünde «n» harfi yoktur ve bu kelime «bular» tarzında kullanılmaktadır.

*
**

Metinde geçen terimler

Ahî. Fütüvvet ehlinin şeyhi. Sonraları bir şehirdeki «ahî» lerin tâbi oldukları en büyük şeyhe «Ahî - Baba» ve «Ahî - Türk» denmiştir.

Akçe. Bir dirhem gümüşün dörtte biri vezninde olan ve çeşitli zamanlarda ayrı ayrı vezin ve değerlerde bastırılan gümüş para.

Alp. Kahraman, savaş eri, bahadır anlamlarına gelen bu kelimenin, Fütüvvet ehlinin «seyfî» koluna mensub olanlarına ad olarak kullanıldığını sanıyoruz. Seyfî olanlara aynı zamanda «ayyâr» ve «rind» de denmiştir.

Amel-dâr. İşçi. Metinden anlaşıldığına göre kötü türe koyan kişiye denmektedir.

- Ayâl.** Bir ahîye mensub olanlar.
- Fetâ.** Fütüvvet yoluna mensub olan kişi.
- Fike.** Kısa ceket, mintan, düğüne çağırın davetçi, düğün okuyucusu anlamlarına gelen bu sözün (Söz derleme Dergisi. İst. 1940, c. II, s. 580), Fütüvvet ehline hizmet eden genç mâna-sına kullanıldığını metinden açıkça anlıyoruz.
- Filori.** İtalyancadan gelen bu kelime altın para anlamına kullanılmış, hattâ Osmanlı altınlarına bile ad olmuştur.
- Fütüvvet-nâme.** Fütüvvet yolunun âdâb ve erkânını gösteren, bil-diren kitaplara verilen umumî ad.
- Hakîkat.** Şerîatin iç yüzü.
- Halîfe.** «Ahî» nin adına Fütüvvet erbabını ırşad eden ve ahî tarafından ırşada mezun olan kişi.
- Harîf.** Bir hırfetle meşgul olan, iş eri.
- Pây-mâçân.** Dervişlerde, bir kusurun özrü dilenirken, yahut şeyh-ten bir şey istenir, ona tapı kılınırken oda eşîğinin yanında sağ ayağın baş parmağı, sol ayağın baş parmağı üstüne ko-narak durulur. Bu hâlde sağ el, düz, parmaklar düz ve hafif açık olarak sol omuzdadır, sol el, sağın altında olarak sağ omuzdadır. Evvelce sağ eliyle sol, sol eliyle sağ kulağının memesini tutarlarmış. Kelimenin asıl anlamı kapı yanıdır.
- Şerîat.** Dînî hükümlerin tümü.
- Şeyh.** Fütüvvet ehlinin ulusu, ahî. Ahîlerin ulusu, Ahî - Baba.
- Tarîkat.** Yol. İnsanı şerîattten hakîkate götüren yol.
- Tennûre.** Kolsuz, ön tarafı göğse kadar açık, belden aşağısı geniş ve ayaklara kadar uzun hizmet elbisesi. Fütüvvet ehlerinden Kalenderîlere, Hayderîlere, Bektâşîlere ve Mevlevîlere geç-miştir.
- Terbiye.** Fütüvvet yoluna girmiş olan ve bir ahîye bağlanmış bu-lunan kişi, fetâ, yiğit.
- Yiğit.** Fetâ.

Metinde geçen âyetler

5. b. «Onlara iyice anlatabilmesi için kendi kavminin dilinden başka bir dille hiçbir peygamber göndermedik.» XIV, 4.
Metinde âyet noksan yazılmıştır.

6. a . Fâtiha, açış, başangıç anlamlarına gelir ve Kur'ân'ın ilk sûresinin adıdır, yedi âyettir.
8. a - 8. b . «Musâ, ona, sana öğretilen gerçek bilgidен bana da öğretmen şartıyla sana uyayım mı dedi.» XVIII, 66.
10. b . «Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık harcıyanlar yok mu, onların ecirleri, rableri indindedir...» II, 274.
11. a . «Demıştik ki, ey Âdem, sen ve eşin cennette oturun, dilediğınızı bol bol yeyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın, yoksa had-dini aşanlardan olursunuz.» II, 35.
13. a . «Ve Zün-Nûn da hani öfkelenip gitmişti de sanmıştı ki bizim gücümüz yetmiyecek ona; derken karanlıklarda nidâ ederek gerçekten de senden başka yoktur tapacak, tenzih ederim seni ve şüphe yok ki ben, zâlimlerden oldum demişti.» XXI, 87. Bu sözü, metinde anlatıldığı gibi Âdem dememiş, Yunus söylemiştir.
16. a . «Gece olup karanlık basınca bir yıldız görmüş de budur rabbim demişti. Fakat yıldız battı mı demişti ki : Ben batanları sevmem. Sonra ayın doğmakta olduğunu görmüştü de rabbim bu demişti. Fakat batınca andolsun ki demişti, rabbim bana doğru yolu göstermezse sapık kavimden olacağım ben. Derken güneşin ışıklar saçarak doğduğunu görmüş, rabbim bu demişti, bu daha büyük. Fakat güneş de batıp gidince ey kavim demişti, benim, sizin şirk koştüğünüz şeylerle hiçbir ilgim yok.» VI, 76-78.
16. b . «Bir genç (yiğit) duymuştuk dediler. İbrâhîm diyorlardı adına, ondan bahsediyorlardı.» XXI, 60.
19. b . «Şehirdeki kadınlar, azîzin karısı, kölesinden murad almak istemiş, sevgi, bütün kalbini kaplamış, görüyoruz ki o, apaçık bir sapıklıkta dediler.» XII, 30.
20. a . «An o zamanı ki Musa, genç arkadaşına, ben demişti, ...» XVIII, 60.
21. b . «Hani o zaman o yiğitler, mağaraya sığınmışlardı da...» XVIII, 10.
24. a . «Ve helâk olduğu zaman malı, ona bir fayda vermedi.» XCII, 11.
24. b . «Ey inananlar, sakının fazla şüphe etmekten, şüphe yok ki bâzı zan ve şüpheler suçtur ve ayıplarınızı, gizli işleri arayıp gözetmeyin ve bir kısmınız, bir kısmınızın gıyabında kötülüğünü de söylemesin...» XLIX, 12.

24. b. «Bütün inceden inceye alay eden kovucuların vay hallerine, öylesine ki mal yığar ve onu sayar durur.» CIV, 1-2.
25. a. «... Hâşâ, bu pek büyük bir iftirâ deseydiniz.» XXIV, 16.
26. b. «... De ki : Eşit olur mu bilenlerle bilmiyenler?» XXXIX, 9.
26. b. «... Sorun bilmiyorsanız bilenlere.» XVI, 43.
28. a. «Ve yoksulun yiyeceğine bakmazdı.» LXIX, 34.
28. b. «Vay hallerine o namaz kılanların, öylesine namaz kılanların ki namazlarını unuturlar.» CVII, 5.
29. b. «Sizi rızıklandırdığımız tertemiz şeylerden yiyin... » II, 57.
31. b. «Ve kim, rahmanı anmadan yüz çevirirse ona bir şeytan musallat ederiz, artık o, arkadaş olur ona.» XLIII, 36.
37. b. «Doğrulukla gelen kişiye ve onun doğru olduğunu tasdik edenlere gelince...» XXXIX, 33.
39. a, 39. b, 40. a «Hani Havâriler, ey Meryemoğlu İsâ demişlerdi, rabbın, bize gökten bir sofraya yemek indirebilir mi? İsâ da inanmışsanız demişti, çekinin Allâh'tan. Demişlerdi ki : İstiyoruz ki o yemekten yiyelim, kalblerimiz tam bir inanca ulaşsın ve bilelim ki sen bize doğru söylüyorsun ve buna da tanık olalım biz. Meryem oğlu İsâ, rabbimiz demişti, bize gökten bir sofraya yemek indir de bu gün, hem önce gelenlerimize bayram olsun, hem sonra gelenlerimize, hem de senden bir delil olsun; sen bizi rızıklandır ve sen, rızık verenlerin en hayırlısıdır. Allah, onu size indireceğim ben, fakat bundan sonra içinizden kâfir olanı öyle bir azapla azaplandıracağım ki demişti, âlemler içinde hiçbir kimseyi o çeşit azaplandırmam.» V, 112-115.
41. b. «Hani rabbiniz size, andolsun ki nimetlerime şükrederseniz arttırırım...» XIV, 7.
43. a. «Ey inananlar, malını insanlara gösteriş için harcıyan ve Allâh'a, ahiret gününe inanmayan kişi gibi sadakalarınızı, başa kakmakla, minnet ve eziyetle hiç verilmemiş bir hale getirmeyin...» II, 264.
44. b. «Ve elbiseni temizle.» LXXIV, 4.
52. b. «Allah, ışıktır göklerin ve yeryüzünün...» XXIV, 35.
58. a. «... biz Allahınız, gene de gerisin geriye ona döneceğiz derler.» II, 156.
61. a. «Sûra üfürülünce aralarında ne soy sop var, ne de birbirlerinin halini soruşturabilirler o gün.» XXIII, 101.
65. a-b. «Zinaya yaklaşmayın, şüphe yok ki zina, kötülüktür ve zina da bulunmak, kötü bir yol tutmaktır. Haklı olmadıkça Al-

lah'ın haram ettiği cana kıymayın ve kim, zulümle öldürülürse mirasçısına, öldürene karşı bir kudret ve salâhiyet verdik, ancak öldürmede aşırı gitmemeli; şüphe yok ki yardıma da mazhar edilmiştir o. Ergenlik çağına erişinciyedek yetimin malına yaklaşmayın, ancak çok güzel bir tarzda o malı idare edebilirsiniz ve ahitlerinizde durun, şüphe yok ki ahitlerden sorumlusunuz siz. Bir şey ölçtüğünüz vakit ölçeği tam tutun, tarttığınız şeyi doğru teraziyile tartın. Bu, hem daha hayırlıdır size, hem sonucu daha güzeldir. Bilmediğin şeyin üstünde durup ısrar etme; çünkü kulak da, göz de, gönül de, hepsi de sorumludur bundan. Yeryüzünde kibirlenerek yürüme; çünkü ne yeri yarabilirsin, ne de boyun dağlara erer, onlara erişebilirsin. Bunların hepsi de kötüdür ve rabbinin katında hoş gitmiyen şeylerdir. Bunlar, rabbinin, sana vahyettiği hikmetlerdendir ve Allah'la beraber başka bir mabut tanıma, sonra kınanmış, kovulmuş bir halde cehenneme atılırsın.» XVII, 32-39.

68. a . «... başlarınızı tıraş ettirerek, saçlarınızı kısaltarak...» XLVIII, 27. Anlatılan nüzûl sebebi tamamıyla uydurmadır.
68. b . «Şüphe yok ki biz, sana apaçık bir fetih vermişizdir. Allah, ümmetinin önce yapılan ve sona kalmış olan suçlarını sana bağışlasın ve sana, nimetini tamamlasın ve seni, doğru yola götürsün diye.» XLVIII, 1-2.
69. a . XIX, 1.
69. a . «Tâhâ, Kur'ân'ı, zahmet çekmen için indirmedik.» XX, 1-2.
69. a . Âyet-al-Kürsî, II. sûrenin 255. âyetidir.

Hadîsler

7. b . «Ben yiğitim, yiğit kardeşiyim, yiğit babasıyım.» Böyle bir hadîse tesâdüf etmedik.
7. b . «Şeyhi olmıyanın dini de yoktur ve kimin şeyhi yoksa o adamın şeyhi Şeytan'dır.» Yalan hadîs olduğunda hiç şüphe yoktur. Peygamberin zamanında şeyhlik, dervişlik olmadığı gibi bu adlar da yoktu.
10. b . «Alî'den başka yiğit yok, Zül-fekar'dan başka kılıç yok.» Aliyy-al-Kârî'ye nazaran bu söz mevzû'dur (Mevzûât-ı Kebîr, İst. Mat. Âmire - 1289, s. 93). Ancak İbn-i Cerîr ve İbn-

- al-Asîr'le Siyer-i Halebî'de «Zülfekar'dan başka kılıç yok, Alf'den başka er yok» tarzında, Uhud savaşı günü gökten duyulduğu yazılmaktadır.
23. b - 24. a. Bu hadîs, Buhârî'de vardır (Mısır - Bulak, 1312, cüz II, Bâb-al-Cerîd, s. 95 - 96).
26. a. «Bilgiyi istemek, bilgi sahibi olmak, erkek, kadın, her Müslümana farzdır.» Bu hadîs, «Bilgi sahibi olmak, her Müslümana farzdır», «Bilgi sahibi olmak, her Müslümana farzdır, ehil olmıyana bilgi belletmek, domuzların boyunlarına mücevherler, inciler takmıya benzer», «Bilgi sahibi olmak, her Müslümana farzdır, bilgi öğrenmiye çalışana herşey, hattâ denizdeki balıklar bile istiğfar eder» ve «Bilgi sahibi olmak, her Müslümana farzdır ve Allah, mahzun olanlara, şaşırıp kalkanlara yardım etmeyi sever» tarzlarındadır, yâni, hadiste «Müslime» sözü yoktur (Al-Câmi'-al-Sagıyr fî Ahâdîs-al-Başîr-al-Nazîr, Mısır - 1321, II, s. 45).
29. a. «Utanmak, îmanın bir şubesidir.» Bu hadîs, «Utanmak ve söz söyleyememek, îmanın iki şubesidir; sövmekle söz söylemekse nifakın iki şubesidir» tarzında tahrîc edilmiştir (Al-Câmi'-al-Sagıyr, II, 128).
29. b. «Dünya, inanan kişinin zıندانıdır, kâfirin cenneti.» (Al-Câmi'-al-Sagıyr, II, 14).
30. b. «Herşey bir şeydir de bilgisiz adam, hiç bir şey değildir.» Böyle bir hadîse rastlıyamadık.
31. b. «Emir ve hüküm sahibinin kapısında bir dervişi gördüm mü ne kötü derviştir o derviş, ne kötü emîrdir o emîr. Fakat bir emîri, dervişin kapısında görürsen ne güzel emîrdir o emîr, ne güzel devriştir o derviş» Mevlânâ Celâleddin (ölm. 1273), «Fîhi mâ-Fîh»e bu hadisle başlar ve hadîs, orda şöyledir : «Bilginlerin en kötüsü, emîrleri ziyâret edenidir, emîrlerin en hayırlısı, bilginleri ziyaret edenidir. Dervişin kapısındaki emîr, ne güzel emîrdir, emîrin kapısındaki derviş, ne kötü derviştir.» (Üstâd Bedî' uzzamân Firûzan-fer basımı, Tehran-Çâphâne-i Meclis - 1330 şemsî hicrî, s. 1). Üstâd B. F. bu hadîs hakkında «Havâşî ve Ta'likât» kısmında şu bilgiyi veriyor : "Ebu Hâmid Muhammed - ibn - i Muhammed Gazâlî - i Tûsî, «İhyâu Ulûm - al - Dîn» de bu hadîsi, «Bilginlerin kötülere, emîrlerin kapılarına gelenleridir, emîrlerin hayırlılarıyla bilginleri ziyaret edenleridir» tarzında alır. Takıyyüddîn-i Sebki oğlu Abd-al-Vahhâb Tâciüddîn, Tabakât-al-

Şâfiyye» adlı nefis eserinde, İhyâu Ulûm-al-Dîn'deki hadisler arasında bu hadîsi de zikreder, fakat senedini bildirmez. Ancak bu hadîs, çeşitli senetlerle bir çok yollardan çeşitli tarz-larda rivâyet edilmiştir. Meselâ Abdürrahmân Süyûtî, «Câmi'-al-Sagıyr» inde, zaif kaydiyle, «Şüphe yok ki halkın, Allah indinde en fazla buğzedileni, memurları ziyarete gidenidir» tarzında almıştır (Mısır, c. I, s. 85. 1321 basımı, s. 72). «Kur'-ân okuyanların kötüsü, emîrleri ziyaret edenidir» v.s. sûretlerinde de muhtelif kitaplara alınmış, bu arada mevzû olduğu da söylenmiştir. Süyûtî, bu mealde kırktan fazla hadis bulunduğunu zikreder. Yalnız «Ne kötü derviştir emîrin kapısındaki derviş» sözünden itibaren anılan sözün hadîs olmadığı ve bâzı büyüklerin sözlerinden olduğu muhakkaktır, fakat İhyâ şerhinde, bu sözün, kimin sözü olduğuna işâret edilmiştir" (Hulâsa yollu, s. 236-237).

49. b - 50. b. Semâ' hakkındaki hâdiserin hepsi de uydurmadır (Mevzûât-ı Kebîr, s. 63-64).
50. a. «Bir kavmin ulusu, o kavme hizmet edenidir.» (Munâvî : Kü-nûz-al-Hakâyık. 1321 basımı Al-Câmi'-al-Sagıyr hâmişinde, II, 87).
54. b. «Kendi kendini terbiye edip edep sâhibi olmak, edebe ait ders almaktan hayırlıdır.» Böyle bir hadîse rastlamadık, uydurma olduğunu sanıyoruz. Bu söz, Ali-Ekber Deh-Hudâ'nın «Kitâb-ıEmsâl o Hikem» inde vardır (Tehran 1310, c. I, s. 88).
55. a. «Utanmak imandandır.» (Al-Câmî', I, 28).
62. b. «Hamdolsun Allaha ki yaratılışımı da güzel kılmıştır, huyumu da güzel yaratmıştır.» «Allahım, beni güzel yarattın, huyumu da güzelleştir» meâlinde bir hadîs vardır (Künûz-al-Hakâyık, Al-Câmi' hâmişinde, I, 53).

Metinde geçen beyitler, rubâiler, kıt'alar

49. a. «Gerçekten de bizim semâmımız oyun oynayış değildir. O, Tanrının bir sırrıdır ki gelip geçici aşktan meydana gelmez. Semâmımızı oyun sayan, oyuncak bilen kişi, öyle bir leş haline gelir ki hiç bir zaman gazi olamaz.» Bu rubâinin dördüncü mısraı, «öyle bir leş haline gelir, öyle pisleşir ki namaz kıl-

masına imkân kalmaz meâlinde «مردار بود هیچ نمازی نبود» yahut «مردار بود مرد نمازی نبود» tarzında olması ihtimali vardır. Ancak rubâî, Mevlânâ'nın olmadığı gibi oğlu Sultan Veled'in de değildir.

55. a. «Tanrıdan, edebe riayette başarı vermesini dileyelim; edepsiz adam, Tanrı lûtfundan mahrum olmuştur.» Bu beyit, Mesnevî'nin I. cildindedir (Reynold A. Nicholson basımı, 1925, s. 7, beyit. 79). Yalnız ikinci beyitteki «گشت»، «شد» dur.

55. a. - b. Bu kıt'a yanlıştır. Doğrusu şöyle olacak :

هرکسی گر ادب طلب نکند	بر بساط شرف طرب نکند
ادب آموز اگر همی خواهی	تاترا روز و شب ادب نکند

Bu kıt'anın

ادب آموز ای پسر (شب و) روز تازمانه ترا ادب نکند

beyti, ikinci beytinin farklı bir şekilden başka bir şey değildir. Bu kıt'a da Mevlânâ Celâleddîn'e ait değildir, fakat kimin olduğunu bulamadık. «Kabûs-nâme» de, Nûşîrevân'ın nasihatleri arasında «Zamanın bilgi sahibi edemediği kişiye birşey öğretmek için hiçbir bilgin zahmet çekmesin» mealinde bir söz vardır ki hemen hemen bu kıt'anın aynıdır (Ruben Levy basması, London, 1951, bâb. VIII, s. 31). Tehran Üniversitesi Tarih Profesörü Akay-ı Muctebâ Mînovî, bu kıt'ayı, Ayasofya K. de 4019 No. da kayıtlı olan ve hicrî 700 (1300) sularında «Ravzat-al-Nâzır» adı altında tertiplenmiş bulunan bir şiir mecmuasında, «Edep incisini aramıyan şeref meclisinde oturup zevk edemez. Zamanın, seni terbiye etmesini istemiyorsan edeb öğrenmiye bak» mealinde ve şu tarzda yazılı bulunduğunu haber vermek lûtfunda bulundular, fakat orda da şâiri bildirilmemiştir :

هرکه در ادب طلب نکند	بر بساط شرف طرب نکند
ادب آموز گرت می باید	کی زمانه ترا ادب نکند

«Mesnevî» deki hikâye

47. a - 48. b. Bu hikâye, «Mesnevî» nin II. cildinde, «Koca karıyla doğan» hikâyesinin hemen hemen aynıdır (Maarif Vekillîği, Şark - İslâm Klâsikleri, İst. 1943, c. II, s. 30-35).

Metinde geçen kitap adları

5.a - b. Müellif kitabı yazarken hadislerden, peygamberlere ait kıssalardan, «Takzirat-al-Avliyâ» dan, Müsemmâ, İlm-i Vasıla adlı kitaplarla «Kitab-al-Kalâid»den, «Asrâ-al-Ârifin»den istifade ettiğini yazıyor. «Tazkirat-al-Avliyâ», 1230 da vefat eden meşhur Ferîdüddîn Attâr'ın kitabı olsa gerektir. Musemmâ kitabına gelince :

Müellif, Harputlu İlyas oğlu Nakkaş Ahmed'in «Tuhfat-al-Vasâyâ» adlı ve arapça yazılmış «Fütüvvet-nâme» sinin önsözündeki şu, « فاتح من كتابه المسمى عمدة الوسيلة هذه التذكرة ... » cümlesini okumuş, iyi arapça bilmediğinden ibaredeki «المسمى» yı bir kitap sanarak yazmıştır. «Vasıla» diye andığı kitap da Tuhfât-al-Vasâyâ» da adı geçen «Umdat-al-Vasıla» dır. 37. a da, bir kere daha «Musemmâ» kitabından bahseder. Aynı varakta «Kitab-al-Kalâid» den bahsedilmektedir. «Tuhfat-al-Vasâyâ» nın da kaynaklarından olan bu kitap hakkında şimdilik hiçbir bilgimiz yok. «Asrâr-al-Ârifin» i de bilemiyoruz.

49. b. «Salvat-al-Ârifin» den bahsediyor. Bu kitap, hicrî 255 te (868-869) vefat eden Muhammed-ibn-i Aliyy-al-Hakîm-al-Tirmizî'nin «Navâdır-al-usûl fî Ma'rifati Ahbâr-al-Rasûl» adlı kitabıdır. Salvat-al-Ârifin va Bustân-al-Muvahhidîn» diye anılmıştır (1293. h, İst. basması ve Yûsuf İlyen Serkis'in «Mu'cam-al-Matbûat-al-Arabiyyati va-l-Muarraba'sı, Mısır, 1346-1928, I, s. 633-634. Prof. Dr. C. Brockelmann, Geschichte der Arabischen Litteratur'de «Salvat-al-Ârifin va Bustân-al-Mutahizîn» diye almıştır, S. I, 356).

Bu kitabın 100. aslının sonlarında, Câbir rivâyetiyle bir gün, Peygamber'in huzurunda def çalındığı, Abû-Bekr'in ses çıkarmadığı, Ömer gelince buna mâni olduğu, Abû-Bekr'le Ömer'in gitmesinden sonra Âyişe'nin def çalmak ve dinlemek helâldi de Ömer geldikten sonra mı haram oldu dediği anlatılmaktadır (s. 138), başka bir yerinde, bunu okşar bir kayıt bulamadık. Ancak, «Fütüvvet-nâme» deki nakil de buna tam uygun değildir.

50. a. Peygamber'in semâ' ettiğine ve sırtından hırkasının düştüğüne ait hadis, «Avâriif-al-Maârif» te ve diğer muahhar kitap-

larda vardır (İhyâu Ulûm-al-Dîn hâmişinde, Mısır - 1306, II, s. 139-141).

Üzüm tanesini sıkıp kırklara içirmek v.s. Bâtinî inançlarındanır. Bu inanç, sonradan Alevî-Bektâşî nefeslerinde de belirtilmiştir (Bakınız, Abdülbâki Gölpınarlı : Yunus Emre - Hayatı - İst. İkbal Kitabevi - 1936, s. 13-15, not).

64. a . «Tuhfat-al-Vasâyâ». Bu çok değerli «Fütüvvet-nâme» yi İst. Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuasında, tıpkıbasım olarak ve Fütüvvet hakkında yazdığımız «İslâm ve Türk ille- rinde Fütüvvet teşkilâtı ve kaynakları» adlı makalemizden sonra neşrettik ve tercemesini de verdik (Cilt: XI, sayı : 1-4, Makalemiz, s. 3-114. Tuhfat-al-Vasâyâ, s. 121-131, tercemesi, s. 205-231).

Metinde geçen şahıs adları

— Alfabetik —

(Ehl-i Beyt, Sahâbe v.s. meşhur adlar dahil değildir)

51. a . Abû-Amr (-ı Damışkî) : 932 de vefat eden şöhret sahibi bir sûfidir (Nefahât terc. İst. 1289, s. 207). Bir de 959 da ölen Abu-Amr Muhammed-ibn-i İbrâhîm-al-Zaccâc-al-Nisâbûrî vardır (Al-Risâlat-al-Kuşayriyya, Bulak - 1284, s. 36). Abû-Amr'ın nakledilen sözü, söyliyken zikredilmiyerek «Risâbat-al-Kuşayriyya» da şöyle nakledilmededir : «Denildi ki : Semâ' nefsi ölü, kalbi diri olmıyana doğru değildir; nefsi, mücadele kılıçlarıyla boğazlanmış, kalbi, Tanrıya uyma nûruyla diri olmalı.» (s. 200)
21. b . Abû-Bekr-i Varrâk. Tirmizîlidir. Muhaddis Tirmizî'nin dayı-sıdır. IX. yüzyılda yaşayan bu sûfî, şiir de söylerdi (R.K., s. 29, N.T. 174). Varrâk'ın sözü, Kuşeyrî'dedir (Bâb-al-Futuv- va, s. 134).
53. b . Abû-Müslim-al-Mahâzî (bazı nüshalarda Macâzî. Bu, Hora- sâni'nin yanlış yazılışından meydana gelmiştir sanıyoruz). Emevîleri yokedip Abbasoğulları halifeliğini kuran ve 755 te öldürtülen meşhur kumandan.

60. a - 61. a. Asma'î. Abû-Saîd Abd-al-Malik-ibn-i Karîb. Basralı bir ediptir. 831 de Merv'de ölmüştür.
50. b. Ca'fer-i Huldî. Cüneyd'in ashâbındandır. 959 da Bağdad'da ölmüştür. Bu söz, Kuşayrî'de şöyle geçer : «Ca'fer-ibn-i Nusayr, Cüneyd'den hikâyeye ederek demişti ki : Cüneyd, derişlere üç yerde rahmet iner; semâ' esnâsında, çünkü onlar nağmeleri ancak Tanrı'dan duyarlar, sözlerini ancak vecitle söylerler. Yemek yerlerken, çünkü onlar, ancak yokluk, yoksullukla yemek yerler. Bir de bilgiden bahsettikleri zaman, çünkü onlar, ancak Tanrı velîlerinin sıfatlarından bahsederler dedi.» (s. 200)
21. b. Cüneyd. Sûfilerin ulusu anlamına gelen «Seyyid-al-Tâife» diye anılan ve 909-910 da Bağdad'da ölen meşhur sûfi. O'nun «Fütüvvet Şam'dadır, belâgat Irak'ta, doğruluk Horasan'da» sözü, Kuşayrî'de geçer (Bâb-al-Futuvva, s. 134).
20. a. Ashâb-ı Kehf'in zamanındaki put-perest ve zâlim hükümdar, bu sahifede «Ta'yalunus, Dakyunus, Takyanus» şekillerinde yazılmıştır. Bu hükümdarın adını «Dakyanus, Takyanus» şeklinde yazarlar. Bu hükümdar, Hıristiyanlara zulmeden Decius'tur (249-251), (A. J. Wensick : Ashâbülkehf, İslâm Ansiklopedisi, c. IV, s. 371-373).
21. b. Fazl. 802 de vefat eden Kûfeli Fuzayl-ibn-i İyâz'la 1049 da ölen Abû-Saîd Abu-l-Hayr'ın şeyhi Şeyh Abu-l-Fazl-ı Serahsî vardır. Bu söz, Kuşayrî'de «Fazl der ki» diye geçer (s. 134).
22. a. Hâris. 857 de Bağdad'da ölen Abu-Abdullah-al-Hâris-al-Muhâsibî'dir. Bu söz, kısaca, Kuşayrî'de vardır (s. 135).
49. a. Belh'te doğan ve 1273 te Konya'da vefat eden meşhur sûfî Mevlânâ Celâlüddin Muhammed.
51. a. Muhammed-ibni Cerîr. Cüneyd'in ashâbından olup onun yerine geçen ve 923, yahut 924, yahut 926 da vefât eden Abu-Muhammed Ahmed-ibn-i Muhammed-ibn-al-Huseyn olsa gerek (Kuşayrî, 30-31, N. T. 189-190). Bu söz, Kuşayrî'de, söylenen anılmaksızın şöyle geçer : «Denildi ki : Semâ'da her uzvun bir nasîbi vardır; göze düştü mü göz ağlar, dile isâbet etti mi adam, nâra atar, ele düşerse insan, elbisesini yırtar, dövünür, ayağa isabet edince de adam, raksa kalkar.» (205)
22. a. Nasrâbâdî. 979 da, mücavir bulunduğu Mekke'de vefât eden Horasanlı Abu-l-Kâsım İbrâhîm-ibn-i Muhammed-al-Nasrâbâdî'dir (Kuşayrî, 39). Bu söz, Kuşayrî'de, kısaca, «Mürüvvet, fütüvvetten bir şubedir; o da her iki dünyadan geçmek,

ikisine de ehemmiyet vermemektir» tarzında geçer (s. 135). Nâsırî ise, «Fütüvvet-nâme» sinde, «Fütüvvet bir ağaca benzer. Kökü, ârifin canına iyice dikilmiştir. Dallarından birinin adına mürüvvet denmiştir. Tarîkatta böyle rivâyet edilmiştir. Mürüvvetten bir nişan istersen bil ki, şu iki cihanı da terk-etmekten ibaret» tarzında alır (Abdülbâki Gölpınarlı : İslâm ve Türk illerinde Fütüvvet teşkilâtı ve Kaynakları, İst. Üniv. İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt XI, sayı : 1-4. Metin, s. 182, 89. b, terceme, s. 314).

59. a - b Nûşirvân-ı Âdil. Sâsânîlerin yirminci padişahıdır. Kubâd'ın oğlu olup 531 de tahta geçmiş, kırksekiz yıl saltanat sürmüş, 579 da ölmüştür.
51. b . Sehl-ibn-i Abdullah. Sehl-ibn-i Abdullâh-al-Tüsterî, Zün-Nûn'un müritlerinden, Cüneyd'in akranındandır. 896 da vefat etmiştir (N. T. 119-121). Bu söz, Kuşayrî'dedir (Bâb-al-Samâ', s. 202).
50. b . Seriyi-i Sakatî. Cüneyd'in dayısı ve üstâdıdır. 867 de ölmüştür. Bu sözü bulamadık.
50. b . Zün-Nûn. Adı Sevebân-ibn-i İbrâhîm'dir, Feyz diyenler de olmuştur. 859 da Mısır'da vefât etmiştir (Kuşayrî, s. 10-11). Bu söz, Kuşayrî'de şu tarzdadır : Semâ', Hak'dan gelir, kalbleri koparıp Hak'a götürür. Kim o nağmeleri gerçek olarak dinlerse Hak'la Hak olur, kim nefisle dinlerse zındıklaşır.» (Bâb-al-Semâ', s. 199-200)

FÜTÜVVET-NÂME METNİ

1.a بسم الله الرحمن الرحيم

اقبل على الله سره ومسلك منهج الهدى ونشهد ان محمد المصطفى ورسوله المجتبي وتبى المرتضى فهو قبلة الفتوة واليه المنتهى صلى الله عليه وعلى آله المصومين الاتقيا ماجوليل وابلج الضياء وعلى الموقف الشريعة القدسية النبوية المعظمة المجددة الملمرة الطاهرة الزكية السخية الامامية والدرجة العلية والسلالة العباسية والخالصة الربانية امام المؤمنين وخليفة رب العالمين ناصر دين الله امير المؤمنين امام المشرقين وامام المغربين لا امام للمسلمين سواه ولا قبلة للدين غيره صلى الله عليه وعلى آله 1.b وذرياته ثم السلام على الشيخ الشفيق وقاتل الزنديق ابى بكر الصديق ثم السلام على الشيخ الوهاب الظاهر بالثواب الناطق بالصواب المذكور فى الكتاب مجاور المحراب عمر بن الخطاب ثم السلام على جامع القرآن وسراج اهل الجنان القايم بامر الرحمن عثمان بن عفان ثم السلام على صاحبه حوض الكوثر زوج فاطمة الزهري وقلم باب الخير وحامل القاب الاحمر على بن ابى طالب اسد الله الغالب وعلى السبطين السعديين الشهيدين الامامين الهمامين المظلومين المقتولين سيد اشبا بن 2.a اهل الجنة الحسن والحسين وعلى عميه حمزة والعباس الحمودين عند الله والناس وعلى المهاجرين والانصار والتابعين الاخيار وسلم تسليما دائماً كثيراً الى يوم القرار

Yüz bin şükr ü sipâs, hamd ü senâ-yı bî hadd ü bî kiyâs ol pâdşahlar / pâdşahına kim âlîm ü azîm ve cevâd ü kerîmdür ve müdebbir-i kadîmdür, / hâlık-ı külle şey'dür ve râzık-ı külle hayy-dür ve salevât ol peygamber-/ler serveri Muhammed-al-Mustafa üzerine olsun kim mukaddem-al-emîn / dür ve rasûlüh-al-mübîndür ve anun âl ve ashâbı üzerine olsun / kim tayyibîn-al-tâhirîndür ve sellim teslimen ilâ yevm-al-dîndür.

Şöyledür / 2. b bilün iy kardeşler ve iy dostlar, / Fütüvvet a'lâ ve şerîfdür ve key ulu makamdur ve azîz derecelerdür. Fütüvvet / asl-ı kadîm ve ezelfîdür ve ebedîdür, asl-ı îmandur, pes Fütüvvet sıfatın kimse / sıfatlanmaya, illâ ol kişi sıfatlana kim Tanğrı taâlâ anı tâhir kıldı cümle / günâhdan ve her kim Fütüvvet sıfatın sıfatlana, ol Allah sıfatında olur / ve her kim Allâhu taâlâ sıfatın sıfatlana, hakkâ Tanğrı'ya irmişdür ve Fütüvvet / bir ağaçdur budaklu ve ol ağaç Tanğrı taâlâ sıfatıdur ve budakı enbiyâ sıfatıdur, / yaprakları evliyâ sıfatıdur ve yimişi mü'minler sıfatıdur, pes sıfatı sıfatlanmaya, / illâ sıdk u vefâ ehli ve Fütüvvet / 3. a donın geymeye, illâ kendözin fenâ kıla / ve Fütüvvet yolın almaya, illâ edeb ve hayâ ehli. Fütüvvet menziline irmeye, / illâ kerem ve mürüvvet ehli. Pes Tanğrı taâlâ Fütüvveti şerîf kıldı ve azîz / kıldı, bu makâm

enbiyâ makamıdır, hele benim aklumda şöyledür kim / enbiyâ makamına kimse irmeye, illâ enbiyâ ire; ammâ sebep gördüm ki Fütüvvet / bölükleri mütehayyir olub çok işde zâil olub bâtıla meşgûl / oldılar, bâtil izzete magrûr oldılar ve dalâlet yolına kendözlerin / sebîl kıldılar, hidâyeti koyub yiğitliğe hîyle ve fitne koydılar, şehvet / gâlib olub hükm-i dalâlet / 3. b birle çok mekrler düzetdiler, ma'rifet / yerine gavgâ ve çekişik düzetdiler. Yalancılığı Fütüvvete zikr düzetdiler, / gökten inen sofraya harâm taâm koydılar, miskinlik yolına ben / benlik kıldılar ve oğrılığı ve yavuz işe varmağı Fütüvvet yolına alplık / kıldılar, bahâdırılık / düzdiler, Fütüvvet adına dürlü dürlü bid'atlar kodılar ve tâat / yerine fesâd kıldılar, edeb, hayâ yerine yüzüzlük düzdiler, dahı câhil/lığı, ya'nî bilmezliği Fütüvvet hucceti kıldılar, evliyâ sohbetinden oğlanlar sohbetini / ihtiyâr kıldılar ve gammazlığı Fütüvvete / 4. a hürmet ve izzet düzdiler, Tanğrı / taâlâ kapısından yüzlerin bekler kapusına dönderdiler. Fütüvvet / hod bu işleri kabûl kılmaz, zîrâ kim Allah tebâreke ve taâlâ Fütüvveti izzetlü / ve hürmetlü kıldı, Fütüvvet bünyâdın söyle berk muhkem kıldı kim nesneye zevâl / irer ve mekr ü hîyle irer, illâ hiç Fütüvvete irmez, pes bu Fütüvvet ehline / yavuz diyenler ol azîz Fütüvvetden mahrûm ve magbûn kaldılar; neüzü bilâh. / Ümmîd şöyledür kim bunlar magbûn ve mahrûm kalmayalar inşaallahu taâlâ. / *Yahyâ-bn-i Halîl-ibn-i Çoban Fetâ-l-Bur'âvî* aydur, gördüm ki Fütüvvet / kapusunda oturan ahîlerde Fütüvvet-nâme yok, ya'nî Fütüvvet kitabı / 4. b yok kim bileler, güçleri yitdüğince ve ellerinden geldüğince tutalar, / ba'zısında kim vardur, muhtasar, ya'nî azacuk, kendüler dileğince yazılmış, / asıl Fütüvvet degül, her bir nesneyi muhtasar yaza yaza metrûk eylediler, pes Allahu taâlâ / Fütüvvet ilmîni biz kullara rûzî kıldı, diledüm kim Fütüvveti beyân / kılam, söyle ki ben yigirmi yaşa girince câhilidüm, ya'nî okumak yazmak / hiç bilmezidüm, ammâ âlimleri yavlak severdüm, dâim dânişmendlerbirle / sohbet kılurdum, hem Fütüvvet erkânlarından bilürdüm. Pes andan / medreseye vardum, ilim taleb kıldum, Antaliyalu Hoca Salâhüddin / nevverallâhu rûhahû mektebine vardum, elifden sebak okıdum, Tanğrı taâlâ / 5. a okımağı ve yazmağı üç ay bir hefte eksükde rûzî kıldı, cümle / halk ve üstâzum hayran kaldılar. Andan Freng-i lâin İskenderiye'yi / bağlamışdı, ol vaktde bir kaç pâre kitâb Freng'den satun / aldum, andan yana Tanğrıya tevekkül kıldum, şükr ol Tanğrıya kim bilmeyenleri / bildürür, câhillik zülmetinden çıkarub ilim nûrına ırgürür, pes / ben zâif diledüm kim bir kitâb yazam, Fütüvveti beyân kılam,

tefsîrden / ve hadîs-i Mustafâ'dan, sallâllâhu aleyhi ve sellem, ve kısas-al-enbiyâdan ve Tazkirat/-al-Avliyâdan ve Müsemmâ kitabından ve İlm-i Vasîla kitabından ve Kitâb/-al-Kalâid'den ve Rasûl hazretinin menâkıbından, Sallâllâhu aleyhi ve sellem, / 5. b ve Asrar-al-Ârifîn'den, Fütüvvet gereklülerinden çıkarub yazdum, / şöyle ayân kıldum ki ahî yolları nedür ve Fütüvvet nedür, / muayyen ola ve ne kim tarîkat içinde müşkil mes'eleler kim / vardı, cevâb birle yazdum. Her kim buna inanmaya, ol kişi / mürteddola ve gerek kim her âdîne gicesi çiraklar / dibinde ve ahîler katında Fütüvvet okuyalar ve güçleri yetdüğünce ve ellerinden / geldüğünce edebinden ve erkânından tutalar, işitmeyenlere işitdüreler. / Bilmemekden bilmek yiğrekdür, anunıçün Türk dilince yazdum, okumağa gençez ola, / nitekim Kur'ân'da buyurur : وما ارسلنا الا بلسان قومه / Allahu taalâ aydur : Hiç peygamber viribimedüm, illâ kendü kavmi dilince. / 6. a Pes bu Rûm ili kavmi Türk dilin bilürler, biz dahı Türk dilince / beyân kılduk. Yidi kat yidi ve yidi yidi içinde. Neyiçün? Şununiçün / ki Tanğrı taâlâ halk üstine günü yidi kıldı ve dahı insânı yidi / kıldı ve dahı gökleri yidi kıldı ve Kur'ân / mushafını yidi kıldı ve dahı Fâtiha sûresine yidi âyât virdi. / Dahı âdemün tenin yidi kıldı, namâzda secde kılacak yirleri/ dokınan endâmı yidi kıldı. Rasûl hazreti, sallallâhu aleyhi/ ve sellem, Kâ'be'yi yidi kez tavâf kıldı ve Safa'yile Merve'ye yidi kez / sigirtti ve İsmâîl Peygamberün, aleyhisselâm taş atdı, yidi yidi. / 6. b Tanğrı taalâ Kadr gicesini ramazânun yiğirmi yedisinde / kodı, dahı Tanğrı taâlâ hasenâtı yidi kıldı, dahı Yûsuf / peygamberün, aleyhisselâm, mülkinün haddi yidiyidi ve dahı / Ashâb-al Kehf yidiyidi ve göklere ılduzları cümlesine yidi. / Ve her kim bu kitâbı okuya, çok dürlü fâide bula. İlâhî, sen rahmet / kılğıl bunı yazana ve düzene ve okuyana ve dinleyene, âmin yâ Rabb-al-âlemîn. / Ve her kim bu kitâbdan nüshayı ala, bizüm nişânumuz birle yaza, Fâtihadan / analar inşâallâhu taâlâ.

Bilün iy îman ehli, yiğit ve ahî ve şeyh bu üçü / birdür. Yiğitlik heves eylemekdür, ahîlik başlamakdur ve şeyh tamâm kılmakdur. / 7. a Yiğitlik sakal gelmekdür, ahî sakala ak düşmekdür, / şeyhlik tamâm pîr olmakdur ve dahı yiğitlik mü'minler yolın varmakdur / ve ahîlik evliyâlar yolın almakdur ve şeyhlik Peygamber dirliğı dirilmekdür / ve dahı yiğitlik şerîatdur, ahîlik tarîkatdür ve şeyhlik hakîyatdür / ve dahı yiğitlik yola gitmeye niyyet kılmakdur, ahîlik yola girüb gitmekdür / ve şeyhlik menzile irmekdür ve dahı yiğit-

lik ana rahminden doğmaktır, / ahî dünyâda dirilmekdür ve şeyhlik ölmekdür ve dahı şeyhlik îmanbirle ölmekdür, / ahî sin içinde azâb görmekdür, yiğitlik kıyâmet güninde hasım / bulunmamaktadır, ya'nî hiç kimsenün hakkı bulunmaya. Pes yiğitlik ve ahîlik ve şeyhlik / 7. b birdür nitekim (عليه السلام) قال النبي عليه و سلم buyurur ki انا الفتى اخ انا الفتى ya'nî ben yiğitven ve yiğit kardaşıyam ve yiğit atasıyam / انا الفتى didüğü Hazret-i Rasûldür ve انا الفتى didüğü Emîr-al Mü'minîn Alî'dür, kerremallâhu vechehû. اب (böyle) الفتى didüğü Emîr-al Mü'minîn Huseyn'dür. Pes / üçü dahı birdür. Emîr-al-Mü'minîn Ebû-Bekr-i Sıddîk radiyallâhu anh dünyâdan / nakl kılması vaktin şeyhliği Alî'ye virdi, pes yiğit ve ahî ve şeyh, üçü / birdür ammâ cümle Müsülmanlara şeyh, ahî tutunma farz ve sünnet ve vâcib / oldu, nitekim قال النبي عليه السلام من لاشيخ له لا دين له ومن لا شيخ له فشيخة الشيطان 8. a Rasûl sallâllâhu aleyhi ve sellem buyurur kim : / Kimün ki şeyhi yokdur, anun dini yokdur ve dahı anun kim şeyhi / yokdur, anun şeyhi Şeytandır ve dahı delîl aydur, Allah tebâreke / ve taâlâ Mûsâ Peygambere, aleyhisselâm, buyurur kim yâ Mûsâ, / var, bir ahî tutun. Mûsâ ayıtdı ahî niçün tutunayın? Tanğrı taâlâ / ayıtdı anuniçün kim cümle ilmün yiğreyi edebdür, ol sana edeb / öğreden. Mûsâ ayıtdı ilâhî kimi ahî tutunayın didi. Ayıtdı var, / Hızır Peygamberi ahî tutun. Ba'zılar Bulkiyâ'ya vardı dirler. İllâ ki / Hızır'a vardı, nitekim Kur'an'da buyurur قال له موسى هل اتبعك على ان تعلمني مما علمت رشداً Mûsâ Peygamber, aleyhisselâm, / savmaasında buldı, selâm kıldı, Hızır aleyhisselâm aleyk aldı. / Hızır aleyhisselâm ayıtdı nite oldu geldünüz yâ Kelîm - Allah didi. / Mûsâ aleyhisselâm ayıtdı geldüm ki seni ahî tutunam, kabûl kılasın. / Hızır aleyhisselâm bu yol sarb yoldur ve bu ilm fetâ ilmüdür ki / gönlün ile danış, sonra peşimân olmayasın. Ahîye ve şeyhe revâ değül/dür kim bir kişiye ayda; gel, bana ayâl ol diye tâ kim ol kişi ışkıla gelmeyince / ve dahı değme kişiyi kabûl kılmaya. Hızır Peygamber aleyhisselâm ayıtdı : Bu yolda / kişi işledüğün söylemeye ve key sabırlu kişi gerek. Mûsâ aleyhisselâm / 9. a ayıtdı sabır kılam inşaallâhu taâlâ. Hızır aleyhisselâm kabûl kıldı. / Pes bu hikâyet meşhurdur kim Hızır aleyhisselâm bir gemi geldi ve bir oğlan / boğazladı ve bir divarı yabdı. Mûsâ aleyhisselâm sabır kılmavuruk / söyledün, var, imdi işine git didi. Mûsâ aleyhisselâm ayıtdı / imdi bârî edeb ilminden bana öğret didi. Hızır aleyhisselâm ayıtdı / Tûr dağına nice çıkarsın, Tanğrıyla nice söyleşirsin ve

nice / girü dönersin? Mûsa aleyhisselâm ayıtdı şöyle çıkarın, / bir taş var, anun dibinde dururun, söyle bana iy Çalabum dirin. / Hızır aleyhisselâm ayıtdı küstahlık kılurmuşsin, cümle ilmin / 9. b yiğreği edebdür, sen edeble var kim Tanğrı taâlâ seni dahı seve, / merteben dahı arta. Mûsa aleyhisselâm ayıtdı kim digil bana, nice varayın / didi. Hızır aleyhisselâm ayıtdı Tûr dibinde iki rek'at namaz kılğıl, / na'linün anda bırakğıl, Tûr'a çıkğıl, dahı elin kavşurgıl, arkin / arkin ol taşa varıcak secde kılğıl, dahı elün kavşurgıl, Allah'dan / âvâz gelmeyince sen söylemegil. Söz söylemek edebin aydıvırdı. Biz dahı / yirinde diyevüz inşâallâhu taâlâ. Ve dahı çün dönesin gitmeğe yana, / secde kılğıl ve arkan dönüb gitmegil, kıçın kıçın ingil, tâ na'linüne / değın ve ol arada girü secde kılğıl, na'linün dahı geygil. Pes Mûsâ / 10. a aleyhisselâm Tûr'a vardı, her ne kim Hızır didi, / anı kıldı. Allahu taâlâ ayıtdı ; Yâ Mûsâ, gör imdi bizüm dergâhumuza ne / geldün didi. Eevliyânun ve enbiyânun ahîsi ve şeyhi var, pes cümle / müsülmanlar dahı gerek kim edeb ve erkân öğreneler.

Şöyle bilün kim / Fütüvvet Rasûl Hazretine geldi, pes Fütüvvet sahâbeye aydıvırdı. / Sahâbeler gördiler, key ince yol ve key sarb yol. Bular hayran kaldılar. / Pes Rasûl hazreti, Emîr-al-Mü'minîn Alî'ye sordı kim yû Alî, sana yavuzluk kılana / sen ne kılasın? Alî ayıtdı ol kişi ki bana yavuzluk kıla, ol yavuzlığı / kendüye yavuzlukdur. Eğer eylüğü arutra, ben ana eylüğü arturam. / 10. b Yine hazret-i Rasûl sallâllâhu aleyhi ve sellem ayıtdı yâ Alî, ol her gün / ciğerüni kan eylese sen anı ne kılasın? Alî ayıtdı : Ol kişi günde bin kere / ciğerüm kan eyleyüb gönülm yıkarsa ben anun hâtırın yıkmayam. / Pes Rasûl - Allah sallâllâhu aleyhi ve sellem buyurdı kim لا فتى الا على ولا سيف الا ذو الفقار dahı bir gün Alî'nün, radiyallâhu anhü, / dört akçası vardı, sadaka virdi. Birin gice ve birin gündüz, birin / gizlü, birin âşikâre virdi. Hak taâlâ kabul kıldı, Cebrâîl aleyhisselâm / bu âyeti getürdi kim والذين ينفقون اموالهم بالليل والنهار سرا وعلانية pes Enbiyâ ve Evliyâ Fütüvveti Alî radiyalalâhu anha / 11. a revâ gördiler, ya'nî Rasûl sallâllâhu aleyhi ve sellem ve dahı sahâbeler Alî'yi kabûl / kıldılar.

Bâb : Bu ol beyandur kim Tanğrı taâlâ yidi kişiyi Fütüvvet ile / Rasûl hazretine, sallâllâhu aleyhi ve sellem, haber virdi. *Ervel* encir ağacı / ol vakt kim Âdem Peygamber, aleyhisselâm, Havvâ /

yıla uçmakdaydı, nitekim / yâd kıldı *وقلنا يا آدم اسكن انت وزوجك الجنة وكلا*
 وقلنا يا آدم اسكن انت وزوجك الجنة وكلا *منها رغدا حيث شئتما ولا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظالمين*
 uçmakda / ol çiftün birle dürlü ni'metlerden yi, illâ işbu ağacdan
 yime, / yirsen kendüne zulmidersin didi. Ya'nî buğday yime didi.
 Pes / 11. b Âdem aleyhisselâm ol ağacdan delim ihtiyat yiridi. Çün-
 kim hükm / söyleyidi kim yiyeyidi, ihtiyât assı kılmağı. Hikâyeti
 çokdur. Ammâ / İblîs aleyhil-lâ'ne vesvese kıldı, Âdem buğdayı yidi,
 Tanğrı taâlâ / emrine muhâlefet kıldı, Âdem'ün başından tâc, eğ-
 ninden hulle gitdi. / Âdem ve Havvâ yalnızcak kaldı. Âdem uçmak
 ehli katına vardı, hiç kimse / Âdem'e nesne virmedi, avretin ört-
 meğ; pes encir ağacı Âdem'e üç yaprak / virdi, Havvâ'ya beş yap-
 rak virdi. Pes ere kefen andan üç oldı, avrete / beş oldı. Pes
 Tanğrı taâlâ encir ağacına ayıtdı : Hiç bir kulum Âdem'e / nesne
 virmedi, sen neyiçün virdün didi. Encir ağacı ayıtdı : / 12. a İlâhî,
 seniün bî zevâl milkün içinde ne ola zaâf kulun cömerd ola, / zîrâ
 sen cömerdleri seversin. Pes Tanğrı taâlâyâ bu söz hoş / geldi, ayıtdı
 : Yâ ağac, çün cömerdlik idersin, sır örtdüñ, ben / dahı üç he-
 diye virdüm ki hiç bir ağacda yokdur. Evvel yakmağâ / harâm kıl-
 dım, her kim encir ağacı yaka, nesne bişüre, ol bişen nesne / dahı
 harâm olur elbette ve anun tütünü gözlere ziyân kılur ve / ikinci her
 bir iklimde bir yemişi yirerler, illâ seni yiç yirmeyeler. Ebû-Derde /
 (Derdâ) radiyallâhu anh ayıtdı : Bir gün Rasûl / hazretine, sallâl-
 lâhu aleyhi ve sellem, bir tabak encir getürdiler, / 12. b Rasûl haz-
 retine, sallâllâhu aleyhi ve sellem, yidi, sahâbelere dahı / virdi. Dahı
 buyurdu kim yin enciri kim bevâsir rıyhın giderür, nıkrıs rencine /
 kefâretdür. Pes cümle ahîler gerekdür kim encir gibi ola. Üçünci
 Âdem Peygamber / aleyhisselâm yaprağın üzicek südi tamdı, anı
 panmuk kıldı tâ kıyâ/mete değın Âdem oğlanınun sırrın örtem
 anunıla didi. / Çün südden panbuk bitdi, Tanğrı taâlâ Cebrâîl'e bu-
 yurdu, / panbuğı uçmakda kodı, çekirdeğın taşra dünyâyâ getürdi.
 İkinci / Âdem Peygamber aleyhisselâm ol vakt kim uçmaktan yir
 yüzine indi, yüzini toprağâ vurdu, üç yüz yıl ağladı. Tanğrı / 13. a
 taâlâ ayıtdı : Yâ Âdem, ağlama, benüm takdirümde böyle olsa ge-
 rekidi, seni / dünyâyâ iledüb oğlanlarınun ola didi. Âdem aleyhisselâm
 ayıtdı : لا اله الا انت سبحانك انى كنت من الظالمين. Ayıtdı : İlâhî, herçi ki seniün
 takdiründür, illâ ben / bunı kendi nefsumden bilürin, hâşâ seniün
 rahmetünden kim sen bana günâh / kıldurasın didi, afveyle, edeb-
 süzlüğüme bakma kim sen rahîm/sin didi. Hak taâlâyâ bu söz hoş
 geldi, ayıtdı : Yâ Âdem çün / sen beni azîz gördün, ben dahı seni

azîz kıldum. Çün / sen beni günahdan münezzeh gördün, ben seni günâh/ 13. b dan münezzeh kıldum ve çün sen suçı kendü nefsünden bildün, / ben dahı seni ve oğlanlarını uçmağa koyam ve çün sen kendözünü / zaîf, miskin gördün, ben dahı sana ve oğlanlarına dîzâr gösterem / didi.

Ol vakt kim İblîs aleyhil-la'ne Âdem'e secde kılmadı, Tanğrı / taâlâ ana lâ'net kıldı. Girü Tanğrı taâlâ ayıtdı : Niçün Âdem'e secde / kılmadun? İblîs aleyhil-la'ne ayıtdı : Nesne senün elünde; secde / kıl diyen sensin, girü kıldırmayan sensin, senün takdîründen / taşra nesne yokdur; secde kıl diyen, kırdırmayan ve lâ'net kılan / hep sensin didi. Tanğrı taâlâ ayıtdı : Yâ mel'un, ben sana kıl didüm, / 14. a kılma dimedüm. İblîs ayıttı : Sen âşikâre emr ile secde kıl didün, / ammâ gizlü emr ile kılma didün. Tanğrı taâlâ ayıttı : Sen suç / itâbını karşularsın, ben dahı seni edebdî lâ'net kıldum didi, lâ'ent/ imdi Âdem dahı suç kıldı, İblîs dahı suç kıldı; Âdem miskinlik / (kıldı,) rahmet buldı, İblîs aleyhil-la'ne tekebbürlük kıldı, lâ'net buldı. Pes / ehl-i Fütüvvet, gerek kim tekebbür olmaya. Üçüncü Şît Peygamber aleyhisselâm. / Ol vakt kim Şît Peygamber aleyhisselâma Cebraîl, aleyhimesselâm, / cullahlığı getürdi, öğretti, ol panbuk çekirdeğini getürdi, Âdem ekdi, / panbuk bitdi. Havvâ eğirdi, Şît dokutdı. / 14. b Âdem, Şît aleyhisselâmı görevardı. Şît aleyhisselâm / durdı, önine etmek kodı.

Mes'ele : Eğer sorarlarsa kim / Bu dünyâda evvel konuk kim oldı? Evvel Âdem Peygamber aleyhisselâm / oldı. Evvel dünyâda etmeği Şît aleyhisselâm kesdi, Âdem aleyhisselâm / etmek yidi, Şît aleyhisselâm duâ kıldı. Şît dokuduğı bezden / kesdi Âdem aleyhisselâm aldı, beline tennûre tutdı. Pes şeyhler / tennûre tutunmak andan kaldı. Şît aleyhisselâm, kangı kardaşı / geleydi etmek yidürürdi, biline tennûre tutardı. Tanğrı taâlâ / Âdem'e buyurdı kim : Oğlanlarına ayıt, zekât çıkarsunlar, Şît'e / 15. a virsünler didi. Pes ahîler gerekdür kim kapusundan içerü girene etmek / koya, andan söyleye. Dördüncü İbrâhîm Peygamber aleyhisselâm. Ol vakt kim Nemrûd mel'un padişahıdı, katında müneccimler çoğıdı. Bir gün müneccimler Nemrûd'a ayıtdılar : Ülkede bir oğlan doğa, / bütlerünü ura, vilâyetünü tuta, sen dahı anun elinde helâk / olasın. Nemrûd buyurdı : Her kanda kim er oğlan toğarsa öldürün. / Pes Âzer'ün avratı İbrâhîm aleyhisselâmı toğurdı, gizledi. / Nemrud'dan korkdı, ayıtdı : Oğlan doğurdum, öldi didi. / Gice olıcak İbrâhîm aleyhisselâmı dağa ilettdi, bir mağara / 15. b içinde kodı, bir ulu taş,

mağara kapusunda berkitdi. Bir kaç günden / girü geldi, mağara kapusun açtı, gördi kim dahı diri durur.. / Biraz emzürdi, girü mağara pakusun berkidüp gitdi. Pes oğrılayın gelür / di, emzürürdi. Ol gün kim anası gelmezidi, İbrâhîm aleyhisselâm / barmagın ağzına koyub emerdi. Tanğrı taâlâ rızkın barmagından virürdi. Pes / İbrâhîm aleyhisselâm bir yaşına değdi, illâ onbeşer oğlanca olurdu. / Bir gice anası geldi, İbrâhîm aleyhisselâmı mağaradan taşra çıkardı. / Yire ve göklere bakdı ve dağlara bakdı, ayıtdı : Bunları kim yaratdı? / Bunların ve benüm Tanğrım kimdür? Bir nurlu yıldız gördi, ayıtdı : هذا ربي / 16. a Ya'nî, budur Tanğrım didi. Yıldız dolundu. İbrâhîm aleyhisselâm ayıtdı : لا احب الا فلان. Ya'nî, sevmezven ol nesneyi kim dolunur, bildi kim Tanğrı taâlâ / bî zevâldür. Çün ay doğdı, ayıtdı : هذا ربي ya'nî budur benüm / Tanğrım. Ay dahı dolundu, ayıtdı : Bu dahı Tanğrı degüldür. Pes güneş doğdı, / İbrâhîm aleyhisselâm ayıtdı : هذا اكبر, ya'nî budur kim Tanğrım, bu ulurakdur. / Çün güneş dahı dolundu, anasına ayıtdı : Bu dahı Tanğrılığa yaramaz. / İbrâhîm aleyhisselâmı anası, evine getürdi, anası ahvâli didi. Pes / İbrâhîm sevgüsü Âzer'ün gönlüne düşdi, ammâ hikâyeti çokdur. İbrâhîm / Tanğrı'yı istedi, buldı. Çün oda atdılar, Tanğrıdan yüz döndürmedi. / 16. b Bütleri uvatdı, Tanğrı taâlâ, yiğit adibirle andı, fetâ didi. Nitekim Kur'anda / buyurur : قالوا سمعنا فاني يذكرهم فقال له ابراهيم : Pes sonra İbrâhîm aleyhisselâm Şâm'a vardı, Kıbt kuyusunun üstünde / çok yıllar gelen gidene etmek, taâm yidiürdi. Hergiz konuksuz taâm yimezidi / konuk gelince. Bir kez هفته oldu, konuk gelmedi. İbrâhîm aleyhisselâm / duâ kıldı, Allâhu taâlâdan konuk diledi. Hak taâlâ, Cebrâîl ve Mîkâîl ve İsrâfîl / aleyhimüsselâmı viribidi, âdem süretinde geldiler, İbrâhîm aleyhis / selâma konuk oldılar. İbrâhîm aleyhisselâm durdı, bir kuzu biryan / önlerine kodı, ayıtdı : بسم الله Anlar sunmadılar, İbrâhîm aleyhis / 17. a selâm gördi kim yimezler, katı korkdı, yüzi sarardı ve Sâre, urudurub / kulluk iderdi. Pes ahîlerün avratları gerek kim hidmetkâr ola. Pes / Sâre ayıtdı : Neye korkarsın? Nice kavmin senün var. Andan / İbrâhîm aleyhisselâm ayıtdı : Niçün yemezsiniz? Ayıtdılar: And içdüük, / taâm yimezüz bahâsın virmeyince. İbrâhîm aleyhisselâm ayıtdı : Elünüz / sunıcak بسم الله din, tamâm yiyecek الحمد لله din, taâm bahâsı / budur. Cebrâîl aleyhisselâm bildi kim korkdı, zîrâ bir kişi, bir kişiye / düşmanlığa gele, taâmına sunmaz

olur. Cebrâîl aleyhisselâm ayıtdı : Yâ İbrâhîm, korkma, biz ferîşteh-lerüz, sana muştuluğa geldük, Allahu taâlâ / 17. b sana bir oğlan rûzî kılkı, İshak adlı Sâre'den. İbrâhîm / ayıtdı : Pîrem ben, oğlan kandan ola. Ol dem ağaçları bunca / yıl kuruyiken yeşerdi, yapraklandı. Cebrâîl aleyhisselâm acebler misin kim / Tanğrı taâlâ kâdirdür. Bir kavilde İbrâhîm a.m, hidmet kuşağın / bunda kuşandı, şalvar geydi, ya'nî diz donın. Bir kavilde İbrâhîm / a.m, buyurdu Kâ'be'ye yapmağa geldi, Cebrâîl aleyhisselâm hidmet kuşağın / kuşandı. Ol encir südinden biten pamukdan tuman getürdi, / İbrâhîm geydi, ana değin diz donı yoğıdı. Bir (rivayette) aydurlar kim ol / pamu-ğı Havvâ eğirdi, evvel Âdem geydi, andan Şît geydi, öliceğ / 18. a Cebrâîl a.m, sonra İbrâhîm'e getürdi. İbrâhîm öldi, yine Cebrâîl / aldı. Ol vakt kim münâfıklar Rasûl hazretine geldiler, ayıtdılar : / Fülân eri falân avretile tutduk didiler, üşde kapusın / üstlerine bağladuk. Rasûl ayıtdı : Bir kişi olsa, varsa bir doğrı / haber ge-türse. Emîr-al-mü'minîn Alî kerremallâhu vecchê ayıtdı : Ben va-rayın. / Rasûl ayıtdı : Var yâ Alî. Vardı, kapuyı açdı, gözün yum-dı, / ayıttı : İkisen bir kal. Avret kaldı, er çıkıdı. Alî gözün açdı, avreti / gördi, girü Rasûl'e geldi, ayıtdı : Bir kişi gördüm ev içinde didi. / Münâfıklar feryâd kıldılar, ayıtdılar : Yâ Alî yalan söyler, didiler. Derhâl / 18. b Cebrâîl a.m, geldi, ayıtdı : Alî gerçektür ve ol donı getürdi. Resûl / a.m, Alî'yi geyürdi. Mi'râc'a çıkduğı gice Cebrâîl a.m, hidmet kuşağın / getürdi, Rasûl'e kuşatdı. Pes cümle ahîler gerek kim bele bağlada. *Beşinci* / Yûsuf Peygamber a.m. Ol vakt kim Zelihâ, Yûsuf Peygamberi severidi, / çok duruşdı, Yûsuf'un ışkını gönünden çıkaramaduğı vakt kim Yûsuf'ı / katına getirür, Yûsuf, Zelihâ'ya hiç bakmazıdı. Sarayınun içini tamâm sırcadan / ey-lediler kim Zelihâ tahtında otururken her ne araya baksalar yüzi görünüridi. / Pes Yûsuf'ı getürdiler, Yûsuf her kanda kim bakdısa Zelihâ yüzün gördi. Pes / Yûsuf, başın koynına sokdı, yine çâre ey-leyemedi. Pes Zelihâ / 19. a melâmet oldı. Bu sözi Mısır avretleri işitdiler, / ayıtdılar : Pâdişah avreti kulin sevdi didiler, ol, ana mutî olmadı didiler. / Çünkim ol avretlerün ta'n iddüklerin Zelihâ işitdi, konukluk eyledi, / ol avretleri kığırdı. Beş avretidi, bekler avretleri idi. Pes buları / getürdiler konuklayalar; dahı ellerine bıçak virdiler, birer turunc dahı; ol / vakt kim ben kesün diyem, kesesiz didi. Dahı vardı, Yûsuf'ı donatdı, / getürdi. Çünkim bunlar Yûsuf'ı gördiler, âşık olub akılları gitdi. / Zelihâ ayıtdı : Kesün turuncunuzu; turunc ellerinden düşüb ellerin pâre pâre / eylediler, acısın hiç duymadılar. Çünki Yûsuf gitdi, ayıtdılar : / 19. b Hak

elündeyimiş, seni melâmet kılmak gerekmez didiler. Pes bir gün Zelîhâ' Yûsuf'ı getürdi, halvet-/serâye koydı, kapuları berkitdi. Andan İblîs şâd oldu, Yûsuf zinâ kılur didi, / zîrâ ki Zelîhâ gâyet hûbıdı. Yûsuf hiç râzı olmadı. Zelîhâ, Yûsuf'ın / ardından eteğine yapışdı, yırtıldı. Kapular da açıldı, Yûsuf gitdi. Bu kıssa / uzundur. Ammâ Yûsuf evvel demde nefsini yendi, İblîs kör oldu. Pes Tanğrı taâlâ; / Yûsuf'ı yiğit deyü yâd kıldı, nitekim Kur'ân'da buyurur kim وقال نسوة في المدينة الى آخره Pes gerek kim ahîler pâk - dâmen olalar ve pâk/lik farz oldu cümle yiğide ve ahîye ve şeyhlere vâcib oldu. *Altıncı* Yûşa'-ibn-i / Nûn Peygamber a.m. Ol vakt kim Mûsâ a.m Yûşa'-ibn-i Nûn'a yoldaş oldu, / 20. a Yûşa', Mûsâ'ya yoldaş oldu, hiç Mûsâ sözinden daşra çıkmadı, ışkıla / Mûsâ'ya kulluk eyledi ve bu kıssa meşhurdur; ammâ Allâhu taâlâ Yûşa'dan, yoldaşına / eyü hulk ve eyü sevgü ve eyü hizmet gördüğüçün anı yiğit diyü Kur'ân da yâd / kıldı, nitekim buyurur : واذ قال موسى لفتهه الايه : / Pes Ahîlere gerek kim kendü yoldaşını eyü kılavuzlaya, kişiler eyülere yoldaş ola; / bilmediği nesneyi bileler, yavuzdan eyüye uyalar. *Heftum*, Ashâb-al-Kehf. / Ol kim Ta'yalunus'dan kaçdılar, zîrâ kim Dakyanus, ben Tanğrıyam diridi; bu altı / kişi Dakyanus'un hizmet-kâr-ları idi; bir gün Takyanus uyurdu, bir çetük / dereceden düşdi, Takyanus belinledi. Bunlar ayıtdılar : Çetükden belinleyen / 20. b Tanğrı degüldür didiler; biz varalum, Tanğrımuz isteyügidelüm didiler. Altı / kişi gider iken Takyanus'un çobanına uğradılar. Çoban ayıtdı : Kancaru gidersiz ? / Bunlar, ahvâli diyüvirdiler, Tanğrımuz isterüz didiler. Çoban ayıtdı : / Ben dahı sizinile bile giderin didi, yidi oldılar. Çobanun bir itçügezi varıdı, / ardlarınca bile gitdi. Kovdılar, gitmedi. Kakıyıp bir ayağın sıdılar, dönmedi. / Yüzü üstüne sürüni sürüni bile gitdi. Yine kovdılar, Hak taâlâ ol ite / dil virdi, ayıtdı : İ azîzler, beni niçün kovarsız ? Ayıtdılar : Sen bizüm cinsimiz / degülsin didiler. İt ayıtdı : Siz (de) ol diledüğünüz kişinün nâ-cinsisüz didi. / Bunlar hayrân oldılar, ol itçügezi boyunlarına getürdiler, it ile sekiz oldılar. / 21. a Ol biri adı Yemlîhâ ve biri Takyûnuş ve biri Keştûtüş ve biri Feykûnuş / ve biri Yûsek ve biri Eylîmis ve it adı Kitmîr. Pes bunlar bir mağaraya girdiler. / Ayıtdılar, biraz uyu-yalum, dahı gidelüm didiler. Üçyüz dokuz yıl uyudılar. / Cebrâîl a.m gelürdi, bir yanlarına döndürürdi. İtçügez hiç / uyumadı, ayıtdı, uyuyam, şâyed bunlar gideler didi, ışık üstinde üç / kavladı, İblîs aleyhil'lâ'ne üçbin şeytan divşirüb geldi kim anları / helâk kıla. Ol itçügez mağara üstüne çıkdı, ayıtdı, şeytan çesirini / sıdı. Pes

imdi bir it Tanğrı istemek talebin kıldı, lâcerem ol / âdemî hisâbına geçdi. Pes Ashâb-al Kehf bâtilı terk kılub Allâh dergâhına / 21. b döndügiyçün Allâhu taâlâ anları Kur'ân'da yiğit adıbirle yâd kıldı, nitekim Kur'ân'da / buyurur : اذ اوى القتيبة الآية Pes ahîlere gerek kim bâtilı terk / kılalar, Hakk'a döneler, hakkı bâtildan seçeler ve hakkı, bâtilı bileler.

Bâb : / Ol beyandur; her bir ulu, bir Fütüvvet söyledi. Şeyh Cüneyd ayıtdı : Allâhu / taâlâ bu cihânı yaratdı, Fütüvveti Şam içinde kodı, ya'nî Şâm didiği / gicedür, giceden murad örtünmekdür. Şeyh Fazl ayıtdı : Fütüvvet tefsiri / oldur kim kişi kendü yoldaşını fesâd işden ve yavuz işden saklaya / ve dahı ana vefâ kıla. Fütüvvet vefâdur. Şeyh Abû-Berk-i Varrâk ayıtdı : Fütüvvet oldur kim / anun hiç hasmı olmaya, ya'nî kıyâmet güninde hiç kimsenün hakkı anda olmaya didi. / 22. a Şeyh Hâris ayıtdı : Sâhib-fütüvvet oldur kim hizmet içinde cüst / ola, insâf vire, insâ (f) almaya, ya'nî kendü yol ısmarlaya, yol ısmarlatmaya. / Şeyh Nâsır-âbâdî (Nasr-âbâdî) ayıtdı : Fütüvvet bir ağaçdur, anun köki âriflerün / canıdur, anun bir budağı mürüvvetdür, ol mürüvvetün (nişânı iki cihânı terkitmekdür. Ya'nî dünyâda cömerd olan, âhiretde dahı cömerddür vallâhu a'lem. Şeyh Muhammed-ibn-i Alî rahimehullâh ayıtdı : Fütüvvet oldur ki nefis yiğâ, ya'nî bir avret eline girse anunıla zinâ kılası vakt nefsin yine, zinâ kılmaya, vallâhu a'lem. Men ayduram kim Fütüvvet, Tanğrıya ve peygamberlere ve evliyâlara yakın olmaktadır, dahı âdemîlerden ve canavarlardan hiç kimmesne andan incinmeye ve sâhib-Fütüvvet oldur kim gözsüz ve dilsiz ve sağır ola vesselâm.

Bab : Bu ol beyandur, birkaç kişiye Fütüvvet değmez. *Evvel* kâfire Fütüvvet değmez, çünkim kâfir, hak dîni kor, bâtila tapar; eğer anun başı göğe irerse ana Fütüvvet değmez, zîrâ Fütüvvet hakdur, bâtil kabûl kılmaz. *İkinci*, münâfıka değmez, zîrâ münâfık, zıst necisdür, gerçi ki ol sûretâ âdemdür, illâ sıfâtda itdür. Çün ol namazâ kâhildür, pes anun yiri esfel-i sâfilîndür, ana Fütüvvet değmez, *Üçüncü*, müneccim. Hisâbı yalancılıkdur, dün gün halka yalan söyler. Ol, katı yalan söylemeyecek halk inanmaz, pes yalancıya Fütüvvet değmez. *Dördüncü*, süci içene Fütüvvet değmez. Her kim süci içe, süci içende yüzsuı olmaz,) Tanğrı emrin sır, / çünki esrir, cümle âdem andan incinir, ol halde Tanğrıya, Peygamber'e / söger, pes ana Fütüvvet değmez. *Beşinci*, dellâke fütüvvet değmez ne ka-

dar gire, / dahı çün hammâma gire, kâfirlerle müselmanları bir tutar, pes Tanğrı birdür, / îman birdür, pes bu işlü kişiye fütüvvet değmez. *Altıncı* dellâle fütüvvet / değmez, dellâl bî vefâdur, bir davar kim, ana kim vireler, davar ıssına çok / 22. b cefâ kılır, her zaman halkın ziyânın ister, dost ve düşman ana birdür; / ol hallü kişiye fütüvvet değmez. *Yedinci* şol pişe-gâr kim va'desin yerine / getürmeye, çullah dahı olursa bugün ve yarın diye, sözüne durmaya. / Bu işde ol kişiye günah olur, pes va'desi hilâf olana Fütüvvet / değmez. *Sekizinci*, (Kassabun) işi kan dökmekdür, her nefesde ol canavarlar boğazlarlar, / Fütüvvet ana halâldür, canavarlar andan incinmeye; pes Fütüvvetden / anun eli yokdur. *Dokuzuncı*, cerrâhun ve endîşesi dâim zahm ve rencdür, / gice gündüz halkı zahımlu ister, hiç râhatın istemez ve anun gönli taşdan / katıdur, ana fütüvvet değmez. *Onuncı*, Amel-dârlara fütüvvet yokdur, her zaman / 23-a amel-dârları bir resim kovarlar, ol resme bir ad korlar, tâ kıyâmete değin / ol günâhun yarusı anun olur, Fütüvvetde anun hiç eli yokdur. *On - / birinci* sayyâddur, müdâm sayyâdun işi tuzak ve ağ kurmakdur hîle ile / kuşları tutar, yavrucakları eksüz kalur, yuvasında açlıktan ölür, bunlara / fütüvvet değmez. *Onikinci* muhtekirlerle; tahılı bir eve koyarlar ki kızlık / ola, satavuz; ol cümle âdemlere ve canavarlara kızlık ve kahtlık diler, pes / ol kişi dünyâya tapar, işi bâtil kılır, ol işlü kişiden Fütüvvet irakdur. / *Onüçüncü*, yavuz nazarlu kişilerdür, anlarda yüzi suyu olmaz. / Cümle günâhun yavuzı gammâz gözdür, her kim gözin yendi, / 23. b ol Fütüvvet lâyıkdur ve şehvet bir oddur ve avret pamukdur, göz ol / odı yandurucudur. Ahîler gerek kim şehvetden irak olalar. *On - / dördüncü* Allâhu taâlânun bir adı Settâr'dur ve ehl-i Fütüvvet gerek kim settâr - / sıfat ola, Allâhu taâlâ ayb örticileri sever. Zihî hoş kişi kim erün / ve avretün aybindan fâriğ oldı. Rasûl hazretinden rivâyet / iderler : Bir gün Rasûl hazreti sinlere vardı, bilesine vardum, / ayıtdı : İşbu iki kişiye azâb kim virdiler, iki sehl nesnedendür. / Ayıtdılar : Ne ola yâ Rasûlallâh? Ayıtdı: Biri gaybet söyleyüb halkun etin / yidiğünden ötüri ve biri kendü sidüğinden sakınmadığıyçün. Andan bir pâre / 24. a tâze çıbıkı iki pâre eyledi, bir pâresin bir yana dikdi, ayıtdı kim : / İşbu budacuklar kim yaşdur, ümîddür, bularun azâbları yeyneye didi. Her kim / bir müselmanun aybın görüb örter, Allâhu taâlâ kıyâmet güninde anun / aybını örte. *Onbeşinci*, Râsul hazreti a.m buyurur kim bahîl / uçmağa girmez ve Selsebîl'den içmez. Zihî devlet ol kişinün cânı / kim bahîl olma-

ya. Kelâm-ı Kadîm içinde buyurur : وما يغني عنه ماله اذا تردى ya'nî ol bahîle malı hiç assı kılmaz / kaçan ki ölse. *Onaltıncı*; gaybet Tanğrının rızâsından / irak olmağdur. Mesâvî söyleyenden Fütüvvet bezer, nitekim /24. b Kur'ân'da buyurur : ولا يقبب بعضكم بعضاً / Dahı buyurur kim بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ويل لكل همزة لمزة الذي جمع مالا Ya'nî Katâde ayıtdı : Vay ol kişilere / ki gaybet söyleye, dahı gamzider, katı azâb anlaradur kim Rasûl / hazreti buyurur kim mi'râc gicesi bir kavme uğradum, gördüm bakırdan / dırnakları var, yüzleri etin yırtarlar. Ben ayıtdum : Yâ Cebrâîl, / işbunlar ne kavmler? Ayıtdı : Bunlar anlardur kim halkun mesâvîsin / söylerlerdi. *Onyedinci*, bühtan kılmakdur. Bir kişi, bir kişiye nâ hak / yire bühtan kılrsa kendüye ziyan olur; zîrâ kim Şeytan / 25. a işidür. Dünyâda Kafdağından ulu yokdur, suçsuz kişiye / bühtan itmek Kafdağından ağırdur, nitekim Kur'ân'da buyurur kim : / هذا مهتان عظيم Ehl-i Fütüvvet gerek kim kimseye bühtan / kılmaya. *Onsekizinci*, oğrılık Fütüvvet ehlinden taş radur. Ol / iş key ayıbdur. Gerçi oğrı bir nesneyi alır, şâd olur, şerîatde / anun elin kesmek gerekdür. Allâhu taâlâ doğrı kulları sever ve oğrı, / bu dünyâda aldığın bilür, âhiretde viresin bilmez. Rasûl hazreti a.m, / buyurur kim : Bir kişi, bir kişiyi incitdiyise, ya malın aldıyısı halâl/lığın dilesin, zîrâ kim yarınki gün ne akçe alır ve ne fülör alır. 25. b Eğer sâlih amel işlediyse zulminden ötürü müzdinden alır. / Mazlûma virürler. Eğer müzdi yoğısa mazlûmun günâhın alır, / anun boynına bırağurlar. *Ondokuzuncı*, Fütüvvet-dâr, sakınsa gerek / harâmdan, halâlden yana taleb kılrsa gerek, nitekim Rasûl hazreti a.m, / buyurur kim : Bir mü'min evine bir arpa mık-dârı getürse duâsı / kabûl olmaya, pes harâmdan sakınmak gerek. *Yiğirminci*, Rasûl / hazreti a.m buyurur kim ne çirkin kuldur şol kul kim ululana, / dahı zulmeyleye, dahı azkun ola, dahı şehvet kıva, dinin / sata ve dahı tama' eyleye ve ne yatlu kldur ol kul kim hevâ / 26. a arzûsunda ola ve dahı halkdan ummağıla hor ola ve eğer / sen nasîhatı tutarsan dünyâda ve âhiretde dinlenesin ve dünyâda / yakın olası peygamberlere ve feriştehlere. / Hem ben zâîf her bir kitabdan çıkardum, yaramaz işler işlemekten / yiğitleri yiğitlikden ve ahîleri ahîlikden ve şeyhleri şeyhlikden / düşürür. Şöyle bil kim ilm-i şerîat farz olupdur cümle Müselmanlara, / nitekim Rasûl hazreti a.m, buyurdı : طلب العلم فريضة على مسلم و مسلمة Pes cümle yiğide ve ahîye ve şeyhe Fütüvvet / ilmi farzdur, bilmeyicek kıl-

mayalar, Ahîlere amel kılmayacak yarın / 26. b kıyâmet güninde Emîr-al-mü'minîn Alî'den ve Rasûl hazretinden ve Allâhu / taâlâdan şermsâr olalar. Kişi bilmediği işi işleyemez, nitekim Kur'ân da / buyurur kim : *قل هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون* Ma'nîsi oldur kim bilürlerle bilmezler berâber midür? Dahı / bir yerde buyurur kim *فاسئلوا* *اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون* Aydur, eğer bilmezsenüz bilenlerden öğrenün. Pes bilmek yiğrekdür. /

Bab : Fütüvvet ağacı biter sıdk u safâdan ve emânet saklamakdan / ve keremden ve mürüvvetden ve hayâdan. Bu, vasf-ı îmandur. Her kim bu vasıfdan / taşra olsa Allâhu taâlâ andan bîzâr olur. Ol ağacun özdeki, / 27. a Allâh yolına ihsan kılmakdur, budakları edebdür ve hayâdur ve köki / tevhîddür ve tehlîldür ve yimişi ma'rifetdür, evliyâ sohbetidür ve ol / ağacun suyu rahmetdür ve rahmetile sıvarulur ve kudretten ol / su evliyâ gönli tahtına akar, ol ağac, yiğidün gönli tahtında biter. / Budakları yücelür, nûrile celâle irişür. Bular, ol ağaç dibinde karâr / kılub duru. Emîr-al-mü'minîn Alî kerremallâhu vechehû buyurur kim : / Aslı bu yedi harf-dür : *ق ا ن ت م ه ي* Ya'nî kâf sıdk, elif safâ, nûn emânet, te korku (takvâ), mîm kerem, hi mürüvvet, / yi hayâ. Pes kangı yiğidde kim bu yidi harf vardur, ol ağaç kim Fütüvvet / 27. b ağacıdur, anun gönli tahtında biter, anun gibi yiğide aydalar kim : *Esselâmu / aleykum yâ fityân*. Pes bize suâl kıldılar kim neyçün iki kez selâm / didi? Biz cevâb kılduk ki bir kez selâm virmek sünnetdür, selâm almak / farzdur. İkinci kez selâm, anun gibi duâ kılmakdur. Bilün kim yiğitlik / makâm-ı a'lâyimış. Kişi (yiğit) olmayınca ahî olmaz. Evvel kişi yiğit gerek. /

Bâb. Bu ol beyandur kim ahî nicesi kişi ola ve ana ne gerek ve ne eyleye, / anı diyelüm. *Evvel* şart ahî gerek kim iki cihanda cânü gönülden / cömerd gerek, ya'nî dünyada cömerdlik eyleye, âhiretde dahı / cömerd olur. Rasûl hazreti buyurur kim dünyâda malın terk / 28. a eyleyen kıyâmet güninde dahı cömerd ola, ya'nî kendi müzdinden / vire, bireküleri tamudan kurtara. Hak taâlâ ayıda kim : *Bana cömerd lokması / gösterürsin, iy kulum, ikinüzi dahı yarlı-*

gadum, uçmağa varınız / diye. Pes ahî iki cihanda cömerd olsa gerek, nitekim Kur'ân'da buyurur : / ولا يحض على طعام المسكين Dahî Rasûl / hazreti buyurur : Cömerd kişi yakındur Tanğrıya ve yakındur âdemîlere / ve yakındur uçmağa ve irakdur tasaya ve nâkes kişi irakdur Tanğrıya / ve irakdur âdemîlere ve irakdur uçmağa ve yakındur tamuya ve dahî / bir fâsık kim cömerd ola, yiğdür zâhid ola ve nekes ola. İkinci / 28. b şart, ahî gerek kim namâzın kazâya ko maya, nitekim Kur'ân'da aydur : فويل للمصلين الذين هم عن صلاتهم ساهون Vay ol namâz kılıcılara kim namazların kazâya / korlar, yâ sehvidirler. İbn-i Abbâs radiyallâhu anhu bu âyeti münâfıklar hakkında / indi kim kavm içinde olıcak namâz kılurlar, halvet olıcak namâz kılmaz/- lar, nitekim Rasûl hazreti, a.m, buyurur kim : İslâmın bünyâdı beş nesne / üzerine kıldı. Biri tanıklık virmekdür Tanğrının birliğine ve Ra/sûl'ün haklığına. İkinci beş vakt namâz kılmak, üçüncü zekât virmek/dür. Dördüncü ramazân ayın oruç tutmaktır. Beşinci hacca varmaktır / 29. a Pes gerek kim namâza kavî ola. Dahî kendü yoldaşların namâza yelteneci / ola, dahî (üçüncü) şartı ahî, evvel hayâ ve edeb gerekdür. *قال النبي ع.م. الحيا شعبة من الايمان* Ya'nî Peygamber a.m buyurur kim: Hayâ îmandan bir budakdur ve dahî buyurur kim: Kişiye hayâ hayırdur. / Pes ahîye elbette hayâ gerekdür, tâ kim terbiyelerine ve cümle halka öğrede. / Gerçi kim tarîkat içinde edeb hayâdur, illâ ma'nîde gevher didükleri / edebdür ve bu arada edeb için söz vardır, ammâ dahî / yirde idevüz. Dördüncü şartı, ahî gerek kim terk-i dünyâ ola ve ar/zûlâların terkide ve evlenmeye ve yâ ulu yirin gözetmeye / 29. b ve dünyâyı terk kılsa, nitekim Rasûl a.m buyurur: *الدنيا سجن المؤمن و جنة الكافر* Ya'nî dünya mü'minlerün zıندانıdır ve kâfirlerün/uçmağıdır ve dahî ben zaîf bu yirde şöyle gördüm, ahînin / dünyâlığı çok olıcak Fütüvvet yolundan çıkar. Pes ahî dünyâyı terk kılsa / gerek. Beşinci şartı, ahî, halâl kesb kılsa gerek. Nitekim Allâhu taâlâ Kelâm-ı / Kadîminde buyurur: *كاو امن طيبات مارزقنا كم* / İbn-i Abbâs radiyehullah aydur : Allâhu taâlâ, *كاو امن طيبات* didüğü, ya'nî arı pâk / didüğü oldur, asl-ı halâldür, nitekim Rasûlullâh a.m, buyurur kim : Her gice / yatduğı vakt niyyet eylese halâl kesb kazanam diyü, irteye yarlıganmış / 30. a çıkar. Ahî halâl kesb kazanmak gerekdür, belkim farzdur ve hem sünnettür / ve dahî ahîye bir pîşe ve san'at gerekdür, ana meşgûl ola. Eğer pîşesi yoğısa / ana Fütüvvet (değmez. Fütüvvet) ana halâldür kim kesb kazana halâlden ve dahî o

kesbi terk / kıla, yidüre. Anun kesbi olmayacak yidürmesi dahı ol-
maz. Pes / bî kâr kişi bî hâsıl olur. Bu zâîf kim *Yahyâ*'dur, şöyle
gördüm, bir / yirde dahı ahînün gerek kim onsekiz dirhem gümüş
sermâyesi / ola, ayruk olmaya. Pes ehl-i Fütüvvet, bir işe meşgûl
ola, bî kâr kişi / sevdâyî olur. Ve eğer sorarsa kim ol iki kişi kim
ehl-i Fütüvvet / idi ve sâhib - tarîkat idi, pîşeleri var mıdı, yâ yok
mıdı? / 30. b Cevâb: Emîr-al-mü'minin Ebû-Bekr-i Sıddıyk radiyallâ-
hu anh gâzîyidi, gazâdan / fâriğ olıcak belile ağaç diblerin düzderdi,
ya'nî bağcıvanlık kılurdı. / Pes her kim her nesnenün tuzı vardır, yi-
ğitliğin tuzı ahîlik, tuz / etmek kazanmakdur ve miskinlere yidür-
mekdür. Altıncı şart, ahînün gerek kim / ilmi ola, kesb ona gâlib
ola. Eğer ilmi yoğısa ilm taleb kıla, âlimleri / seve, hoş tuta, ilim
öğrene. Nitekim Rasûl a.m buyurur : Her kişi kim / bir yola gide
ilim isteyü, elbette ilimle ana uçmak yolu gengez olur. Pes / câhile
Fütüvvet değmez, câhillik katı ayıbdur, dünyâda hiç câhillikdan /
katı ayıb yokdur, nitekim Rasûl, *المشياء شبيه الجا* / 31. a *هل ليس بشيء* Ra-
sûlullâh a.m, buyurur kim : Her / nesne nesnedür, câhillik hiç nes-
nedür. Pes ol kişi hakıykatde / eşekdür, eğer başında murassa' tâc
dahı varısa. Lâkin ilim bu değül, / Kur'ân okıya, ancak ilim oldur
ki eyü hulk ve lûtf ve sahâvet / ve kerem ve hayır ve şer bilmekdür.
Gerek kim ahînün key hulkı ola, hulkılan / âdemîleri kendözine kul
eyleye. Ben âdemîleri dînüme eyü hulkıla getürdüm. / Yedinci şart,
ahî gerek kim bekler kapusına varmaya, belki bekler, padişahlar /
anun adın bilmeyeler. Vallâhi ben zaîf kul bir yirde gördüm ki/ ya-
zılmış, ol âlim kavlinde, her kişi, bekler ve padişahlar katına vara, /
31. b ol kimseye şefakat eylemeye, ol kişi harâm - zâdedür, nitekim
Rasûl a.m, / buyurur : *إذا رأيت الفقير باب الأمير فبئس الفقير وبئس الأمير*
Rasûl a.m, buyurur / kim:
ve ol bek kim derviş kabusuna varur, ne yavuz olur ol derviş /
ve ol bek kim derviş kapusuna varur, zihî ni'met ol beke ve ol /
dervişe. Pes ahî ve şeyh bir dirlik dirilse gerek kim padişahlar anun /
ayağına vara ve dahı şöyledür kim bekler katına varan Tanğrı zik-
rin / unıdur, hiç anmaz, zikri bekler olur, nitekim Kur'ân'da haber
virür kim *ومن يعش عن ذكر الرحمن نقيض له شيطاناً فهو له قرين*
Allâhu taâlâ aydur kim : Her kişi kim yüz döndüre Tanğrının fik-
rinden, / Şeytân'ı ana havâle eyleyevüz kim ana yoldaş ola, hiç
ayrılmaya, dâim anı / azdıra. Pes ahîye bu nesnelere gerekdür kim
nitekim İbrâhîm a.m, al-Halil / nefsu hû fî tâatir Rahmân ve mâ-

luhû lid dıyfân ve ceseduhûl mîzân ve veleduhu/l kurbân, ya'nî İbrâhîm a.m, kendözin Allah tâatına viridi, malını Allah / yolına harceyledi ve oğlın Allah ışkına kurban kıldı, pes bu şart/lar, ahînin sıfatındandır ve hem sûretindendir, yukartağı şerhler (şartlar?) anur / sıfatıdı, imdi girü bu ahînin sâfî sûretin beyan kılalum / kim bir yâdgâr ola.

Bâb : Ol beyandır kim terbiye nice'ola, / 32. b Dahı terbiyet kılalar, şöyle vâcibdürür terbiyeye kim cân u gönülden / ahîsine kul ola, söyle kim ahînin her sözine yok dimeye. Ahî destû/rınsuz hiç iş işleme, ahînin karşusuna gülmeye ve tükürmeye ve sümkürmeye / (ve ahînin küfri,) terbiye katında İslâm geçe. Terbiye yakın ola ahîsine, nitekim / Rasûlullah a.m, yakın oldı Tanğrıya. Terbiyenün sıdki şöyle ola / ahîsine kim nitekim Ebu - Bekr'e Rasûle oldı. Terbiye, ahîden korka, nitekim Ömer / korkardı Allah'dan. Terbiye utana ahîsinden, nitekim Osman utanurdı / Allah'dan ve Rasûl'den. Terbiye hizmet kıla ahîsine, nitekim hizmet / kıldı Alî, Rasûl hazretine ve terbiye (tavaf) kıla ahîsini, nitekim tavaf kılur / 33. a hacılar Kâ'be'yi. Terbiye ahîsin şöyle seve, nitekim Rasûl, Tanğrıyı severdi / ve terbiyenün sabrı ola Eyyûb gibi ve Cercîs ve Nûh gibi ola, günde / bin kez azâb kılub depelerse ahîsinden yüz döndürmeye. Eğer / yüz döndürürse hakkâ mürteddür. Buna delîl oldur kim, ilerü zamanda bir / peygamber ardınca bir peygamber dahı gelse ana uymak varıdı. / Pes peygamberlik Muhammed Mustafâ'da hatmoldı, bu dinden dönmek yokdur. / Pes Fütüvvet dahı Rasûl hazretinde tamâm oldı. Ammâ cümle ahîler / hakdur, cümlesi birdür, illâ birinden birine dönmek yokdur ve dahı / terbiye yiğidinden ve ahîsinden ve şeyhinden ayruk ahîye ve şeyhe / 33. b dönmek yokdur. Eğer münkir olub horlarısa ol dahı mürtedddolur, / cümle erkân ana harâm olur, nitekim bir Müselman peygamberlerden / bir peygambere inanmasa, yahud sünnetine inanmasa kâfir olur. Pes cümle / ahîleri seve, illâ kendü ahîsini artuk seve ve dahı terbiyeye evvel / yiğit gerek. Evveli anı oğlanlığı vaktinde saklaya cümle yavuz işden, / nitekim kiçiyiken anası sakladı oddan, sudan ve yiğit edeb / öğrede, dahı yiğit anı kendü ahîsine ilede. Ahî dahı hizmet / öğrede. Ahî anı şeyhe ilede, şeyh ana zühd ü tâat öğrede, / tâ şeyh, anı Tanğrıya irgüre. Bu dürüst erkândur. Erkândan / 34. a maksûd terbiyedür, hâsıl olmakdur, illâ terbiye hâsıl olmağı / ahî katındadır. Eğer terbiye, bir yiğidi yiğit tutunsa, yine dönse ol / yiğit, ahî ve şeyh tutunsa revâdur, illâ üç dahı olsa / gerek. Dahı ol kişiyi

boynına alsa gerek. Terbiyeye hem yiğit olmağa / ve hem ahî olmağa ve hem şeyh olmağa bu şerh, yukaruda / geçdi. Terbiyenün yiğidi kim ise ahîsi ol olsa gerek. Ahînün / şeyhi kim ise anun dahı ol olsa gerek. Zîrâ kim yukaruda yâd / kılduk. Ol üçü dahı birdür. Pes bunlara erkânlarıdır, kişi / erkândan taşra olmasa gerek.

Bâb: Şöyle vâcibdür ahîye kim / 34. b terbiyet kıla. Terbiye, göre, öğrenene. Zîrâ kim kişi, her bir nesneyi görmeyince / öğrenmez. Şöyle terbiye eyleye kim hünermend ola, ya'nî cümle erkânı öğrenene, / bile ve her bir peygamber kendü ümmeti içinde niceyise ve ne kılursa / ahî dahı kendü terbiyeleri katında şöyle olsa gerek. Eğer bilmezse / Fütüvvete lâıyk değıldür. Ahî, terbiyesine namâzun cümle erkânın öğretmek / gerek. Farızasın, vacibin, sünnetin öğretse gerek. Eğer bu işi kılmazısa / Fütüvvete lâıyk değıldür. Ahî, terbiyeyi şöyle ma'mûr eylese gerek kim cümle / âdemler anı göreler, ol ahîye duâ kılarlar, terbiyesinden / bileler kim ol ahî Fütüvvet-dârdur, ahî terbiye içinde anlamaklık / 35. a çerağın yandura kim anun içi karangü olmaya ve dahı terbiyenün gönli / ayînesine ma'rifet saykalın ura, ol âyîneye baka, anlaya, bile. Pes ahî / terbiyet-dâr olsa gerek ve seng-trâş ve dıraht-traş olsa / gerek, ya'nî taş yonıcı ve ağaç yonıcı bir taş yonar, ol taşın / adın dengürür, ayruk ad virürler; ağaç dahı heman bu resme / olur. Taş heman ağaçdur, illâ yonulı bir nesne olur, adı bir hoş / ad olur ve dahı âdemî dahı heman âdemdür, ahî ana perveriş virür, / halk içinde ol bir hoş adıla anılır. Görmez misin şol dağda / biten yimişlerle şehirde biten yimişün dadı birdür, illâ lezzeti bir değıldür, / 35. b bahâsı dadı bir değıldür; perverişden bir taş, lâ'l olur ve perverişden / bir ağaç yaprağı atlas olur. Ammâ mes'eleler ve sözler çokdur, buna meşgûl olursavuz / ayruk maksuddan kaluruz. Allâhu taâlâ Muhammed'e perveriş kıldı, iki cihan / şâhı oldı. Pes âdem ki perveriş yimedi, eğer anun başı göge irerse / ol eşekdür. Pes ahî gerek kim perveriş vire âdemlere terbiye üzerine / ki durısa. Terbiye dahı ahînün sözünü kabûl kıla.

Meğer bir zamanda / bir ulu ahî varıdı, birkaç kişiler ana hidmet kılurıdı. Bir / oğlancuk dahı varıdı, ahî, ol oğlancuğa key izzet kılurıdı. Ol / yanındağı kişiler melûl oldılar. Andan ahîye ayıtdılar : Bu cümlemüze terbiye / 36. a kılursın, illâ ana katı izzet idersin, didiler. Ahî bunların / her birinün eline bir kuş virdi, ayıtdı : Varun, (her) birinüz bir halvet yirde / hiç kimse görmesün, boğazlan didi. Pes her biri bir yirde boğazladı / lar, ge-

tüirdiler. Ol oğlan, alub gitdüğü kuşu girü diri getürdi. / Ahî ayıtdı : Neyiçün sen boğazlamadun, diri getürdün didi. Oğlan / aydur : Her kanda kim vardumısa gördüm kim Tanğrı anda hâzırdur, / cihânda hiç halvet yir yokdur. Ahî ayıtdı : Hâ gördünüz mi, / ben ana izzet itdüğüm nedendür, bunda çok kabiliyyet, anlamaklık gördüm, / anıñün buna artık izzet iderin. Pes terbiye, ahîñün sözün / 36. b kabûl kılsa gerek. Ahî dahı terbiyeye key renc yise gerek. / Evvel terbiye tutan Şît Peygamberdür. Allâhu taâlâ Âdem Peygambere, a.m, / buyurdi kim : Oğlanlarını ve dahı oğlan oğlanlarını Şît'e ilet, terbiye / kıl kim Şît, anlara ilim ve edeb ve erkân öğrede. Âdem ayıtdı : / İlâhî, ben öğredeyin. Allâhu taâlâ, reva değüldür, oğul ataya terbiye olmak. / Pes Âdem oğlanların Şît terbiye kıldı. Pes Cebrâil a.m gelürdi, / Şît'e elli suhuf getürdi. Anun içinde edeb, hayâ çoğıdı. Perveriş / siz âdem taş yemişi ve dağ canavarları gibidür. Perverişile hamlar / göynülür ve çiçekler düşer (çiğler bişer). Ahîler gerek kim dâim terbiye kıla, perveriş vire. / 37. a Terbiyeye gerek mal u canı ahîsi yolına sebîl ola.

Bâb : / Ol beyandur kim Kavlı nedür, Seyffı nedür.

«Kitâb-al-Kalâid» de şöyle / buldum ki Fütüvvet yolu iki dür-lüdü. Biri Kavlı ve biri Seyfidür. / Ve hem «kitâb-al-Musemmâ» da şöyle gördüm kim Kavlı, Ebû-Bekr'dür ve Seyfı, Alı/dür ve dahı Kavlı oldur kim ahî ve şeyh görmedin sıdk bağlaya, / ahîye kul ola, ışk ile Fütüvvetden anun adın ana, ahîsi ışkına / cömertlık kıla. Ahî ne işde ve ne sûretde ve ne dirlikdedür, / ol terbiye dahı ol sıfatlu ola. Aydurlar kim terbiye, ol ahîñün / terbiyesidür. Ba'zılar aydurlarsa revâ değül; yalan söyler; ahî ve şeyh / 37. b görmedin (dürüst) dür (dirlerse), illâ yiğit görmeyince olmaz. Zîrâ Ebû-Bekr -al-Sıddıyk, Kavlıdür, / anun islâmını Rasûl, cihâna gelmedin dürüst tutdı. Allâhu taâlâ, dahı / Peygamber kabûl kıldı, dahı Kur'an'da buyurur : *والذى جاء بالصدق وصدق به* Kavle sıdk gerek / Ebû-Bekr gibi. Ebu-Derdâ ayıtdı : Bir gün yolca yürürdüm, Ebû-Bekr / ardumca gelürdi. Rasûl a.m, ayıtdı : Yâ Ebû-Derdâ, ol kişi kim / senden yiğrekdür dünyada ve hem ahîretde, sen anun önünce yürürsin. / Ol Tanğrı hakkıyçün kim Muhammed anun tasarrufındadır kim gün doğmadı / ve uyakmadı kişi üzerine peygamberlerden sonra Ebû-Bekr'den/ 38. a yiğrek. Pes terbiyenün sıdkı gâlib olıcak dürüstdür. Çün ahîsine vara, / el irmeye, anun yolın vara, ana öygüne ve dahı Kavlı, ikrâr eyleyüb niyyet / kılmakdur. Pes kişi evvel niy-

yet kılır, andan işler. Niyyetsüz abdest ve namâz / ve sadaka dü-rüst deĝüldür. Pes Kavlı, kavıldür.

Her kim ki Seyfî ola, hâs / ve âm, gerek kim evvel Kavlı ola, andan Seyfî ola. Gerçi Arab, kılıca / «seyf» dir, illâ Seyfî oldur; ahîyi ve şeyhi gözede, andan terbiye aldı, / andan düni gün ahîye harsu hizmet kılurdu, nitekim Emîr-al-mü'minîn / Ali, düni gün Rasûl hazretine hizmet kılurdu. Pes ol kim Seyfîdür, / ahîsine hizmet kıla, ahî andan hoşnûd ola. Çün ahî andan / 38. b hoşnûd ola : (Fazla) Çün ahî andan hoşnûd oldu, bilin bağlaya, destûr / vire, çeraĝ vire, anun işi tamâm olur. Kavlıdür çeraĝ ala; eĝer ol sıdkı / bağladuĝı ahî dünyâdan gitse terbiye, ol ahînin makamına vara, andan / çeraĝ ala, ahînin bir halîfesi anun bilin bağlaya, illâ ol kişi bil bağlama-ĝa / lâıyk ola. Ya kabri üstine varalar, çeraĝ ilemeler, ahîye lâıyk ve yakın kimse / bilin bağlaya ve eĝer Kavlınün eli ve güci irmese ahî üstine varmaĝa, / ya bir halîfesin bilmedi, pes ol Kavlı terbiye ne kıla? Şöyle gerek kim ol / şehrin kavmi tanıklık vireler; bu kişi, ol ahî yolına lâıykdur, pes / ol ıklımün padişahı, ya kadısı, anun bilin bağlaya, çeraĝ vire.

39. a Bâb2: Bu ol beyandur kim ahînin sofrası ne resme ola.

Gerek ahînin / ulu ola, çok etmek ola, soĝan olmaya, sarım-sak. Zîrâ kim gökden böyle / indi. Zaif, tefsîrde şöyle gördüm ki İsâ Peygamber a.m, kavmine otuz gün / oruc buyurdu, tuttılar. Ol kavmin bir nicesi ayıtdılar : Bize otuz gün / oruc buyurdun, tut-duk, zahmet, meşakkat gördük, eĝer otuz gün / bir âdemîye kulluk itsevüz bizi konuklayaydı, ya bir nesne vireyidi, imdi eĝer / elün-den gelürse Tanrıdan dilegil, bize gökden bir ni'met vireyidi / di-diler. Nitekim Kur'ân'da buyurur : اذقل الحواريون يا عيسى ابن مريم هل / يستطيع ربك ان ينزل علينا مائدة من السماء / 39. b Dahı ol kavm ayıtdılar : Anuniçün dilerüz kim andan yiyevüz, gönlümüz mutmainn / ola, sıdkımız arta, sana inanavuz, nitekim buyurdu : قالوا زيد ان نأكل منها وتطمئن قلوبنا و نعلم ان قد صدقتنا و نكون عليها من الشاهدين / اللهم انزل علينا مائدة من السماء الآية : Pes İsâ a.m, duâ kıldı, el getürdi, ayıtdı : Hak taâlâ vahy kıldı kim : Duânı / kabûl kıldum, dileĝünü vireyin, ammâ bilsünler kim taâm yiyüb sonra inkâr / kılursa senün pey-gamberliĝuna ve bana âsî olursa ben anlara bir azâb / kılam kim andan artuk kimseye kılmaduk olam; nitekim buyurur : ان منزلها عليكم فمن يكفر بعد منكم فاني اعدته 40. a اعدته احداً من العالمين

Andan / bu havle râzî oldılar, baktılar ,gökden bir sofrâ iner döne döne, bu halâyık / mütehayyir oldılar. İsâ anı göricek ağladı, ayıtdı : اللهم اجعله رحمةً ولا تجعله فتنةً Andan ol, İsâ önine indi, / üstinde bir destar var. Gelün, birinüz bu sofrayı açun. Kimse ilerü / gelmedi. İsâ aleyhisselâm ol destarı sofrâ üzerinden getürdi, ayıtdı : / باسم الله الرحمن الرحيم و انت خير الرازقين didi, açdı. Gördi kim (beş) girde ve (bir) kavrılmış balık, yağı tamar, kılçığı yok, / derisi yok, başı ucunda yumşak tuz, kuyruğı ucında üsküreyle sirke, / 40. b bir girde üstinde zeytun. Pes mütehayyir oldılar. Bir kişi aydur : Yâ İsâ, duâ / senden, bir mu'cizât dilerüz kim bu balığı diri kılasın. İsâ duâ kıldı, / balık diri oldu. Ol kavm korkdılar, kaçdılar. İsâ balığa buyurdu, / yine bişdi. İsâ ayıtdı : Gelün, bu taâmı yin didi. Ayıtdılar : İlkin / sen yi, andan biz de yiyelüm didiler. İsâ ayıtdı : Benüm bundan hazzım yok, / sizün için diledüm, gelün yin, râzı olmadılar. İsâ a.m, ayıtdı : / Gelün iy sayrular, renclüler, gözsüzler ve ya ayaksuzlar, bu taâmı yin, şifâ / bulasız. Pes bölük bölük ol taâmdan yidiler. Renclüler sağ oldu, / şifâ buldılar ve yohsullar bay oldılar, ol gün bin üçyüz kişi yidi, / 41. a bir zerre eksilmedi. O sofrâ yine göğe çıkdı, irtesi girü indi, bakub (boğur) / hep halâyık yidiler, hiç eksilmedi, pes kırk gün bu resme indi, öyle / namâzına değin dururidi. Pes İsâ'ya Hak taâlâ vahy kıldı kim baylar / yimesünler. İsâ bu haberi ol kavme didi. Ayıtdılar : İsâ, key câzûdur, / ammâ hikâyeti çokdur. İsâ'ya câzû diyenler üç kişidür; gice yatdılar, / dün yarusında doğuz sûretinde oldılar, neüzü billâh. Yidi gün / gezdiler, sekizinci gün yir yarıldı, aşağı geçdiler, tamuya göçdüler. Pes / her kim Tanğrınun ni'metin yise, şükr kılmasa eyle olur ve her kim Tanğrınun / ni'metin yise, şükr eylese Allâhu taâlâ anun ni'metin arturur, nitekim Kur'an'da buyurur : ولئن شكرتم لازيدنكم / 41. b Çün ni'mete şükr eylemese / ol ni'meti andan alur, nitekim buyurur ان عذابى لشديد / Pes gerek kim ahî dâim şükr içinde ola, ahînin taâmında acı nesne / olmaya, zeytunyağı, mercimek ola, ma'zûr tutun, size lâyıık degüldür / dimeye ve key hamdur şol kişi kim taâmından ötürü / özür dileye. Gerek kim ahî ve şeyh, cümle taâmdan bişürmesini bile, tâ kim bileler ol / ahî hizmet-kârdur. Zîrâ hizmet bilmeyen Fütüvvet'e lâyıık degüldür ve dahı yiğit, / ahî ve şeyh bâzârda taâm yimeye ve su içmeye. Bu zaîf kul, «Müsemmâ» kita/bında gördüm, her kim bâzârda taâm yiyüb / 42. a su içe, ol kişi Fütüvveti azarlamış olur. Ahînin / sofrasında etmek çok gerek.

Bâb : Taâm yimekte yiğirmi erkân vardır, / dördü farzdur ve dördü sünnettür, on ikisi edebdür. Ba'zılar / cümle oniki tutarlar, illâ dürüst değıldür, nitekim beş vakt namâzun / farîzası vitrile yiğirmi rek'atdur, taâmın dahı erkânı yiğirmidir. Ammâ ol kim / farîzadur, evvel halâl yimekdür kim vebâli olmaya. İkinci pâk ve temiz yiye. / Üçüncü, kendü öninden yiye, Dördüncü şükr kıla Tanğrıya. Ammâ ol dört kim / sünnettür, evvel, taâmdan öninden (öndin) elin yuya, ikinci, taâma suna, بِسْمِ اللّٰهِ diye. / Üçüncü, çanağın kenârından yiye, ortasından / 42. b sunmaya. Dördüncü, taâmdan sonra الْحَمْدُ diye. Ammâ ol oniki kim / edebdür, edeb bâbında aydavuz. Taâm yidükde sümkürmeye, tükürmeye, ağısurası / ve sümküresi gelürse ağızına destemâl tuta, elin tutmaya ve taâm yiriken su / içmeye, meğer zarûret ola. Taâm yiriken kimseye ikrâm kılmaya, ya'nî kimse / gelürse durmayalar, taâma izzet kılarlar. Uru dururken yimeyeler ve su içmeyeler, / nitekim Rasûl hazreti, a.m, buyurdu : Hiç kimse bizden urudurub sulanmasun. / Sordılar kim : Yâ Rasûllallah, taâm nice ola? (ayıtdı) : Ol da yavuzdur. Pes ahîye / gerek kim işbu yâd kılduğumuzla hem tuta, hem işleye. Ahîliğün bünyâdı / taâm yidürmekdür. Sipâs ve minnet kılmaya, zîrâ kim her kişi rızkını yir, ammâ / 43. a ahî şükr kıla Tanğrıya kim miskinlere etmek yidürmeğe beni sebeb kıldı, zîrâ kim / ni'met Tanğrınundur, kime kim rızık eyleye, ol beni bahâ kıldı, zîrâ rızk / Allâhu taâlânındur, rızık eyleyen oldur. Ahî ayda, Allâhu taâlâ beni ne eyledi diye. / Eğer minnet ve sipâs kılursa kendüye assı kılmaz. Nitekim (Allâhu) taâlâ Kur'an'da buyurur : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا صِدْقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْإِذَى

Bâb : Gerek kim ahînin dört / nesnesi açık ola ve üç nesnesi bağıla ola. Ammâ dört kim açık (ola), evvelâ, / hiç dünyâm eksile dimeye. Nitekim Rasûl hazreti buyurdu : Her kim Tanğrı / taâlâ yolında harceyleye, birine yediyüz değe. Enes-ibn-i Mâlik ayıtdı : / 43. b Rasûl yarınkı gün için hiç nesne gizlemedi. Dahı haberde şöyle gelmişdür / kim eğer bir kişinin doksandokuz aybı olsa ol kişi dünyâyı terkidüp / yidürse ol örter anun cümle aybını. Pes eli açık gerek. Katına / gussalu kişi gelürse şâd ola ve ahî güler yüzlü ola ve müsâfirlere / güle güle söyleye. Üçüncü, ahînin sofrası açık ola; her kim içerü girse önine / sofraya açsın. Pes bu dört açık ola, dört nesne ana açsın. Tanğrı / taâlânın ni'meti kapısı açsın ve

rahmet kaupsı açıla. Ammâ ol kim / gerekdür, evvel ahînün iki gözi bağı ola, hiç kimseye yavuz nazarla bakmaya. / İkinci dili bağı ola, yavuz kelecî söz söylemeye. Şalvarı bağı pek bağı ola, / 44. a evvel ardın saklaya, sonra önün saklaya, bekleye. Haberde söyle gelmişdür : / Her kimde kim bu iki vardır, pes bu üç bağı olıcak üç nesne ana bağlana. / Evvel günâh kapusu bağlana, ikinci azâb kapusu, üçüncü tamu kapusu bağlana / ve ahî gerek kim pâk-dâmen ola ki bu adıla her kim anıla, hem içinde / ehl-i tarîkat katında bu iş yiğide ve ahîye ve şeyhe gerekdür.

Bâb : Ahînün donı / necesi (ola), anı aydalum.

Her kim ehl-i tarîkat donın geye, ya fâsık, ya felâh, / ya'nî fâsıklık, fâsıklıktan çıkarur, felâhun felâhlığının giderür, / ya'nî don kişiye muhtesibdür. Dilersen kim kıyâmet gününde bitin kara / olmaya ve dahı şermsâr olmayasın, donundan sakın. Nice kişi, kıyâmet / 44. b gününde donından ötürü tamuya gire ve gerekdür kim kişünün donı pâk ola, / nitekim Kur'ân'da buyurur : وثيابك فطهر Ge-
rek kim ehl-i tarîkat her zamanda / donın yudura. Dahı anun donı bir renk ola, ağ ola, alaca olmaya. Emîr-al-mü'minîn / Ebû - Bekr - al - Sıddiyk gök renkli don geyerdi. Pes şeyhler gerek kim gök / geyesi geyeler Emîr - al - mü'minîn Ömer radiyallâhu anih yeşil don geyerdi. Pes müderrisler, / kadılar, halîfeler yeşil geyeler. Emîr - al - mü'minîn Osman ak renkli câme geyerdi, / pes hatîblere ve hâfızlara ve ehl-i kalemlere ak don geyeler. Emîr - al - mü'minîn Alî / kerremallâhu vechehû kara renkli câme geyerdi, pes yiğitler, ahîler kara geye/ler. Kızıl, ya saru geyerse Fütüvvetten irakdur. Kızılı, saruyı hiç bir peygamber / 45. a geymedi, Fir'ayn-i lâ'in donıdur. Ahî harîr geymeye ve donın kısararak geye. Nitekim / Rasûl hazreti ayıtdı : Toprakdan (topukdan aşağı) don tamulıkdur. Ahî altun bezek / (yüzük) geymeye. Pes ne kim Fütüvvet içinde vardır, şerîatden taşra değıldür, / nitekim Rasûl hazreti buyurur kim : Şeriat kavlümdür ve tarîkat fi'limdür / ve hakıykat hâlümdür. Ahînün dülbendi yidi arşun, yâ dokuz arşun / gerek kim kaçan bir müstahak, bir yalıncağ görse kendünün gücü yeter olsa / kaftanın çıkara, ol miskîne geyüre, hiç kimseneye söylemeye ve paşmak / dahı bu resmedür. Her kim bu işleri işleye, anun (makamı, enbiyâ) makamında ola. / Zinhâr iy karındaş, donın arı pâk tut.

Bu bâb, ol beyan / 45. b kim ahînün sohbeti sâlihler ve harîf-i safâ kişiler ola. Allahu taâlâ (ya) yakın / kişiler ola, miskînleri seve, dâim sohbeti miskinlerle ola, nitekim Rasûl / hazreti duâ-sında aydurdı : İlâhî, beni dirlüğümde miskîn eylegil, ölice / miskîn öldürgil, kıyâmetde miskinlerle kopargil. Âyişe anamız radi-yallâhu / anhâ ayıtdı : Yâ Râsulallah, neyiçün böyle dirsin? Ayıtdı : Anuniçün kim / miskînler kırk yıl önden giriserlerdür uçmağa. Rasûl hazreti ayıtdı : Yâ / Âyişe, miskîn kapuya gelicek mahrûm gönderme, yarım hurma varısa dahı / virgil, yâ Âyişe, miskînleri sevgil kim tâ kim Allâhu taâlâ seni kıyâmet güninde / kendüye yakın eyleye. Ahînün sohbeti miskinler ile olsa gerek, zirâ kim / 46.a kişünün harîfi ne nesne ise ol dahı ancılayın olsa gerek. Ahînün / (harîfi) baylar ve bekler olmasa gerek. Nitekim Âyişe ayıtdı kim : Bana Rasûl hazreti / ayıtdı : Eğer dilerisen kim bana irişesin, kanâat dünyadan itler / azuğı denlü nesnen olsun, dahı zinhâr sakin-gil baylarla oturmağil / ve bir domı yumayub geymeyince bırak-mağil eski diyü. Pes kişi harîfi bilse / gerek. Çün sirke balbirle hem-nişîn oldı. sirkelik adından denşülür, / engübün olur ve bir katre denizde harîf olıcak ol dahı deniz olur, / gevher bilür ve ger mü'-min toprağı gülile harîf kıldılar, ol toprak gül gibi / kohar. Pes sâlih kişiler (ile) hem-nişîn olan bir demde ana eser ider. Mûsâ / 46. b Peygamber aleyhisselâm (a) kuru asâ yoldaş olduğıyçün ej-dehâ oldı, / dahı çok mu'cizâtlar andan geldi. Rasûl a.m (a) bir ağaç yoldaş olduğıyçün / Arşun üzerine çıkdı, Arşdan dahı azîz oldı ve ahîye gerek kim ne / yire okurlarsa vara, yok dimeye. Râsul hazreti aleyhisselâm ayıtdı kim : / Birekü sizi yiyesiye okısa varun, eğer oruc olursanız dahı, / ol kişiye duâ kılun; eğer beni bir koyun paçasına dahı okurlarsa varurun / didi.

Bâb, bu ol beyandur kim Ahî fesâd ehli kişilerile müsâhib / olmaya, zirâ ehl-i fesâdun sohbeti Fütüvvet ehline yatlık gösterür, çün gül, / harîfi diken olduğıyçün oda göyner. Âdem oldur kim sohbeti güzîn kıla. / 47. a İsa Peygamber a.m birle bir iğne müsâhib olduğıyçün dördünci kat / gökde kaldı, yukarı çıkmadı ve bal sir-keyile harîf olduğıyçün / dadı, lezzeti ayruksı oldı ve bülbülbirle harîf olanun yiri gülzâr olsa / gerekdür. Baykuşbirle harîf olanun yiri vîrâne olsa gerek. / Tûfîbirle hem-nişîn olanun gıdası şeker olur ve karkabirle yoldaş olanun / gıdası murdâr olur ve hem sunun harîfi taş olduğıyçün dâim / akarken iniler, ya'nî nâcins, kişünün i'tikadına ziyân ider, nite (kim) bir pâre / bulut gelür, şol azametlü

güneşün nûrın kaplar. Pes nâcins kişiyile / olan, mübtelâ olur, nitekim sultan Mahmud bir eyü doğanı gâyet severdi. / 47. b (bir gün) kaçurdılar, bir Türkmen damına kondı. Türk tutdı, aldı, evine girdi. / Ayıtdı : Bir şehir badanosın tutdum didi, tavukları arasına salıvırdı. / Doğan, filhâl bir tavukı vurdı ve yırdı. Türk aydur : Bunun / taynağı uzamış, tavıka katılmaz didi, doğanın dırnağın kesdi, / andan doğan uçmağa kasd kıldı, türk aydur: Kanadı dahı uzamış didi, kanadların dahı kesdi. Andan önine daru dökdü. / Türk ayıtdı : Burnı uzamış, doğanın burnın dahı kesdi, rusvây / eyledi. Sultan buyurdı çavuşlarına çağurdurlar, her kim / ol doğanı getirür, bin altun alsun. Andan türkmen bu haberi / 48. a işidür, avretine aydurur. Avret aydur : Âşıkâre iletme kim elünden / alurlar. Ol doğanı bir dağarcuğa koydılar, dağarcuğı bir çuvala bıraktı, / akrasına getürdi, Sultan katına getürdi, ayıtdı : Kuşu ben tutdum / didi. Sultan ayıtdı : Getür. Türk getürdi, çuvalı aşağı kodi, / dahı ol çuvaldağı dağarcuğı çıkardı ve ol dağarcuğun başın / aşağı silkib düşürdi. Gördiler kim ölüm haline gelmiş. Sultan / doğanı eline aldı, gördü. Türkmene sordu kim neyiçün kanadun kesdün? / Türk ayıtdı : Uçarıdı. Ayıtdı : Neyiçün burnın kesdün? Ayıtdı : Daru / yimezidi. Ayıtdı : Neyiçün dırnakların kesdün? Ayıtdı : Tavuk yırdı. / 48. b Pes Sultan buyurdı : Dağarcuğı dolu akça virdiler. Andan Sultan / doğanı çavuşlar eline virdi, şehir içinde çağırur : Her kim / ki bir nâcins kişiyile harîf olsa böyle mübtelâ ola, sonra imansuz kalur. / Pes bir kişiye gerek kim kendü harîfin bile, murdâr harîfi murdârdur. / Erenler harîfi er olur. Şol sohbet kim âdemi eksük kıla, dünyadalıktan / ve âhiretten, halk içinde hor olur, anun gibi sohbeti kılan kişi gâyet / câhil olur.

(Bâb : Semâ'.) Ammâ semâ' ki ârifler anda zevk u safâ bulur, cânun / râhatıdır ki ol nağmeyi âşıklarun cânı işidür, kuş gibi / uçar, cilve urur dostdan yana. İmdi semâ' cânun katıgıdır, gönül / 49. a ârzûsıdır ve gökler ve firîştehlerün bile semâ' içindedur, şeş cihât / her lâhza cünbişdedür. Her bir şahıs raks urıacak zevk bulur, (nitekim) Şeyh-i / râstîn ve kutb-al-ârifin Mevlânâ Celâluddîn kud-dise sırrahû-l-azîz buyurur : /

حقا که سماع ما بیازی نبود   سریست الهی که مجازی نبود
انکس که سماع ما بیازی شمرد   مردار بود که هیچ غازی نبود

Pes semâ', erenlerün ve â/riflerindür ve âşıklarındur, nitekim bülbül güli göricek söyler, tesbîh, kılur, / güli görmeyince söyle-

mez ve âşıklar dahı semâ' olmayıcak sabr / kılmaz, bülbül gibi taleb kılır. İşbu çarh-ı felekler ve melekler ve âdemler / ve dıvler, cümle hayvanlar, her biri semâ'dadur, kimi nagamda / 49. b ve savtda ve kimisi raksda, kimisi şâdî, kimi gamlu, kimi zevkde, kimi şevkde/dür, illâ semâ'a vakt gerekdür, vaktisüz olıcak bî zevk olur. Şâdılık / gussaya döner. Pes semâ' vaktiyle gerek. Dahı muvâfık yârenler gerek / dür kim ol semâ' da vefâ, safâ ola.

Salvat-al-ârifin'de aydur : / Âyişe anamız radiyallâhu anhâ aydur : Benüm katımda bir avret varıdı, / şî'r aydurdı. Bir gün aydurken Rasûl hazreti üstine girüb / geldi, avret dınmadı. Andan Ömer geldi, dınmadı. Ömer ayıtdı : / Bu ne ahvâldür? Rasûl ayıtdı şî'r aydur. Ömer ayıtdı : Biz de işidelüm. / Rasûl hazreti avrete işâret itdi. Avret ol beyti / 50. a ikileyin ayıtdı. Ömer dinledi, anı işitmeğe, öğrenmeğe inkâr eylemedi. / Bir gün Rasûl hazreti durdı, Asâb-ı Suffa katına vardı. Bunda / hikâyet çokdur, amma Ashab-ı Suffa'nun bir dane üzümü bulundı. Rasûl'ün / önine kodılar. Rasûl hazreti anı kırk beş kişiye bahş eyledi. Bu hadîsi / anda buyırdı : سيد القوم خادمهم Pes andan ashâb-ı Suffa nağme kıldı. / Bunda ihtilâf vardır, ba'zılar aydırlar : Rasûl durdı, üç kez çevrindi. / Cebrâil a.m geldi, döndi, ayıtdı : Yâ Rasûl-Allah ayruk dönme ki / yirler ve gökler, uçmak ve tamu ve cümle âlem bile dönerdi (döner didi). / Ba'zılar aydur : Rasûl üç kez başın saldı, ridâsı mübârek omuzından / 50. b düşdi, pes semâ' halâl oldı âşıklara ve harâm oldı ışk / suzlara. Seriyi-i Sakatî radiyallâhu anh ayıtdı : Semâ' dostlar gön/lin taşırur, zaîfler ve yazuklular gönlini korkudur ve müşfikler gönline / od düşürür. Zen-Nûn'a sordılar ki, semâ' hâli nedür? Ayıtdı : Semâ' / bir nesnedür kim gönle girür, Tanğrıya ırgürür. Her kim hakîkatden işidürse / ana rahmetdür, her kim nefsiyiçün işidürse ana mihnetdür. Ca'fer-i Huldî / aydur : Cüneyd'den işitdüm, ayıtdı : Üç vakt içinde iner rahmet / dervişlere dir; biri ol vakt kim semâ' ola, anda hak söylene. / İkinci nâ hak işide, kimseye dimeye ve dahı Abu-l-Kâsım-ı Nasrâbâdî ayıtdı : / 51. a Her nesne katıgı vardır, can katıgı semâ'dur. Sehl-İbn-i Abdullâh aydur : / Semâ' ilmi Tanğrı taâlâ katından gelür, hiç Tanğrıdan artuk kimse / bilmez. Abû-Amr ayıtdı : Gerek kim semâ' ehlinün gönli diri ola, teni ölmüş ola. / Her kimün kim gönli ölmüş ola, teni diri ola, semâ' ana harâm ola. Muhammed / İbn-i cerîr aydur : Her endâmün nasfbi vardır semâ'dan, kaçan kim semâ' kim / gözine düşe,

ağlamağa düşer ve dile düşe, dil na'ra uruça/gırur ve ele düşe, donın yırtar ve ayağa düşe, ayak raksa girür. Ammâ / semâ' muhtâcdur üç nesneye : Evvel vakt gerek, ikinci muvâfıklık gerek, / üçüncü âşık gerek.

Ammâ semâ' edebi üçdür: Evvel gülmeyeler, ikinci hiç / 51. b söz söylemeyeler, üçüncü çevre bakmayalar.

Bu bâb hidmetkâr hid/metin beyân kılur, nicesi kişi ola, nicesi hizmet kıla, ya'ni iy fikeler, şöyle bilün kim fikelik derecesi ulu a'lâdur ve key ulu makamdur. / Her kim hidmetkârlığı saklaya ve bekleye, cümle nesne ana güzâr ola. Allahu / tebâreke ve taâlâ cümle peygamberlere ve evliyâlara hizmet buyurdu, / bunun şerhi yukaruda geşdi, ammâ fikelere key katı hulk gerek, tâ yüzi yirden / kalkmaya, kamu âdemîler (e) yü (z) ura, hulk eyleye, nitekim Rasûl hazreti buyurdu : / Kıyâmetde terâziye giren amellere hiç eyü hulkdan ağır nesne olmaya. / Eyü hulk sebebiyle kişi gündüzün oruc tutub gece irteye değin dün / 52. a namâzın kılanlar mertebesine irişür. Hidmetkârlar güc götüre, hiç inlemeye, / zîrâ yiğit ve ahî ve şeyh hidmetkâr olmayınca revâ değüldür (ahî ve şeyh ola) : Dahı / hidmetkâr güler yüzlü gerek, şâd-kâm olsa gerek, türşü yüzlü olmaya / ve garîbleri seve ve sohbeti ve yürümesi ve teferrüci garîbler ile ola, garîb/lersüz taâm yimeye ve her bir işde Tanğrı adın ana ve dilinde dâim / zikri ve tesbîhi ola ve el kavşurub durmak anun pîşesi ola / ve dâim pâk arı ola ve donı arı ola ve hiç tahâretsüz ve âbdest/süz olmaya, gönli safâ ola. Ammâ fikenün hidmetin beyân kılalum kim çerağlara / hizmet kılmağa başlaya ve sofanun sol yanından çıka, sağ ayağın / 52. b yukaru basa. Çün otura, arkasın âdemlere kılmaya. Ol otura ve sağ / dizin yukaru tuta. Çünkim çerâğa suna, ayıda : *بسم الله الله نور السموات والارض يا ذا الجلال*

şöyle edebbirle dura kim bir mü'min / namâza durur gibi ve mü'min namâzda şöyle dura kim sırât köprüsi üstinde / durur gibi dursa gerek, zîrâ kim çerağı evvel Tanğrı taâlâ yandurdu. / Pes hidmetkâra katı koku (korku) gerek ve ihtiyât gerek iki yirde : Biri çerağ / himdetinde, bir sofrâ dökerken katı izzet gerek. Ammâ çün sofrayı eline alıcak / ayıda *بسم الله و انت*

خیر الازقین andan sofrayı arkuncak koya, sağ yana / dın, andan çerağı iki eliyile tuta, eğer bir eliyile tutarsa ol taâmı, ol taâm / 53. a ıssını ve önüne koduğı kişiyi horlamış olur. Andan etmege izzet kıla, çanak / altında etmek ufağın komaya, sakına. Pes taâmdan sonra

gökçek Fâtiha / dileye, yâ taâm ıssını ve çerağ ıssını ana, andan ayıda : *نمت جليل صفرة خليل ارواح مشايخ* : tekbîr getürelüm diye. Andan cârû ala sol eline, sağdın / başlaya, arkun arkun elin yastaya, tamâm olıcak bardakı eline ala, / iki eliyile tuta. Eğer bir eliyile tatarsa ol suyu ve ol su içer kişiyi / horlamış olur. Andan su içen kişiye doluncak (doyuncak) dura, elin kavşura, / sağ elin sol eli üzerine koya ve ayağı dahı bu resme ola ve bu erkân / 53. b Selmân-ı Fâris'den (Fârisî'den) kaldı. Ba'zılar aydur, Bilâl-i Habeşî'den kaldı dirler. / Dürüsti Selmân'dandur, zîrâ kim Selmân'un sol ayağının baş barmağı / yoğıdı Rasûl katına geldi, sahâbeler gelicek Selmân hizmet / kılurdu, ol barmağından utanurdu. Rasûl ayıtdı : Sağ ayağın / barmağın sol ayağın üstine ko didi. Ol, andan kaldı. Pes andan / su tamâm olıcak Fâtiha dileye, ol iklimün pâdişâhın duâda / ana ve dahı Emîr-al-Mü'minîn Ali'yi ve Emîr-al-Mü'minîn Hamza'yı ve Abû-l-Müslim-i Mahâzî'yi / ve Hasen ve Huseyn'i Fâtiha'dan ana, zîra kim Ali Fütüvvet-dâr başıdur, Hamza'yı / anuniçün anarlar. Ali dâim taâmdan sonra Hamza'yı anardı, Fâtiha / 54.a okurıdı, üstâdum diridi ve hem dahı Rasûl hazreti taâmdan / Hamza'yı anardı, sahâbeler bile Fâtiha okırlardı, zîrâ kim evvel / İslâm dininde Hamza şehîd oldı. Abu-l-Müslim'i anuniçün anarlardı / kim müselmanlar atasıdur, hem yiğitler erkânıdur. Hasen'e, Huseyn'e Rasûl yiğit / didi, anuniçün anarlar. Andan fike salâvât dileye, zîrâ elbette Fâtiha'dan / sonra salâvât gerekdür, ayda : Selmân-ı Fârisî müzdine Peygambere / salâvât virelüm diye. Bu hizmetler tamâm olmayınca fike hiç söz kelecı / kılmaya. Ammâ erkân çokdur, illâ bize gereklüsini beyân ve ayân / kılduk kim biz zaîfi dahı Fâtiha-birle analar, fikeler bize duâ / 54. b kılalar kim gizlüyi âşikâre kılduk öğrenmek için Fütüvvet / ehline gereklüsün yazduk. Eğer bir kişün ömri Nûh ve Lokmân / ömrinden artuk olursa bu Fütüvveti tamâm yazamaya, ammâ ben zaîf / kul elinden geldükçe ve aklı irdükçe yazdı, zîrâ Kur'an bir denizdür, / bu ilmün beyânı çokdur, hadîs-i Rasûl bisyârdur, ammâ gereklüsün / ve bizde varından yazduk.

Bâb : Ammâ edeb bâbın / dahı yazalum kim Fütüvvet tamâm ola, zîrâ cümle ilmün yiğreği edebdür, / nitekim Rasûl hazreti a.m, buyurur kim : / *ادب النفس خير من ادب الدرر* / 55. a ve her kimde kim edeb var, hayâ andadur ve kimde kim hayâ vardur, imân / andur, nitekim Rasûl hazreti buyurur kim : *الحياء من الايمان* / ve dahı

buyurur kim Mevlâ (nâ) kutb-al-ârifîn, sultân al-muhakkıkîn, kâşif / -al-esrâr ve tâc-al-ebrârü ves sâlikîn, mürşid-al-tâlibîne vel âşıkîn, / alem-al-hudâ vel yakîn, vâris-al-enbiyâi vel mürselîn kad-dese'/lallâhu sırruhul azîz buyurur kim :

از خدا جویم توفیق ادب	بی ادب محروم گشت از لطف رب
ادب آموز ای پسر (ش. و) روز	تا زمانه ترا ادب نکند
هرکسی گر ادب طلب نکند	بر بساط شرف طرب نکند
ادب آموز اگر همی خواهی	تا ترا روز 55.b شب ادب نکند

Bâb : Ol nesneyi beyân idelüm; taâm / yimekte on iki edeb vardur. Evvel sağ dizin yukarı dike, / sol dizin aşağı koya, otura, lokmayı çeyneyicek evvel sağ yanibirle / çeyneye, lokmayı kiçi ke-se, temiz yiye, ya'nî iki elin bulaşdırmaya ve dökmeye, honı / ağzın-dayiken hiç söz kelecı eylemeye. Eğer ol söz gevher dahı olursa / söylemeye. Hiç kimsenin yidiği lokmayı gözetmeye, başını kaşıma-ya, / ya gövdesin dahı ve çevre yana bakmaya, etmeği ısırub aşağı bırakmaya ve / gülmeye, sözün arkun söyleye, tekellüf ve izzet birle yiye, şol nesne / kim yabana birağacakdur, süngük gibi ve buna benzer ne varısa kendü önine / 56. a koya taâmdan sonra elin yuya ve sile.

Bâb : Su içmekte üç / edeb vardur ; Evvel iki eliyile tuta, ikinci kekince içe, ya'nî dinlenü dinlenü, / üçüncü üstine dökmeye.

Bâb : Söz söylemekte dört edeb / vardur : Evvel katı söylemeye kim ağzından yârı sıçramaya, bir kişiyle söyleşürken / çevre yana bakmaya, sen ben diyü söylemeye, siz biz diye, eliyile söylemeye.

Bâb : / Don geymekte beş edeb vardur: Evvel, sağ yanından eğ-nine ala. (İkinci, sağ yanın soka, andan sol yanın soka, üçüncü), / dülbendin otururken sarmaya. (Dördüncü, diz) donın uru (duru) r-ken geymeye, (Beşinci,) evvel / sağ ayağı paşmağın geye, çıkarı-cak sol ayağın çıkara. /

Bâb : Evden çıkmakta dört edeb vardur : Evvel, eşikten / 56. b daşra sol ayağın basa. (İkinci,) güle güle çıkmaya (çık. Üçüncü,) kaygu kaygu (kakıyu kakıyu) çıkmaya. (Dördüncü,) yuka/ru bak-maya, ya'nî tekebbürlükdür, Tanğrı adın ana.

Bâb : Yol yürümekde / sekiz edeb vardır. Evvel katı katı yürümeye. (İkinci,) gözede, canavarculara basmaya. / (Üçüncü,) dört yana baka baka yürüye, (Dördüncü,) taştan taşa seğırtmeye. (Beşinci,) yoldan ırılmaya. (Altıncı,) kimsenin ardınca / bakmaya. (Yedinci,) kendüden ulunun önince gitmeye. (Sekizinci,) bir kişi-yile giderken bir işe / meşgûl olmaya anı muntazır eyleyüb.

Bâb : Mahallede yürümekde / dört edeb vardır. Evvel, işi olmaduğı mahalleye varmaya. (İkinci,) karşudan / gelen kişiye yakın yürümeye. (Üçüncü,) bacalara ve pencerelere ve açık kapulara bakmaya. / (Dördüncü,) ve oğlancıklara uymaya.

Bâb : Bâzârda yürümekde beş / 57. a edeb vardır. Evvel, omuzunu kimseye urmaya, ya'nî (itişmeye. İkinci,) işitmeyen irakdağı / kişilere çağırmaya. (Üçüncü,) bâzârda (katı) gülmeye, (dahı) lağ itmeye. (Dördüncü,) tükürmeye, sümkürmeye. / (Beşinci,) yimeye, içmeye.

Nesne satun almakda üç edeb vardır. Evvel, / yumuşak söyleye. (İkinci,) çâşnî azacuk ala, belik almaya. (Üçüncü,) her nesneyi alacak / girü virmeye.

Bâb : Eve nesne getürmekde üç edeb vardır. Evvel, / eteğine, yenine koymaya. (İkinci,) âşikâre götürmeye. (Üçüncü,) ive varınca ağzına koymaya.

Bâb : / Eve girmekde beş edeb vardır : Evvel, kapuda çağıra (çığırı) söylemeye. (İkinci,) sağ ayağın / içerü basa. (Üçüncü,) sağ yanına selâm vire. (Dördüncü,) dört yana çevre bakmaya. / (Beşinci,) kapudan giricek Bismillâh diye.

Bâb : Oturmakda dörd edeb / 57. b vardır. Evvel, kendü yirin bile. (İkinci,) sağ dizin yukaru ve sol dizin / aşağı koya. (Üçüncü,) ayağın örte. (Dördüncü,) ev ıssı söylemeyince ol söylemeye.

Bâb : / Konuklukda üç edeb vardır : Evvel, kığırmağa gelen kişinin önince / yürümeye, gerek kiçi, gerek ulu olsun. (İkinci,) yiyecek ne var diyü sormaya. / (Üçüncü,) taâmdan sonra çok oturmaya.

Bâb : Âdem okuyuvarmak / da üç edeb vardır : (Evvel,) bü-

yük tapu kıla. (İkinci,) paşmağın önine koya. / Kendü yürüye önince.

Bâb : Paşmak çevirmekde iki edeb / vardır. Evvel, paşmağı sol eliyle çevüre. (İkinci,) paşmak ıssı gelmeyince kendü / gitmeye.

Bâb : Bekler katına varmakda beş edeb vardır. / 58. a Evveli, bî vakt varmaya. (İkinci,) büyüğe tapu kıla. (Üçüncü,) irak otura. (Dördüncü,) çok söylemeye. / (Beşinci,) şunu söyle bunu böyle it dimeye.

Bâb : Haste soravarmakda beş edeb / vardır : Evvel ikindü namazından sonra varmaya. (İkinci,) güle güle gire. (Üçüncü,) sol / yanından dolana, sağ yanına otura. (Dördüncü,) çok oturmaya. (Beşinci) Fâtiha okuya, / tiz kalka.

Bâb : Azâya varmakda altı edeb vardır : Evvel, dülbendin / yire urmaya. (İkinci,) elin göğsine vurmaya. (Üçüncü,) اعظم الله اجرک diye (Dördüncü,) çok / ağlamaya. (Beşinci,) انا لله وانا اليه راجعون diye. (Altıncı,) sabr kılun diye, öğüt / vire.

Bâb : Sinleye varmakda dört edeb vardır : Evvel, / tek-bîr getüre, andan Fâtiha okuya. (İkinci,) arkun arkun yürüye, tekebbürâne / 58. b yürümeye. (Üçüncü,) tükürmeye ve sümkürmeye. (Dördüncü,) ırlamaya, Tanğrı adın (zikrede).

(Bâb : Teferrüce varmakda dört edeb vardır : Evvel garîbleri kığıra, andan gide. İkinci, fesâd ehliyle yürümeye. Üçüncü, çok söylemeye. Dördüncü, kimsenün eğnin basmaya.)

Bâb : Su dökmeğe / oturmakda oniki edeb vardır : Evvel, âdemlere görünü yerde oturmaya. / (İkinci,) bir nesneye dolınacak otura. (Üçüncü,) önün kibleye kılmaya. (Dördüncü,) arkasın dahı kibleye kılmaya. (Beşinci,) güneşe, / aya karşı oturmaya. (Altıncı,) arkasın dahı virmeye. (Yedinci,) hiç söylemeye, dilsiz ola. (Sekizinci,) tükürmeye. (Dokuzuncu,) sümkürmeye. / (Onuncu,) taş eline alıcak üç kez kaka. (Onbirinci,) sol eliyle siline. (Onikinci,) necisine bakmaya.

Bâ/b : Hammâma varmakda sekiz edeb vardır : Evvel, tumanın kimseye / göstermeye, çıkarırken geyerken. (İkinci,) elin üç kez yu-

madan havza sokmaya. (Üçüncü,) dizin/ göstermeye. (Dördüncü,) fotasın şeşib oturmaya. (Beşinci,) gülmeye, ırlamaya, kimseyile çekişmeye, tenin / kimesneye dokundurmaya.

Hammâmda hizmet kalmakda üç edeb / 59. a vardır : Evvel başın yuduğı vaktin kişinün üzerine derin damzur/maya. (İkinci,) sağ yanından başlaya. (Üçüncü,) üç kez *الله أكبر* diye.

Bardağa su / koymakda iki edeb vardır. Evvel, su koyarıken dökmeye. (İkinci,) dolduracak ağzın / serpe.

Döşeğe girüb yatmakda dört edeb vardır. Evvel, / sol yanından geçe, sağ yanına yata. (İkinci,) istiğfar getüre üç kez, ammâ / (Üçüncü,) Emir-al-Mü'minîn Alî kavlinde (alâ kavlinâ) on kez ide. (Dördüncü,) taharetsiz yatmaya.

(*Bâb :*) Döşekden / (durmakda üç edeb vardır. Evvel,) sağ yanından döne, sağ yanından kalka (İkinci, Tangrıya adın ana. Üçüncü,) Tangrıya şükreyleye.

Peyga/mberlerden ve evliyâlardan ve pâdişahlardan yediyüz kır edeb / vardır. Nüşîrevân-ı Âdil aydur : Her kim kırkın tutarsa tamâmdur. / 59. b Edeb tutmayınca sevâb ele girmez. Ammâ (bu yüzyiğirmi dört edeb ihtiyâr kıldum, anuniçün bu) yüzyiğirmi dört bin peygamber vardır, / her kim bu edebleri tamâm tutarsa düğeli peygamberler müzdince / müz (d) bula şeksüz ve gümânsuz. Âlimler kavlinde bir mü'minün gevdesinde yidi kat / burc vardır îmandan. Emîr-al-Mü'minîn Alî radiyallâhu anh (aydur :) Ol burclar edebdür. Her kim / ol burcları İblîs'e virse lâcerem gönli tahtında Şeytân karâr tutar, / âhır cehenneme iledir, key sakınmak gerek kim İblîs'e aldurmaya kim uçmağa / lâyıık ola. Pes elbette yiğit dahı yüzyiğirmi dört edeb bilse gerek. /

Bâb : Kitab-i Fütüvvete muhtâc değıldür nesebi kişinün aslına ve dahı / mîrâs, vasiyyet, ya'nî muhtâcdur dirlik dirilmeğe ve yol varmaklığa, / 60. a ya'nî kişi aydursa kim benüm atam yiğit idi, yâ şeyh idi, ben dahı yiğidem, şeyhem, / ahîvem dimeğe yaramaz, yâ bana mîrâsdur ceddümden dimeğe yaramaz. Ata oğlına / kuşak kuşatmak ve makas almak dürüst değıldür. Eğer kişinün atası / peygamber olursa oğlına assısı yoktur, nitekim Rasûl hazreti, a.m, buyurur : / Eğer kişinün aslı ulu, anı uçmağa koymaz, ya'nî amel ile uçmağa girür. /

Hikâyet : Asma'î dirleridi, bir seyh varıdı, ol / aydur : Hacca vardum, bir gice ay aydıdı, vardum, Kâ'be'yi tavâf kılam. / Bir âvâz işitdüm, vardum, gördüm ki bir hûb sûretlü yiğit / Kâ'be'nün perdesine yapışmış, ağlar, aydur : İy benüm Hudâvendgârum, / 60. b düğeli gözler uyıdı, yıldızlar uyakdı; düğeli pâdişahlar kapusın yapıdı / ve sen uyanıksın ve kapun muhtâclara açukdur ve ben miskîn dilenci, kapuna / dilenü geldüm, rahmet umarın. İlâhî, azıgım azacuk, yolum uzak, / azıgım azlığına mı ağlayayın, yohsa yolun uzaklığına mı ağlayayın didi. / Şol kadar ağladı kim düşdi, ussı gitdi. Vardum, gördüm. Huseyn oğlu Zeynal-Âbidîn imiş. Başın dizim üstine aldum, ağladum. / Çün ügi geldi, aydur : Kimdür beni hâlümde komayan? Ben ayıtdum : Asma'î yem/iy benüm seyyidüm, neyiçün ağlarsın, bunca gussa yirsin? Atan Huseyn, deden / Alî, dahı bir deden Peygamberdür didüm. Ayıtdı : Yâ Asma'î, âh kim heyhât / 61. a heyhât didi, dahı bu âyeti okudı kim فاذا نفيخ في الصور فلا انساب بينهم ولا يتسائلون Ma'nîsi budur kim, kaçan sûr / urulsa, kıyâmet kopsa hiç kimse arasında bilişlik kalmaya başlu başı / kaygısı ola. Pes Fütüvvet aslâ cedde muhtâc degüldür.

§ Rasûl hazretinden / İbrâhîm Peygambere değin yigirmi üç atatur. Rasûl'den Âdem Peygamber'e / ellibir atatur. Rasûl amleri dokuz : Abbâs ve Hâris ve Zübeyr ve Mukavvim / ve Ca'fer'i Tayyâr ve Ebû - Leheb ve Ebû - Tâlib ve Hamza ve Acîl'dür. Ebeleri / altıdır : Aymana, Bayzâ, Vabîra ve Âtika ve Safiyya ve Arvâ'yıdı ve andan / Rasûl'ün dört oğlu varıdı ve dört kızı. Ammâ oğlanları, evvel / 61. b Kâsım ve İbrâhîm ve Tâhir ve Tayyib. Üçi Hadîcet-al-Kübrâ'dan oldı. / İbrâhîm, Meryem'den (Mâriye'den) oldı. Kızları, Fâtima ve Zeyneb ve Rukayya ve Ümmü Külsûm. / Ammâ onbeş (kâbîn) kıldı kendüye, onikisin aldı, üçin almadı, talâk virdi. / Evvel Hadîce binti (Huveyld ve Sevde binti) Zum'a ve Safiyya (doğrusu Hafsa) binti Ömer ve Ümme Hânî binti Caş ve Zeyneb / binti Huzeyme ve Ümmü Seleme binti Ümayyat-al-Mahzûmî ve Cuvayra binti Hâris ve Âyişe / binti Ebu-Bekr-al-Sıddıyk ve Safiyya binti Hayy ve Meymûne binti Hâris ve Mâriyya / binti Huzayma (doğrusu Hâris) ve Ömer (doğrusu Umra) binti zeyd. Ve dahı Rasûl'un (üç) zirhı varıdı, biri / Dâvud Peygamber geyüb Câlût cengine varduğı vaktin, Bedr güninde / Cebrâîl, Peygamber'e getürdi. Birinün adı Makra'a ve birinün adı Kadayıba (Kasbâ) kim / 62. a altın

kuşğıdı (kuşağı vardı). Ve dahı üç kılıcı vardı, biri Zül-fekâr kim anı / Alî'ye virdi. Dahhâk kim Hamza getürdi ve birisi Samsâm. Ve ammâ üç / yayı vardı, her birine bir ad komışıdı. Biri Kâfür ve biri Makfûr / ve biri Yasbûğ. Ve beş atı vardı ki Tuhayf ve Ezâr ve Tarak ve Keseb / ve Düldül ve bir katırı vardı, adı Yardâ ve bir eşeği vardı, adı Afîr (doğrusu ya'fûr) / ve üç devesi vardı, biri Gadbâ ve Ced'â ve Fudûl ve bir cübbesi vardı, / dîbâcdan, yini darıdı ve bir cübbesinün yakası atlasıdı, sincâbî / kürki vardı, içine geyerdi ve ferecisinün eteği yinine berâberidi ve bir / kaftanı vardı atlasdan. Ammâ donları çoğıdı, illâ bunları / 62. b vakthâ geyerdi ve bir şemlesi vardı ak yünden ve bir imâmesi / vardı kara, üstine ak sarınurıdı ve dört üsküfi vardı, / birinün beş terki vardı ve birdimidi (doğrusu bürd-i yemânî), Hassân şâire bahşış / virmişidi, Rasûli kim medhiderdi, Alâmet-al-Vasîla kita/bında aydur : Şimdi ol üsküf, Rasûl'ün halîfesi Abbâs hazînesi / içindedür ve dahı iki kara edüğü vardı. İşbu cümle ayıtduğumuza / hiç kızıl ve saru yoğıdı ve bir âyînesi vardı kim her dem ana / nazar iderdi, ayduardı : الحمد لله الذى حسن خلقى وخلق / Ve dört bıçağı vardı altundan ve bir yüzüğü vardı gümüşden / 63. a ve kaşında üç satır vardı, evvel, Allâh, ikinci Muhammed, üçüncü Rasûl. Andan / sonra ol yüzüğü Ebû - Bekr geydi, andan Ömer ve andan Osman. (Bir gün) Aris / kuyusunun üstinde oturdı, ol yüzüğü barmağından kuyuya düşürdi. / Osman buyurdı, ol kuyunun suyun döktiler, bulunmadı.

Ammâ aslı hırka; / sahîh rivayet oldu. Abd-Allâh-ibn-i Abî-Vakkâss'dan ve Anas-ibn-i Mâhk'den / ve Abî - Hurayra'dan, Rasûl hazreti aydur kim ol gice kim mi'râca çıkdum, / uçmak içinde bir sanduk gördüm ve bu ne sandukdur, içinde / ne vardur didüm. Cebrâîl ayıtdı : Yâ Rasûl - Allâh, bilmezem içinde ne var? / Pes Allâhu taâlâ hitâb kıldı, ayıtdı : Yâ Cebrâîl, ol sanduğı aç, / 63. b içinden Fütüvvet hırkası var, anı habîbüm Muhammed'e geydür kim anı hiç bir / peygambere ve bir yaradılmışa geydürmedüm. Pes Cebrâîl a.m., ol sanduğı / açdı, içinden bir yeşil cübbe çıkardı, Rasûl'e geydürdi. Andan / ol hulleyi Ebû-Bekr-i Sıddıq'a virdi, ol vaktin mâlini Rasûl / ışkına yağmâ kılıcak. Ebû-Bekr, Alî'ye virdi.

Bundan sonra / anı beyân kılalum kim Fütüvveti kim kabul kıldı ve kimden / kime değdi? Pes Fütüvvet, Emîr-al-Mü'minîn, kâtil-al-müşrikîn Aliyy-ibn-i Ebî-Tâlib / kerremallâhu vechehû, andan Selmân-ı Fârisî kabul kıldı. Emîr-al-Mü'minîn / Alî, bu iki ki-

siden ayruk kimseye kuşak kabûl kılmadı ve hırka geydürmedi, / 64. a Tarîkat içinde bir rivâyet dahı iderler, bir dahı Şeyh Hasen / kuşandı dirler. Ben şöyle işitdüm, gördüm ki, *Tuhfat-al-Vasâyâ* / içinde aydur : Selmân-ı Fârisî'den Huzayfat-ibn-i Yemânî ve Huzayfa'/dan Mıkdâd-al- (Kindî'ye) ve (Mıkdâd'dan Abu-l-İzz-al-Navbî'ye ve Abu-l-İzz'den Şeyh-al-Bısrî'ye ve Bısrî'den Hâfız-al-Kindî'ye) ve Hâfız'dan Avf-al-Kattânî'ye ve Avf'dan / Abu-l-Muslim-al-Mahâzî'ye ve Abu-l-Müslim'den Şerîf Abu-l-İzz'e ve Abu-l-İzz'den / Hilâl-i Nahbânî'ye ve Hilâl'den Behrâm'a, Behrâm'dan Rûzbeh-al-Fârisî'ye / ve Rûzbeh'den Emîr Hasen'e ve Emîr Hasen'den Cevş-al-Ferâzî'ye ve Cevş'den / Abu-l-Hasen-al-Naccârî'ye, Naccârî'den Abu-l-Fazl-ibn-al-Tarhân'a / ve Abu-l-Fazl'dan Nefîs Süleymân'a, Süleymân'dan Kâil Şibl'e ve Şibl'den / 64. b Fazl-ibn-i Zeyyâd-al-Fârisî'ye, Fazl'dan Malik Ebî-Kencârî'ye ve Malik'den / Âvî'ye, Âvî'den Nâsır-al-dîn-ibn-i Na'ca'ya ve Abû - Na'ca'dan Seyyid-ibn-i Aliyy-i Sûffî'ye ve Sûffî'den Mîheniyy-al-Alevî'ye ve Mîhenî'den Nu'mân-al-Bunn'e ve Nu'mân'dan / Şeyh Abu-l-Kâsım-ibn-i Abu-Habbe'ye ve Abû - Kâsım'dan Nefîs-ibn-i Abd-Allâh'a ve Abd/-al-Cabbâr'dan Seyyidî Mevlânâ al-hâkim fi halîkatihî Abu-l-Abbâs Ahmet-ibn-i / Hasen-al-Nâsır-al-dîn, Emîr-al-Mü'minîn, ana değdi ve andan Sultân Zâhir/-al-muazzam Gıyâs-al-dünyâ va-l-Dîn, kehf-al-İslâmı ve-l-Müslimîn Abu/-l-muktefî (Muzaffer) Gâziyy-ibn-i Sultan-al-sâid-al-gâzî Yûsuf-ibn-i Eyyüb / rafıyk beyan kıldı. Cümlesinün kavli ve hükmi şöyle buyururdılar kim : / 65. a Pes imdi bu azîz evliyâlardan zikrolundu : Kaçan bir kişi gele, bu yola / girmeğe, erenleri birike, pây-mâçân dura, andan urudura, andan nakıyb / dura, ya'nî fike, ol kişinün sol yanına ve sağ eline / biraz tuz ala ve sol eline su ala, andan ayıda :

نستمين (نستعيد) بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم

diye, andan / Fütüvvetden hutbesin okuya, yidi âyât-ı Kur'an okuya Benî-İsrâîl sûresinün / âyetleri ola, yazalum ki kolay ola :

بسم الله الرحمن الرحيم ولا تقربوا الزنا انه كان فاحشةً وساء سبيلاً ولا تقتلوا النفس التي
حرم الله الا بالحق ومن قتل مظلوماً فقد جعلنا لوليه سلطاناً ولا يسرف في القتل انه
كان منصوراً ولا تقربوا مال اليتيم الا بالتي هي احسن حتى يبلغ اشده واوفوا بالمهد
ان المهد كان مستولاً واوفوا الكيل اذا كتم وزنوا بالقسطاس المستقيم ذلك خير واحسن
تأويلاً ولا تقف ماليس لك به علم ان السمع والبصر والفؤاد كل اولئك كان عنه
مسؤلاً ولا تمش في الارض مرحاً انك لن تحرق الارض ولن تبلغ الجبال طولاً كل

ذلك كان سيئته عند ربك مكروهاً ذلك مما اوحى اليك ربك من الحكمة ولا تجمل
مع الله آلهاً آخر وتلق في جهنم ملوماً مدحوراً

Andan fike ayıda : Esselâmu aleyküm iy hâzırân. İşbu kişi teslîm oldu ve niyyet / 66. a kıldı bu erenler yolına; bu suyu Allâhu taâlâ pâk kıldı, yarattı; imdi / işbu suya ve bu tuza işbu ikişi kavlibirle bu hâzırân cemâat ta / nuklîğıyla and virdüm ki yüz döndürmeye, bu yolda ve bu kapuda ola / diye ve dahı tuzı suya kata. Eğer sonra yüz döndürecek olursa göreler, / bu dünyâda hâli nola ve âhiretde ne hâle uğraya. Bu sözi ben didüm (dimezin), Allâhu taâlâ didi ve Cebrâîl didi Rasûl'e ve Rasûl buyurdu Alî'ye. /

Andan fike ayıda : Bilün iy ulular, bu kişi filân yiğide, yâ ahîye, yâ şeyhe, / her kime ki böyle çün geldise mahabbeti candan ve gönül-den, şefiyyk ve rafıyyk / oldu. Falân kim kabûl kıla, andan ol kişi ayıda, ol kimse niyyet / 66. b kıldısıa kabûl kılmaya, meğer ol niyyet kıldığından sonra, yâ makas, / yâ fakr kuşağı bulardan bir eksik ola; eğer evvelkide dügelin tamâm kıldısıa, / ammâ sonrağı ne kadar artuk olursa kabûl kılmaya, kılursa murdâr olur, zîrâ / kuşak üstine kuşak ve makas üstine makas yokdur, ol yiğidün maka/ sıdur ardından ve ahînün kuşağıdur ve eğer sonra yâd iderse Fütüvvet / ve şeyhün evvel makasıdur öninde eğer dirliğe yararsa sonra icâzet / vire Ammâ bu erkânları kim ki gerekse katında okumayalar ve değme kişiye / dimeyeler, bilenler gizleyeler. Biz bunı âşikâre kılduk Fütüvvet tamâm / olsun diyü (vesselâm).

Ol yiğit erkânın yazalum, yâ'nî saç kesmek ve alın / 67. b aldurmak. Ammâ saç kesmek, ol vakt kim Âdem Peygamber a.m, / üç yüz yıl ağladı, andan tevbesi kabûl oldu, Cebrâîl aleyh/isselâm geldi. Âdem durdı, saçı sakalı gördi, uzamış, / karcaşmış, Cebrâîl, Âdem'i yudı, sakalın düzdi, saçın kesdi, / ana nişan oldu. Âdem ol saçın gizledi. Yiğitlere mîrâsdur (kim saçın keseler). / Rasûl hazretine çün peygamberlik geldi, ya'nî halkı dîne da'vet / itmek ve onyidi kişi Müsülmân oldu. Birisi Abû-Ducâne, bir gün / kâfirlerle Mekke'de savaştı. Abû-Cehl ve Abû-Leheb, Mugıyra / ve Surâka, Abû-Ducâne'yi öldürdiler, pâre pâre kıldılar. Rasûl'e haber / 67. b geldi. Abû-Ducâne'yi ölmüş buldı, mübârek gönli perîşân oldu. Derhâl / Cebrâîl geldi, Allâhu taâlâdan selâm getürdi, ayıtdı : Yâ Rasûl - Allâh, / Allâhu taâlâ buyurdu kim İsâ ölüyi diri kıldı, bin İsâ gibisi senün / çavışun ola; imdi habîbüm duâ kılsun Abû - Ducâne'ye, / diri ol-

sun. Pes Rasûl duâ kıldı, Abû - Ducâne diri oldı. / Andan Rasûl ayıtdı : Yâ Abû - Ducâne, sen yöğrük idün, nite oldı / ki ele girdün? Abû - Ducâne ayıtdı : Saçım uzunıdı, saçımdan / tutdılar. Alî Rasûl'e ayıtdı : (Rasûl aleyhisselâm, gel berü,) saçını keseyin (didi), Cebrâîl bu âyeti getirdi : / مخلقين رؤسكم ومقصرين Andan Rasûl / 68. a hazreti, Abû-Ducâne'nün saçın kesdi, andan Emîr-al-Mü'minîn Alî / saçın kesdi.

Ammâ alnı yölmek; Alî'nün (alnında) saç yoğıdı, yölünmiş / gibiyidi, mihrâbıdı. Anuniçün münkirler, daz başlu dirlerdi idi / ve hem Abû-l-Müslim'ün eyleyidi. Pes Sünnîler, Abû-l-Müslim ışıına alınların yölür / idi, Mervan'dan (tâ ki Mervânîlerden) Müselmân belüleridi (bellü olurıdı, bu dahı tamâm oldı).

Ol kuşakdur ahînün, ol / bahis yukaruda geçdi. Ammâ ol şeyh makâmı ki yukaruda / vardur, ol vakt ki İbrâhîm Halîl ve İsmâîl'i kurbâna iletı, / hikâyeti meşhûrdur, Cebrâîl a.m, koç getürdi, İsmâîl âzâd oldı. / Nişan elinden makas aldı. Ol makası Cebrâîl, İsmâîl'e virdi / 68. b azadlık nişanı. İsmâîl oğlanları ol makası izzet iderlerdi. Andan / Rasûl hazretine değdi, andan Ebû-Bekr'e, andan Ömer'e ve andan Osmân'a, andan / Alî'ye, tâ hazînedede dururdu, Hu-seyn şehîd olıcak Cebrâîl a.m, aldı, uçmağa / iletı. Pes yiğit saçın kazıyıcak ayda : / نستعيد بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم انا فتحيالك فتحاً ميبنا ليفترلك الله ما تقدم من ذنبك و ما تأخر و يتم نعمته عليك Çün buni okıya, sağ / elinden sol eline geçüre, dahı tekbîr getüre, dahı kese, ayda : Kesdüm / fülânun saçını, dünyâ zâlimi girmeye, âhîret zebâneleri alına dokunmaya / 69. a Abû - Ducâne gibi.

Ammâ çün ahî kuşak kuşada, evvel / بسم الله الرحمن الرحيم كهيمص ، طه ما انزلنا عليك القرآن لتشقى Ayıda : Bağladum bilini fülânun zinâdan / Yûsuf gibi kurtıla Tanğrı yolına İbrâhîm gibi. Andan sağ eliyile sol / yanından geçer, üç düğün düge ve üç kez salâvât getüre, ammâ çün / şeyh makası Fâtiha ve Âyet-al-Kürsî okuya, andan üç kez tekbîr getüre, / dahı kese, andan ayıda : Nişan kıldum fülâne erenler destûriyıla, ayıda : / İlâhî, sen âzâd kıl fülânı dünyâda günâhdan, âhîretde azâbdan, oddan / İsmâîl Peygamber gibi diye. Pes erkânlar budur, eğer huccet (doğrusu: hâcet) kılursa ki okumaya / 69. b neylesün dirlerse cevâb: Bir pîşe ki öğrenmeyecek işlenmez, okuyandan / öğrenmek gerek ve bu ilmi okumağa ve yazmağa ta-

alluk deĝül ammâ sözümeze geledüm; yukaruda ayıtduk idi ki ahîlik ve yiĝitlik ve şeyhlik, üçü birdür, illâ / erkânları ayırır. Bir kişi cümle günâhları kılrsa yukarı yazuklarıdır, / andan ol kişi dönse, tevbe kılrsa ve tevbe kılduğundan sonra yidi yıl / geçse ol kişi ahî olur ve şeyh olur, illâ yiĝit olamaz, yiĝit tutmaya/lar, yiĝitlik evvelden gerek, zîrâ Allâhu taâlâ yiĝidi Kur'ân'da yâd kıldı, / ya'nî öğdi ve hem yiĝidin asıl dirligi, ya'nî pâklikedür ve ahîlik terk/dür ve şeyhlik incedür ve key sarp yoldur, gerek ki yarın kıyâmet / 70. a gününde âmennâ ve saddaknâ, halâyıklar mahşerinde nefsi nefsi diyeler, âciz kaldıkları / vaktin bir leşker çıka kim alemleri, sancakları ve donları ve yüzleri / kara, mahşer kavmi göreler, korkaklar, ayıdalar : İlâhî, bu dahı ne dîdik, ne / belâdır diyeler. Ferişteler çığıralar, ayıdalar ki bunlar, anlardur ki / dünyâda biz yiğidiz, ahîyüz ve şeyhüz dirleridi, yolın varamaz/dı; imdi hâl çokdur, yol uzakdur. İlâhî, sen rûzî kıl / yol varmaklığı cümle yiğitlere ve ahîlere ve şeyhlere, senün fazlun / birla sen rahmet kıl cümle âdemilere dîdârun görmekliği sen rûzî / kılğul cümle ümmet-i Muhammede âmîn yâ rabb-al âlemin. İmdi her kim bu kitâbı / 70. b okuya, yahud yaza, bu kitâbımızda eksik nesne var diyü nesne katmaya, / yâ artuk vardur diyü nesne komaya, zîrâ her bir erkân ve her bir nutki, / ya'nî belki her bir harfi bir kitâbdan ve her bir nüshadan çıkardum huccet-i / İlâhî yazdum, eğer bilelerdi kim biz bu kitâba ne akıllar fidâ kılub, zahmet / çeküb cem' kılduğumuz, her dem bize duâ kılalaradı. Ümiddür / kim bu kitâbı düzeni ve yazanı Tanğrı rahmet eylesün, / Fâtihabırla analar, duâ kılalar inşâ' Allâhu taâlâ, bi avn - Allâhi / ve hüsnî tevfikîhi ve sallâllâhu alâ seyyidînâ Muhammedin ve âlihî ecmaîn. / Al-hamdu lillâhi rabb-al âlemin. Tahrîran fî avâil-i receb, seneti selâse ve ısrîne / ve tıs'amie.

Metinde geçen Türkçe ve Türkçeleşmiş kelimelere ait sözlük

— A —

Ağız yârı : Tükürük.
 Alp : Kahraman, yiğit, kuvvetli, gözü yılmaz.
 Ara : Esnâ, sıra.
 Arkun, arkin : Yavaş, düşkün, hafif.
 Artuk : Daha fazla, daha ziyade.
 Assı : Kâr, fayda.
 Avrat, avret (a) : Ayıp, kadın, karı.
 Ayıtmak : Hitâb etmek.
 Aymak : Hitâb etmek, söylemek.
 Ayruk : Başka.
 Ayruksı : Başkası, bambaşka.
 Azuk : Azık, yiyecek.

— B —

Badanos (rum.) : Horoz.
 Bağlamak : Kapamak, kilitlemek.
 Barmak : Parmak.
 Bek : Bey, ulu, mevki sahibi, emir ve hüküm sahibi.
 Belik : Çok, fazla.
 Benlik : Eneyet, kendini beğenmiş, kendine varlık veriş.
 Berk : Kuvvetli, sağlam.
 Berkitmek : Kuvvetlendirmek, birşeyi sıkıca bağlamak.
 Bile : Beraber.
 Birekü : Biri, birisi.
 Birle, birla : İle, le, la.
 Biti : Defter. Âhirette verilecek amel defteri.
 Boğazlamak : Kesmek.
 Boyun : Uhde, yan.

— C, Ç —

Canavar (f. Can-ver) : Canlı, yaratık.

Cullah (farsçadan. Sonradan «çulha» olmuştur) : Bez dokuyan, dokumacı.

Çalab (mogolcadan) : Tanrı.
 Çetük : Çotuk, kalınca ağaç parçası.
 Çevre : Dolay, etraf.
 Çeynemek : Çiğnemek.
 Çıbık : Ağaç dalından ince bir kısım.
 Çırak, çerağ (f.) : Işık, kandil, mum.

— D —

Dahı : Gene, daha.
 Dam : Ev, ahır.
 Dammak : Damlamak.
 Damzurmak : Damlatmak.
 Daru : Darı.
 Daşra : Dışarı, dışarı.
 Daynak : Tırnak.
 Değme : Her, olur olmaz.
 Değmek : Ulaşmak, varmak, mal olmak.
 Delim : Çok fazla.
 Der : Ter.
 Derece (f. Deriçeden) : Pençere.
 Dınmak : Tınmak, seslenmek.
 Dırnak : Tırnak.
 Dirlik : Hayat, geçim.
 Dirilmek : Yaşamak, geçinmek.
 Divşirmek : Devşirmek, toplamak.
 Dizdom : Şalvar.
 Döndermek : Döndürmek, tebdil etmek, değiştirmek.
 Dolunmak : Batmak, gurub etmek, kaybolmak.
 Donatmak : Bezemek, tezyin etmek, süslemek, giydirip kuşatmak.
 Don : Elbise.
 Donguz : Domuz.
 Durmak : Ayağa kalkmak.
 Duruşmak : Çalışıp çabalamak, mücâhede.

Dügeli : Hepsi, tümü.
 Dülbend : Tülbent, sarık.
 Dün : Gece.
 Düzetmek : Hale yola koymak, tan-
 zım etmek.

— E —

Ebe : Hala.
 Edük : Edik, pabuç.
 Eğin : Sirt, üst.
 Eksük : Eksik, az.
 Eksüz : Öksüz, anası ölmüş çocuk.
 Esrimek : Sarhoş olmak.
 Etmek : Ekmek.

— F —

Fike : Hizmet eden kişi.
 Futa : Öne bağlanan peştemal.

— G —

Gengez : Açık, geniş, kolay, ehven.
 Gevde : Gövde, beden.
 Girde (f) : Çörek.
 Girü : Geri, sonra, bâdehu.
 Göynümek : Olmak, pişmek, içten ol-
 mak, yanmak, için için yanış.

— I, İ —

Ilduz : Yıldız.
 Is : Sahip, mâlik.
 Irılmak : Ayrılmak, bir yeri terket-
 mek.
 İletmek : Götürmek, teslim etmek.
 İrgürmek : Ulaştırmak, mazhar et-
 mek.
 İrte : Erte, yarın.
 İşmek : İçmek.

— K —

Kaçan : O vakit, vaktâ ki.

Kakımak : Kızmak, öfkelenmek.
 Kakmak : Silmek, temizlemek, sı-
 vazlamak.
 Kancaru : Nereye.
 Kanda, kandan : Nerede, nerden.
 Kangı : Hangi.
 Karçısmak : Karışmak, karmakarı-
 şık olmak.
 Kat : Yan, nezd, ind.
 Katı : Çok, gayet, şiddetli.
 Kavlamak : Havlamak.
 Kavşurmak : Kavuşturmak, (el) bağ-
 lamak.
 Kek : Huzur, istirahat, tabii hâl.
 Keleci : Kelime, kelâm, söz.
 Key : Çok, pek, çetin.
 Kıçın kıçın : Yüz çevirmeden, arkaya
 doğru, dönmeden yürümek.
 Kığırnak : Çağırnak, davet etmek.
 Kılavuzlamak : Yol göstermek.
 Kızlık : Kıtık, pahalılık.
 Kiçi : Küçük.
 Kim : Ki.
 Kovmak : Yürütmek.

— L —

Lâğ : Alay, istihzâ.

— M —

Muştuluk : Müjde veriş.

— N —

Nesne : Şey.
 Nice, nicesi : Nasıl.

— O, Ö —

Oğramak : Rastlamak.
 Oğrı : Hırsız.
 Okumak : Çağırnak, davet etmek.
 Ötüri : Ötürü, o yüzden.
 Özdek : Ağaç gövdesi.

— P —

Panbuk, panmuk : Pamuk.
Paşmak : Pabuç, ayakkabı.

— S —

Sarp : Çetin, güç, dik ve çıkılması
müşkül bayır, tepe, dağ.
Seğirtmek : Koşmak.
Serpemek : Kapamak.
Sımak : Kırmak.
Sıvarmak : Suvarmak, su vermek, ir-
vâ ve iska.
Sin : Mezar, merkad.
Sinlek : Mezarlık.
Sölemek : Söylemek.
Süci : Şarap, içki.
Süngük, süngök : Kemik.

— Ş —

Şeşmek : Çözmek, çıkarmak.

— T —

Tahl : Buğday.
Tammak : Damlamak.
Tamu : Cehennem.
Tanğrı : Tanrı.
Tuman : Don.
Tutmak : Zaptetmek.
Tutunmak : Sahib olmak, mâlik ol-
mak, teslim olmak, kabûl et-
mek.

— U, Ü —

Uçmak : Cennet.
Ulu : Büyük.
Urudurmak : Ayağa kalkmak.
Us : Akıl.
Uşde : İşte.
Uvatmak : Ufaltmak, ufatmak, un
ufak etmek.
Uyakmak : Uyanmak, uyanık dur-
mak.

Üg : Zihin, akıl, fikir.

Üsküf (italyancadan) : Çok defa üs-
tü arkaya devrik gece külâhı,
külâh, takke.

Üsküre : Topraktan yapılmâ bardak.
Üzmek : Sıkmak, ovalamak.

— V —

Varmak : Gitmek, ulaşmak.
Viribimek : Göndermek.

— Y —

Yalıncağ : Çıplak.
Yapmak : Düzlemek, düzeltmek, imâr
etmek, kapamak.
Yat : Yabancı, gayrı, bigâne.
Yatlık : Yabancılık.
Yatlu : Bigâne gibi.
Yavlak : Fazla, pek çok, gerçekten.
Yavuz : Kötü, fena.
Yeltemek : Teşvik etmek.
Yeynimek : Hafiflemek.
Yığmak : Üst olmak, galebe etmek.
Yırtmak : Parçalamak, tırnaklarıyla
param parça etmek.
Yidi : Yedi (rakamı).
Yiğ : Daha iyi, âlâ.
Yimiş : Yemiş, meyva.
Yinmek : Yenmek.
Yir : Yer.
Yirmek : Yermek, kınamak.
Yölütmek : Tıraş ettirmek.
Yüzsuyı : Yüzsuyu, şeref, haysiyet.

Bu sözlük hazırlanırken şu kitaplara
başvurulmuştur :

Mehmed Esad : Lehcet-al-Lûgat. İst.
1210,

Hüseyin Kâzım : Büyük Türk Lûgatı.
İst. 1927-1943.

Vefik Paşa : Lehce-i Osmâni, İst. -
1306.

Radloff : Versuch eines Wörterbuches
der Türk - Dialecte. Petersburg -
1888 - 1905.